SSB

HELLANDER

Från

Mitt

Teaterlif

Ikz
Hellander

STOCKHOLMS STADSBIBLIOTEK

FRÅN MITT TEATERLIF

[illegible]

FRÅN

MITT TEATERLIF

MINNEN, SILHUETTER OCH ANEKDOTER

UPPTECKNADE AF

EN GAMMAL SKÅDESPELARE

Adolf Hellander

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Tilltr.: Hellander

Ikv
4084
he

GUSTAV VASA FÖRSAMLINGS
BIBLIOTEK
STOCKHOLM

g 14113.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1898.

ELEVSKOLAN

OCH

DE KUNGLIGA TEATRARNA.

STOCKHOLMS STADSBIBLIOTEK

1.

Det första steget.

»När en yngling eller flicka på sexton år får så kallad 'lust och fallenhet' för teatern, skulle han eller hon begåfvas med ett duktigt kok stryk!» — sa' min gamla moster.

Gumman var åldrig och grå, men godt förstånd hade hon, det har jag funnit — åtminstone efteråt. Jag fick äfven vid sagda ålder lust för teatern. Almlöf, Dahlqvist och Swartz stodo för mig såsom ideala hjältar på scenen, och såsom gudar i drömmen.

Blodet blef allt hetare hos mig! Fantasien, så rik på färgprakt i ungdomens vår, skapade för själens ögon hela skogar af grönskande lager, och efter tusen heta stunder af föreställningar, gråt och tvister med mina kära anhöriga, fick jag min vilja fram.

Jag gick till teatern! Till själfva den k. teatern, hvilken då stod i sitt skönaste flor i

konstnärligt hänseende. Det vill säga — jag gick till Johan Jolin, som den tiden var föreståndare för och lärare vid teaterns elevskola.

Han bodde n:r 32 Rörstrandsgatan, nuvarande Vallingatan, i sitt eget hus, hvilket än i dag står kvar oförändradt.

Det var med sviktande steg, med hjärtat i halsgropen, jag steg upp för trappan och ringde på klocksträngen. I all min okunnighet ägde jag dock en känsla af att det var något stort, något skönt, något som fordrade alla ens tankar och ädlaste krafter, jag nu ville ägna mig åt. Det var kanske äfven en omedveten känsla af ansvar, som bemäktigade sig mig och gjorde mig rädd inför mig själf.

Emellertid stod jag snart inför den, som i första hand skulle bestämma öfver mitt öde och min framtid. Icke såg han just så farlig ut, den lille mannen med de hjärtegoda ögonen, den mysande munnen och den liksom på fnurr nedfallande locken i pannan.

»Jaså, herrn vill också till teatern — nappas om roller — bli förbigången, utsatt för intriger och intrigera själf, bli fjäsad litet och mycket — *glömd*? Sitt!»

Jag bockade mig.

»*Sitt!*» skrek Jo-Jo.

Jag satte mig med fart på yttersta kanten af en stol. »När man vill gå till teatern och lära andra skick och fason, får man icke sitta

så där på en stol,» rättade med ett leende den gamle satirikern.

Jag flyttade mig bättre upp, under det blodet rusade mig åt ansiktet.

»Nå, går herrn i tragedien eller komedien?» frågade Jo-Jo.

»Tragedien, naturligtvis,» svarade jag tvärsäkert.

»Naturligtvis!» log Jo-Jo, »det göra de alla!» Hamlet, Don Carlos — Shakespeare och Schiller — det är det vanliga, det! Vår tid, min unge vän, är Offenbachs, v. Mosers, v. Rosens och Dumas'. De gamle börja gå till sängs. Hjältarna, som lefde på solbelysta höjder, kunna ej krypa in i den nya tidens narrtröja. Hamlet dör snart, Egmont dör och Romeo har icke lust att smyga i den lilla fransyska äktenskapsbryterskans sängkammare. Låt bli teatern, min unge vän! Det är mitt råd?»

»Jag *vill* till teatern!»

»Nå, upp i morgon förmiddag kl. 11 på elevskolan, så få vi höra hvad som finns inombords,» log den lille, nästan inspirerade mannen.

Den som var i god tid på teatern följande dag, det var jag.

Att komma i tid är alltid klokt. Nu fick jag inmönstra mina kamrater till det blifvande ödesdigra året.

Lokalen var den så kallade »barnteatern», som låg en trappa upp i hörnet af Gustaf Adolfs

torg och Arsenalsgatan i det nu rifna gamla operahuset.

Där inne var en hel mängd ungt folk samlad, samtliga nyanmälda för året, hvilka nu skulle pröfvas för att antagas. Eget är att fruntimren alltid äro mera hemmastadda, i hvilka sfärer de än komma. Ynglingar däremot på 16 à 17 år förefalla mig — numera — alltid såsom stora valpar, otymliga och klumpiga och osäkra i alla rörelser. Undantag finnas dock, och ett sådant bemärkte jag genast. Det var en liten figur, med muskulös kropp, små intelligenta ögon, en påfallande fulhet, men öfver det hela låg en samlad kraft och ett drag af humor. Jag fick sedan höra att ynglingens namn var Ossian Jernqvist. Han återkommer ofta i dessa korta teckningar ur minnet

En motsats till Ossian fann jag snart. Mot en vägg stod, tragiskt stödd en yngling med mager, slank figur, med aftärda, bleka drag, det långa ,mörkbruna håret hängde ovårdadt i pannan och blicken stirrade kraftlöst ut i fjärran. Han föreföll mig som en riktig Hamletstyp. Och jag bedrog mig icke så synnerligt Det var en sjuttonårig själ, som så småningom gick under af brist på kraft och tro.

Äfven Pålle S., så hette han, — återkommer mer än en gång i dessa minnesblad.

Nu anlände läraren, gamle Jo-Jo, och min mönstring afbröts. Jovialisk, satirisk, skarp utan elakhet, ständigt skämtande med underlagdt all-

var, sådan var Johan Jolin, såsom lärare. Månända hade *hans* ideal blifvit missuppfattadt, — därför var han sträng mot andra, men mot oss, »*barnen*», var han god och öfverseende såsom ingen annan.

Proflektionen började.

Hvar och en fick uppläsa ett stycke på vers eller prosa, gå fram på golfvet och göra en kort etude, sammansatt af Jo-Jo själf, eller ock, om man därtill ägde betingelser, göra en scen ur något skådespel.

Som läsaren finner, voro fordringarna för något mer än trettio år sedan ganska små, för att blifva antagen såsom elev. Att hafva ett hyggligt utseende och kunna läsa upp en bit vers eller prosa med något mänskligt förstånd, var allt som behöfdes. Nu äro tiderna andra. Nu fordras en viss allmänbildning, något språkkunskap och litet kännedom om litteraturhistorien m. m., men huruvida elevskolan frambringar bättre elever nu, än på Jolins tid, vill jag låta vara osagdt.

Nå, lektionen fortgick, en och annan adept väckte ohejdadt skratt och förafskedades helt vänligt af läraren, såsom alldeles omöjlig, samt slank ut genom dörren, lång i synen som en långkatekes.

Ändtligen kom turen till mig.

Jag föredrog djärft en monolog ur »Timon af Athén», hvilken jag länge kunnat, och Jo-Jo smålog. »Åja, inte just så illa,» yttrade läraren.

»Få vi nu endast bort en hop falska tonvikter, litet falsk patos, imitation och en hel del andra fel, så kan det kanske bli ganska bra med tiden. Emellertid *tror* jag vi tills vidare skola lämna Shakespeare och i stället börja med Andersens sagor. Den där snälla gubben Andersen har en alldeles märkvärdig förmåga att vara *sann*, *naturlig* och *mänsklig*, i allt hvad han skrifvit. Han kan utgöra ett mönster, icke blott för författare, utan äfven för *skådespelare*. Ja, ni får gå, min unge vän, ni är antagen som profelev. Lektionerna börja om fredag klockan fyra eftermiddagen.»

Jag bugade mig och störtade utför trapporna med glädjestrålande ansikte.

Hurra! Jag var antagen till elev, utan lön förstås, men jag var dock inom de heliga tempelmurarna, och nu återstod det endast att inhösta lagrarna.

Det är just under ruset af de där känslorna som den unge teateradepten borde ha en så kallt vatten öfver sig. Nånå, han får det nog — *sedan*.

Nu emellertid gällde det endast att gå på. Jag bevistade lektionerna flitigt, men min längtan stod naturligtvis till att komma på *scenen*, och dit kom jag också snart, ty eleverna användes alltid såsom statister. Om detta var så *rätt*, lämnar jag därhän, men att det var roligt *då*, det kan jag intyga.

Det är minnen härifrån, från skolan, scenen och kulissvärlden, jag har upptecknat, och skulle en och annan känna igen sig från forna dar, så må hon eller han dock erkänna, att det är med varmt sinne jag framkallar dessa bilder från våra rosenfärgade drömmars tid.

2.

Kamratkretsen.

En månad hade gått under trägna lektioner, och nu började man känna sig varm i kläderna. Hvad lektionerna beträffade, så voro de af flere slag. I ageringskonst och sceniskt återgifvande för Jolin, i deklamation och välläsning för den då unge och kraftige Frans Hedberg, språkstudier, särskildt i franska, för fröken Brooman, fäktning och gymnastik för den gamle martialiske barrikadkämpen från anno 1848 Bruhn.

Det var ett friskt och hurtigt lif den tidens teaterelever förde. Därtill kom att vi flitigt användes på scenen i bättre statistroller, och detta såväl i operan och de stora skådespelen som ock på Dramatiska teatern i salongskomedierna. Regissörerna den tiden, Ludvig Josephson på stora och nu aflidne Gustaf Sundberg på dramaten,

lade minsann icke fingrarna emellan, när det gällde tjänstgöring. Det hände ofta att man på samma afton tjänstgjorde på bägge teatrarna och fick »gno», målad i ansiktet som man var, med spegeln under armen från den ena teatern till den andra. Men så förtjänte man också groft med pengar — dubbla tjänstgöringspengar — hela två kronor per afton, och det tyckte man var grufligt »styft».

Men nu några ord om den glada kamratkretsen, hvilken icke utgjordes blott af årets profelever, utan äfven af fjolårets, nu engagerade konstadepter.

Ganska visst är att elevskolan aldrig under de senare decennierna kunnat uppvisa en sådan falang af unga, fagra, kvinnliga skönheter, som under vintern 1866, och knappast nog af för framtiden så lofvande anlag.

Där fanns den tiden Hilda Ringvall, hvars höga, smärta skepnad sväfvade såsom en ung blifvande drottning bland oss, och hvars tankedigra panna hviskade om en blifvande tragedienne. Ännu ljuder i mitt öra den sonora stämman, då hon på Hedbergs lektioner framsade Maria Stuarts stora monolog. Ack, efter blott några få år, just då hennes konstnärsskap höll på att slå ut i blom, kom allhärjaren döden och skördade den friska, stolta stängeln.

Så hade vi de små fagra »parhästarna», som de kallades af oss i bästa mening; ty de små vackra flickorna voro fästa vid hvarandra

med trofast vänskaps band och alldeles oskiljaktiga, — en vänskap, som bibehåller hela sin flicknatur ännu den dag som i dag är.

Teresia B. och Hilma T. hade börjat sin teaterbana hos gubben Selinder och, då han slutade med sin »barnteater», gått öfver till k. teaterns elevskola, där de genast väckte uppseende med sin strålande apparation. Teresia B. var mörk, med ett par praktfulla, bruna ögon och en förtjusande ansiktsoval, hvars hela typ påminte om italienskan. Därtill en smärt, smidig och elegant figur, mjuk i alla rörelser. Hon hade godt hufvud, fick snart små roller och vann en viss framgång på scenen under några år.

Hilma T. var en mera nordisk skönhet, men visst icke mindre bedårande. Det vågiga, cendrefärgade håret ringlade sig kring en bländhvit panna, under hvilka lyste ett par glada, naiva, blå barnaögon, som icke visste af något ondt i hela världen. Den lilla munnen log och pratade ständigt, ofta nog litet på tok, som framkallade ett godt skratt. Hilma T. var svagare utrustad på hufvudets vägnar än sin lilla »spannhäst», men till hjärtelag voro de lika.

Många små anekdoter fortlefva än om lilla Hilma. Så frågade Jolin en gång på en lektion: »Hvar är lilla Hilma T.? — jag ser henne icke!»

— »Jo, snälla herr Jolin, jag sitter här på *ändan,*» skyndade sig lilla Hilma att svara från yttersta ändan af en bänk. »Nå, då lära vi alla sitta *lika!*» log Jo-Jo.

En annan gång, då den unga flickan tjänstgjorde såsom statist, kom Frans Hedberg bakom scenen och fastnade i mörkret på en i golfvet placerad skruf och utbrast förargad: »Tusan, sådana dumheter!» — »Ja, det är då riktiga *räfsaxar*, de lägga ut för herr Hedberg!» sade lilla Hilma, som stod bredvid. På nyårsdagen kom Edvard Stjernström, som då gasterade på sin gamla dramatiska teater, till Hilma och »önskade henne godt nytt år, samt mycket arbete, goda roller och att det måtte gå framåt för henne och att hon snart måtte förtjäna sig en applåd!» — »Jag får önska direktören *detsamma!*» svarade lilla Hilma och neg så vackert.

Förlåt mitt sega minne, lilla Hilma! Utan skämt, så voro ni båda ett par goda flickor och ett par förtjusande »parhästar!»

Så hade vi Selma L., ett barn ännu, som knappast fått lång klädning, en liten slank figur, men med ett ansikte som i mycket påminde om Elise Hwasser. Selma L. hade lämnat baletten för att gå in vid elevskolan, ty hennes håg siktade högt, och att hon icke bedrog sig skola vi snart se.

Bland de manliga kamraterna, vill jag här nämna Kalle Strandgren som hade gifvit sig hin på att bli sångare och peta ut Oscar Arnoldson. Ja, ja, *tenor* hade han, men förskräcklig var den att höra.

»När man har mitt 'instrument', så är det ingen fara!» sade alltid Kalle, och »instrumentet»

var det namn, hvarmed han allmänt nämndes inom elevskolan. Emellertid var Kalle en oförarglig själ, hvaråt man blott skrattade. Han hämnades endast öfver skämtet genom att djupt förakta oss — vid talscenen.

Hinke K. var en ung herre med fjantigt sätt och kvasieleganta fasoner, hvarför han snart erhöll öknamnet »Schajas». Han sprang omkring öfverallt och hade svårt att hålla sig stilla. När han kom upp på scenen, skyndade han strax fram till repertoartaflan för att räkna öfver sina kommande tjänstgöringspengar, ty han var mycket mån om sig, — ja, nästan snål, och ville aldrig kosta på sig något, icke ens så mycket som ett par lösmustacher. När han tjänstgjorde i en civil pjes, kom han upp i lagom tid som han gick och stod och nu började »Schajas' kommers»:

»Snälla, hyggliga bror, får jag låna dina ljusa byxor? — och så kan jag få Pålles hvita väst och kanhända Ossians blåa halsduk, och du, Kalle, lånar mig nog ett par mustascher och lite mastix, och min egen rock kan jag nog ha, fast den är något blank! Det var sant — en *hatt* måste jag ha i hand... nå, det tar jag hvems som helst i korridoren!»

På så sätt stod »Schajas» snart färdig i all sin glans att uppträda som ung dandy på scenen! Det där var under hans »Sturm- und drangperiod». Men »Schajas», som ägde en viss boklig bildning, lugnade sig småningom, arbetade i tysthet, och

om han äfven icke med tiden blef något framstående såsom skådespelare, så vann han ändå en framskjuten ställning inom teatervärlden, som vi sedermera skola se.

Julle H., Pålle S. och Ossian Jernqvist få sina särskilda kapitel, och härmed torde det vara nog med presentationen af kamratkretsen.

3.

Ossian Jernqvist.

Af hela kamratkretsen fäste jag mig varmast vid Ossian Jernqvist. Han var glad, god och fri från all småsinthet — åtminstone så mycket vårt syndiga kött tillåter.

Ständigt följdes vi åt från lektionerna, arm i arm, under det vi förtrodde hvarandra våra framtidsplaner. Icke sällan gästade vi hvarandras hem och höllo till godo med hvad de enkla hushållen förmådde bjuda.

Ossian var mycket fattig. Han bodde i *hörnet* af ett rum, i ett litet trähus långt ned på Riddaregatan. Det vill säga, öfver detta hörn hade han ensamt herravälde, ty där hade han uppslagit sitt arbetsbord, betäckt med gamla luntor, mest

historieböcker och skönlitteratur, hvilka han för sparade slantar öfverkommit på bokauktioner. Men äfven med språkstudier sysslade han och öfversatte redan nu hjälpligt från franska och tyska. Allt hade han lärt sig själf, ty någon egentlig skolundervisning hade han aldrig fått och nu var han en yngling på tjugutvå år. Han var den flitigaste i skolan, liksom han var den gladaste i umgänget. Han sökte inga vänner, men alla sökte honom, ty det var något varmt, något ädelt i hans ton, något så öfvertygande i hans samtal, att man älskade hans sällskap och gärna erkände hans öfverlägsenhet.

Om hans föregående lif vill jag, med läsarens tillåtelse, låta honom själf förtälja:

»Jag har i det närmaste alltid haft samma lynne som nu. Glad och munter har jag varit så långt jag kan minnas. Då jag var en liten parfvel, gnolade och sjöng jag från morgon till kväll, och det var också min gälla strupe som födde en ljus idé i min fars hjärna.

'Pojken skall bli kantor i Ladugårdslandet,' sade min far, 'han skriker mycket värre än Lundell!'

Jag förstod ej att till fullo skatta denna ära. Nog ville jag sjunga, men icke i kyrkan, ty jag hade ibland hört ståtliga kungar och bålde riddare sjunga på teatern, och det tyckte jag tog sig mycket styfvare ut. 'Att bli kung är mycket bättre än kantor', resonerade jag ganska förnuftigt.

Min mor understödde mig i min barnsliga önskan, och efter många om och men, blef det beslutadt att jag skulle till teatern.

Jag var då åtta år fyllda och således ännu något ung för den kungliga purpurn; i väntan på den skulle jag till baletten.

Jag minns ännu tydligt, hur min mor en vacker morgon klädde på mig ren skjorta och mina bästa kläder, samt slätade mitt motsträfviga hår. Detta gick till på följande sätt — hon tog en sockerbit i munnen, vätte fingrarna och strök mitt hår ned efter öronen, hvilket hade till följd att när jag blef varm stod det rätt ut och jag såg ut som ett piggsvin i hufvudet.

Då jag ändtligen var färdig, bar det af vid min mors hand till kungliga teatern, där vi läto anmäla oss hos m:lle Dagain, — det fanns inga ofrälse fröknar den tiden, — ty hon var första lärarinna vid baletten.

Hon klappade mitt hufvud, påstod att jag var en duktig gosse och önskade mig välkommen.

Således var jag vid baletten och som det icke kan roa någon att höra huru ett barn kan dansa, öfverhoppar jag de två år, som jag där vistades.

Min far dog och lämnade min mor, mina små systrar och mig efter sig i armod. Min mor skulle nu med sitt arbete underhålla hela familjen, men jag, som hade ganska godt förstånd, såg nog att det icke kunde gå i längden. Jag ville söka förtjäna något jag med, sade därför adjö åt baletten, fick en plats i handel och slet rätt

ondt, ty liten som jag var kostade det på att lyfta de tunga bördorna.

Efter tre år kom jag på ett tryckeri, och de många år jag vistats där kan jag räkna till de lyckligaste i min hitintills tillryggalagda lefnad. Där gick det framåt, och inom några år ansågs jag ganska skicklig i yrket. Där hade jag också tillfälle att få läsa, hvilket var min passion och hvari jag just icke var mycket slängd, ty då många andra barn först börja sin skolgång vid tio år, fick jag sluta min. Därför påstår jag att boktryckeriet är det nyttigaste yrke för fattiga gossar. Vill man inhämta något, har man där det bästa tillfälle. Sysselsättningen gör att man ofta icke ens kan undvika det och alltid fastnar något i minnet, som kan bära god frukt.

Under denna tid lekte dock teatern fortfarande i min håg. Jag ville välja bland två saker — teatern och att resa. Men tanken på mor och systrar afhöll mig från det senare. Emellertid blef jag utlärd och kom in i Typografiska föreningen. Där uppträdde jag ofta och vann bifall. Man påstod att jag spelade som en fullständig aktör, ett beröm som mera skadar än gagnar.

En dag fick jag se en annons i tidningen, att 'elever mottagas till höstterminen vid teatern', Hej! Hvad det gick att arbeta. Jag tyckte att jag fått nytt lif, ty nu skulle det afgörande steget tagas.

Dagen kom, förmiddagen gick, eftermiddagen likaså — jag kunde icke komma ifrån för arbete — och så var det för sent den gången.

Än ett år och jag satte mitt beslut, som nu fullständigt mognat, i verkställighet — och så träffades vi.

'Herrn måste gå i komiken!' var det första dråpslag Jo-Jo gaf mig. Det var just icke den genre, jag drömt mig. Nånå, vi få väl se.» — —

»Nå, hvad uppehåller du dig *nu* med!» var jag nog ogrannlaga att fråga.

»Jag arbetar!»

»Hvad då med! Vi äro ju nästan hela dagen på teatern.»

»På tryckeriet, vet jag!»

»När då?» frågade jag förvånad.

»Om morgnarna är jag där klockan sex, så går jag till teatern klockan tio, om där är repetition. Har jag ej tjänstgöring som statist på kvällen, så är jag åter på tryckeriet från fem till tio, och ser du, på det lilla viset gå debet och kredit ihop.»

Jag betraktade Ossian med beundran.

Dock, trots all arbetsamhet, all järnenergi och all karakterens fasthet, stannade Ossian såsom utöfvande konstnär på det nedersta planet. Han saknade »gnistan», och dessutom lågo de yttre betingelserna emot honom.

Trots att han under elevåren och äfven sedermera hade mycket att kämpa mot, så blef han aldrig riktigt modfäld, och hände det någon

gång, så röjdes i själfva hans klagan en viss humor.

Oaktadt Ossian Jernqvists figur mer än en gång kommer att framskymta i dessa små skizzer, så kan jag icke underlåta att här nu återgifva några rader ur ett bref till mig, sedan våra vägar blifvit skilda, men ungdomsvänskapen lefde lika varm:

— — — »Jag gör åter ett försök att tränga mig in i lyckans Elyseum! Lyckas jag icke då — nej, det dröja vi med att tänka på, tills vi kommit så långt, annars reser sig ett spöke framför mig, som nästan skrämmer mig. Det är en bedröflig tonart mitt bref — mitt rosenröda bref — kom att upplösa sig uti. — Du får ursäkta att jag skrifver på så grannt papper, rödt med guldkanter, då det egentligen borde vara hvitt med svarta kanter; men jag har icke annat än dessa kvarlefvor, jag vore färdig säga, från lyckligare dagar. — Under nattens stillhet rulla taflorna förbi med farten af ett iltåg, och pennan följer med. Det är endast skuggor, så hemska och allvarsamma, att man icke riktigt kan skratta åt dem och som visst äro skickade af hin håle att stjäla kuraget af en stackars f-n. Jag har sökt att bekämpa dessa vilda spöken och gripit till det enda vapen jag ägde: arbetet. Det är sant, jag valde den, näst skådespelarebanan, sämsta vägen, den litterära; men det var ingen annan, som stod mig till buds. Det misslyckades! Nej, den dagen har icke randats, då

mina bemödanden krönts med framgång, och det kommer troligen icke att ske förr än på yttersta dagen, då allt blir upp- och nedvändt. Broder, jag blir kanske en martyr för all ärlig sträfvan, och sedan jag förgåtts mellan bränningarna skall jag kanske bli ansedd som helig. Det är ändå en tröst, fastän klen. Och här slutar jag — — —»

Dock, Ossian Jernqvist behöfde icke vänta så länge. Med kardborrenvishet arbetade han sig fram. Han blef en god teateröfversättare, något självständig skriftställare och till sist en verkligt god teaterregissör vid den svenska teatern i Helsingfors. Man kan själf vara en klen skådespelare och ändå undervisa andra. Anspråkslös som få, sade han ofta:

»Då nöden var som störst och min energi intet kunde uträtta, kom räddningen oväntad och bjöd mig handen. Ser du, detta måste man vara tacksam för.»

Det är icke alla, som tänka så, när lyckan någon gång ler mot dem.

4.

Stackars Pålle.

En fullkomlig motsats till Ossian Jernqvist var Pålle S. I lika fullt mått som den förre tänkte sig för, var den senare en ögonblickets varelse. Morgondagen bekymrade honom föga, han drack gärna sitt glas, när han ägde en slant, log åt den fåfänga sträfvan att blifva något och tröstade sig med: »att allt blir nog bra i sinom tid!»

En god själ var han dock, som icke ville göra en mask något för när; obekymrad och oberörd af skämtets pilar, som haglade omkring honom, skrattade han ofta nog med andra åt sig själf.

Hans nästan aplika figur, långa armar och tofviga artisthår, gjorde honom snart till allas driftkuku. Knappnålar i lösvadorna och smällcigarrer — allt försöktes för att bringa honom i eld och lågor, men förgäfves. Pålle var och förblef lugn som en filbunke.

Strax vid sitt inträde i elevskolan förklarade han med orubbligt lugn, att han skulle debutera såsom Hamlet. Detta blef också från samma stund hans öknamn, och man glömde nästan hans eget för det Shakespearska mästerverkets.

Stackars Pålle! Han kom aldrig öfver statistens nivå, och äfven såsom sådan rönte han icke ringa smälek. Men modet tappade han icke alldeles, och fortfarande ljöd hans valspråk: »det blir nog bra!»

En gång fick Pålle stryk af en plåtslagare på Österlånggatan och förlorade hatten. Han kom till teatern barhufvad och med blåa ögon och svarade lugn och trygg sina tröstande kamrater: »Herre gud, det är ju en bagatell! Om några dar är det ju bra igen!»

Kontanter fattades honom nästan alltid, men däröfver sörjde han föga. Var det vår, så förtrodde han sin nötta vinterrock åt en människovänlig pantlånares vård, och när vintern kom, så »inburades» sommarrocken.

En gång var Pålle verkligt bedröfvad.

»Jag har hvarken pengar eller idéer! Jag måste allt sätta min plan i verket och debutera! Det här går icke i längden!»

»Du är ännu för ung och »blond», invände jag.

»För *tragedien?* — ja, kanhända,» medgaf Pålle. »Men ser du, om jag skulle försöka mig i *komedien*, i en af Svante Hedins roller. Han gör ju icke så värst svåra konster. Jag har narrat många hundra människor att skratta åt mig, men de nöten ha icke gifvit mig ett öre! På det här viset svälter jag ihjäl!»

»Nå, men har du ingen utväg nu?»

»Jo, visst — *rocken* förstås! Men ser du, det blir så förbaskadt *kallt* att »stampa» nu i vintertid, och det är långt till månadens slut, när vi få de där usla tjänstgöringspengarna.»

Pålle var verkligen bedröfvad.

En gång var det fest i Pålles hem. Det var nämligen hans föräldrars silfverbröllopsdag. Pålles far var en hederlig bokbindare, hvilken hela sitt lif sträfvat att komma på grön kvist, men aldrig lyckats att få mera än hvad som nätt och jämt räckte för dagen. Sin och sin hustrus silfverbröllopsdag ville han dock fira och hade för det ändamålet sparat några slantar, hvilka nu skulle användas till kalas. Gamla vänner och yrkesbröder voro inbjudna och såsom Pålles vän var jag äfven ombedd att infinna mig.

Pålles föräldrar bodde i ett par små rum fyra trappor upp vid Österlånggatan. Det ena rummet användes till verkstad, och här hade Pålle sin sedvanliga sängplats »en trappa upp» i den väggfasta, tvåvåningsgesällsängen.

Nu till festen hade man, så godt sig göra lät, röjt undan allt skräp och, som brist på stolar rådde, anordnat sittplatser af ofalsade buntar tryckark af Svenska psalmboken.

Jag och Pålle kommo först, och så småningom anlände de öfriga gästerna. Man hälsade och lyckönskade, afbördade sig sina små medhafda presenter, drack kaffe och skämtade. Gubben S. gick förnöjd omkring och betraktade sina lyckade anordningar, under det mamma själf

tronade i soffan i inre rummet, berättande om väder och vind, om ett nytt sätt att använda morötter, samt framför allt om sin förhoppningsfulle sons blifvande konstnärsbana.

Slutligen kom den enkla supén och med den följde skålarna. Tal och parentation hörde naturligtvis till högtidligheten, och af denna anledning hade man också inbjudit en gammal notarie, ett original, som jag alltid ser framför mig. Lång och mager hade han mycket tycke af en vägvisare, ty armarna stodo alltid horisontelt ut, så snart han öppnade munnen. Hans ansikte pryddes af en praktfull näsa, som skiftade i blått och gredelint och i hvilken han allt som oftast ryckte med en viss djupsinnighet. Han brukade alltid hålla näsduken i hand, såsom en präst, då han höll tal.

»Nu är det er tur, herr notarie,» hviskade pappa S. i det han stötte honom i sidan.

Notarien harklade sig, steg fram till bordets öfre ände, visserligen med något osäkra steg, ty han hade ganska flitigt tullat så väl punschbuteljerna som brännvinsflaskan, men dock med den suffisans som af en *van* talare väntas.

Notarien fattade sitt glas, i det han uppmanade gästerna att göra sammaledes.

»Mitt herrskap! Mina damer och herrar! Jag vill påstå, att Gud fader var världens förste bokbindare!»

Ett sorl af förundran genomlopp rummet vid denna oväntade nyhet.

»Ja,» fortfor notarien, i det han med djupsinnig min drog i sin eftergifvande nasus, »ty Gud själf häftade och sammanfogade äktenskapsbandet. Mannen är boken och hustrun är det starka och outslitliga bandet, på hvars rygg det står skrifvet lycka och huslig sällhet! Mitt herrskap! Vår hedervärde och ärade värd har alltid för oss legat uppslagen såsom en öppen bok, och på dess titelblad, det vill säga, på hans panna, kan man läsa heder och redbarhet. Men vi skola icke glömma, mitt herrskap, att det är bandet som bevarar boken. Vår värds älskade hustru har troget följt honom genom lifvets alla skiften, utan att förlora något af sin — — af sin — —»

»Polityr!» inföll en gammal snickare.

»Mycket rätt! Tackar! Och därför är vår ärade värdinna all heder värd! Må vi därför höja våra glas, i det vi framför allt önska vår värd ett långt och lyckligt lif och i en framtid innesluten i ett nytt, skönare och mera älskvärdt band — —»

Vid denna galna afslutning af talet började gumman S. att draga öronen åt sig, och kanhända att en storm utbrutit öfver den stackars notariens af alkoholångar omtöcknade hufvud, om icke en liten skälmsk flicka skrattande ropat:

»Bandets skål!»

Den stackars notarien var räddad och det väntade ovädret upplöste sig i stojande munterhet.

Återigen lyckönskningar, tacksägelser och så troppade vi i väg.

Det var egentligen sista gången jag såg Pålle vara riktigt glad och förnöjd. Allt gick honom emot och allt mera sällan hörde man honom säga: »Det blir nog bra!» Vid profårets slut blef han afskedad, såsom varande alldeles oduglig, och detta grep honom så djupt, att hans vänner fruktade för hans förstånd.

Stackars Pålle var ett af de många offren, hvilka blifvit brända till stoft på konstens altare.

5.

Richard den andre.

»Ska' Julle spela Richard den andre?! Jo, det måtte bli skönt, — han går ju som en tupp!» ropades i korus af eleverna en dag, då de läste repertoaranslaget för lektionerna inne på barnteatern.

»Och jag skall spela Bolingbroke,» sade Pålle, »det blir nog bra!»

»Och jag har fått Gaunt,» smålog Ossian.

»Men hvad får jag då?» sporde en yngling.

»Du får härolden.»

»Det är orättvist! Det är nedrigt! Men så är det alltid, jag blir ständigt förbigången.»

Man ser häraf att rollsjukan, detta skådespelarens plågoris, grasserade vildt äfven inom den tidens elevskola, och jag har anledning tro, att den blifvit epidemisk bland senare tiders elever.

»Den här rollen passar jag icke alls för, den öfverensstämmer icke med mitt skaplynne och så finns där ju ingen karaktersteckning. Nej, se hufvudrollen skulle jag odisputabelt ha haft. X. saknar ju alla betingelser för densamma! Jag begriper sannerligen icke, hvad direktionen tänker på. En dylik rolldistribution mördar pjesen!»

Icke sant, mina gamla vänner af båda könen där bakom ridån? Så där ungefär låter det och har det låtit under långa tider och afundsjukans gift har förbittrat många af de stunder, som annars kunnat vara så solljusa och glada.

De unga taga efter de äldre, och därför smög sig afundsjukan på ett märkbart sätt äfven in bland eleverna. Ingen ville spela dräng, alla ville vara herrar, — allra helst kung, prins eller hjälte, och så är det naturligtvis den granna kostymen, som i andanom hägrar för de stora inbilska barnen.

Jolin höll, såsom lärare, mycket på det enkla och naturliga och lät eleverna för det mesta arbeta med Holberg, August Blanches folkkomedier och en och annan liten modern fransk komedi, men god och eftergifvande lät han allt

som oftast öfvertala sig af någon bland »favoriterna» att gå ifrån sitt arbetsschema och i stället »taga upp» någon scen ur det stora skådespelet.

Men »spjufvern» satt alltid uti Jo-Jo, och därför var det honom ett sant nöje att göra rollfördelningen sådan att de största och mest komiska kontraster uppstodo.

På så sätt kom det sig att Julle nu skulle uppträda såsom Richard den andre, den olycklige och smärtrike Plantagenet.

Julle var en liten knubbig pojke, med fräknigt ansikte, gult, linfärgadt hår och små talgiga ögon. Kom därtill att han alltid gick krokig i knäna och alltid höll händerna i bakfickorna, så har läsaren en präktig typ af en medeltidskung, hvars tron vacklar.

Jo-Jo infann sig och scenen anordnades — det vill säga, några stolar placerades med lämpligt mellanrum och midt på »scenen» stod kung Richards tron. Publiken utgjordes af läraren och de elever, hvilka icke voro med i stycket, en mycket sträng och smått elak publik, hvilken sannerligen icke var mild i sin kritik.

Jo-Jo var vid sitt bästa humör, ty han väntade sig en rolig stund. Han slog i händerna och ropade:

»Plats! Ridån upp! Plang, plingeli, plang! Tratarata! fanfarer och pukor — bom, bom! — Seså, barn, nu börja vi med våra lögner!»

Konung Richard med sitt följe inträder med tämligen osäkra steg och närmar sig tronen,

hvarpå han sätter sig, sedan han försiktigt dragit upp rockskörten.

»Å, herre du store! Inte tar en kung upp rockskörten!» ropade Jo-Jo. »Han behöfver sannerligen icke vara så rädd om kläder som hans folk. Och så rak i knäna och sträck på sig! Om också en kung icke kan annat, så måste han dock förstå att imponera på massan. Nå, vidare!»

Bolingbroke och Mowbray inträda och anklaga hvarandra för förräderi mot det jordiska majestätet. Richard afhörde dem med likgiltigt lugn, utsatte dagen för deras tvekamp och tågade af i all sin glans!

Nästa scen började. Kungen landsförvisar orostiftarna och låter dem svärja på sitt svärd, i det han deklamerar:

»Nu läggen på kungasvärdet landsförvista händer
och svärjen vid den tro I skyllen himlen.»

»Bort med handen ur byxfickan och rak i knäna!» ropade läraren.

»Hi, hi, hi!» flinade Pålle.

»Tyst, Hamlet!» ropade Richard den andre arg, i det han gick och kastade en förkrossande blick på sin förviste undersåte Pålle-Hamlet-Bolingbroke.

Nu var den landsförviste ensam med sin far, och Pålle var också inne i sin roll. Han drog djupa suckar som den värsta blåsbälg, ref sig i sitt långa hår och vindade förfärligt med ögonen.

Slutligen utbrast han med stentorsstämma à la Dahlqvist:

»Farväl då, Englands jord, ack, sköna jord,
min amma och min mor, som bär mig än!
Hvarhelst jag vandrar stolt jag säga kan:
fastän förvist — en *äkta engels* man!»

»Ser man på bara! En ny och intressant upptäckt på världslitteraturens område! Att fru Bolingbroke var en *engel*, därom har man sväfvat i fullkomlig okunnighet. Shakespeare vet därom intet, och tills vidare intresserar det oss mindre. Däremot fordra vi här att finna herr Bolingbroke vara »en *äkta* engelsman!» Ser ni, herr Pålle S., så där kan en enda liten falsk tonvikt förbyta en tragisk replik i raka motsatsen och komma åhörarna att ligga dubbelvikta af skratt.»

Jo-Jo och hela elevskolan skrattade, så att tårarna runno.

O, store Shakespeare! Väl hade du vändt dig i din graf, om du kunnat se och höra detta ditt mästerverk rådbråkas af oss usla syndare! Jag vill också fråga, är det rim och reson uti, att låta nybörjare, fullkomligt vanmäktiga i både språk och plastik, sysselsätta sig med att framställa personligheter, hvars historiska karakter de knappast hafva en aning om?

Här är måhända platsen att återgifva innehållet af ett yttrande, som den aflidne, store skådespelaren Edvard Swartz fällde till mig under ett allvarligt samtal några år senare. Det var

ganska sällan som den tillbakadragne, inåtvände drömmaren, konstnären med det förnäma, nobla skicket, yttrade sig om skådespelarkonsten, hvilken han själf satte på en så hög piedestal, men *när* han gjorde det, efterlämnade det ett outplånligt minne.

Swartz yttrade till mig, just med anledning af min bittra klagan att så sällan få några stora roller i skådespelet, ungefär följande:

»Hvarje ung nybörjare med några lofvande anlag påstår sig passa för det högre dramat. Man vill lysa i kungadräkten och det gyllne harnesket, men man glömmer ofta nog att däri måste finnas en kropp och i denna en själ, som kan gifva lefvande lif åt en Romeo, en Frans Moor eller en Faust. Denna fåfänga kan förstöra de bästa anlag, som skulle göra sig fullt gällande i exempelvis det borgerliga skådespelet, hvilket nog kommer att blifva framtidens. Och finnes icke här hjälteroller? Hvad gifva icke Scribe, Augier och Sardou och många fler rika fält för människostudium? Finns icke hos dem en sporre för ärelystnaden och stoff för skapelser?

Se blott på Knut Almlöf! Han *är* redan en konstnär af rang, han skall en dag blifva verkligt stor, snart sagdt oersättlig!

Almlöf spelar icke och jag tror icke han någonsin uppträdt i någon hjälteroll, — han saknar betingelserna därför. Men se honom till exempel såsom denne bankir, som rik på framgång, pengar och huslig lycka lefver sitt glada

lif. Han lefver för gladt, blir ruinerad, finner sin hustru otrogen och sin son en bedragare. Det är lyxen och lättsinnet, som störtat honom, som vanhedrat hans namn och grånat hans hår. Hvilket fält är icke detta för skådespelaren och det — utan kostym.

Var därför vid godt mod, min unge vän! Där inneboende anlag finnas, där bryta de sig nog fram. Studera och håll sinnet ädelt, det är det första. Studera *lifvet* och tro er aldrig vara utlärd. Hela världen är för skådespelaren en foliant af lärdom, ett verk som troligen aldrig någon läst från pärm till pärm.»

Ja, så ungefär talade den oförgätlige Edvard Swartz till mig i en missmodets dystra stund.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hur det vidare gick med Julle H. önskar läsaren måhända veta. Jo, han fann den teatraliska banan alltför törnbeströdd och sina knän allt för krokiga, hvarför han afvaktade icke ens terminens slut, innan han försvann. Hvarför han någonsin »gick till teatern» var svårt att förstå, såvida det icke var för att få fritt tillträde till salongerna och få se alla nya pjeser.

Julle blef hvarken tragiker eller komiker — han blef bagare. Han fick öfvertaga ett mindre bageri efter sin far. Med hatten på nacken och händerna i bakfickorna luffar han ständigt omkring i affärer, en typ af den fullkomligaste prosa.

En gång lär det dock händt Julle en malheur. Han hade blifvit intagen i W6 och kom därifrån

på morgonsidan glad och något upprymd. Då borde Julle gått och lagt sig, men det gjorde han icke. I stället skulle han in i sitt bageri och se om allt där gick rätt till. Det gjorde det icke efter Julles mening, hvarför han anordnade ett litet stilla »gurgel» med sina gesäller. Dessa förlorade slutligen tålamodet och togo »mästaren», sådan han stod och gick i högtidsskrud, samt slängde honom handlöst i ett jäsande degtråg. »Här ska bli andra bullar af!» tänkte gesällerna.

Efter den betan lät Julle sina gesäller vara i fred — åtminstone när han kom från »W6 nachspiel».

6.

En veteran.

En person, som jag lärde känna under min elevtid och hvilken jag städse med aktning och intresse minnes, var den gamle skådespelaren Happe. Det var en hög figur, som oaktadt sina nära sjuttio år rörde sig med lätthet och elegans och alltid bibehöll något cirkladt och fransyskt i sitt talesätt.

Hans tid var för längesedan slut. Han hade afträdt från den egentliga skådeplatsen och nöjde sig med att någon gång uppträda i en och annan finare »statistroll», allra helst i den franska komedien, där han fick excellera med eleganta, fastän gammalmodiga toaletter. Mycket ansedd af de äldre sujetterna — han var gammal vän och bror med Nils Wilhelm Almlöf ända från 1820-talet — hade han en viss ställning inom teatern, och man öfversåg gärna med den gamles små svagheter och bizarrerier.

Det hade dock funnits en tid, då han icke nöjt sig med denna medlidsamma uppmärksamhet, liknande den man ägnar fallna storheter. Gubben lär ha varit en talang på sin tid, en af landsortsteaterns främsta gunstlingar, och många af de äldre mindes honom ännu såsom Gustaf Vasa, Richard Lejonhjärta och Ferdinand Cortez. Vacker hade han också varit såsom få, och kvinnohjärtan hade han ofta satt i brand.

»Hvad du gör — kom ej utan 'den sköne'!» — ljöd uppmaningen till teaterdirektörerna, hvilka troget följde uppmaningen, husen voro utsålda, applåderna smattrade, ögonen tårades och ridån föll mellan skådespelaren och hans beundrarinnor.

Men det var nu länge sedan den tiden. »Den sköne» hade blifvit gammal och skrynklig, den förr så klangfulla stämman hade genom upprepade förkylningar blifvit hes och ohörbar. Det återstod honom intet förutom hans minnen och

måhända några bandrosor och pressade blommor, ett svagt återskimmer från hans ungdoms jublande, stolta fröjder.

Gubben Happe var en gammal hedersman, som var värd allas aktning, men unga spefåglar, som vi voro, roade det oss att drifva med den gamle, när han i klädlogen berättade om sina forna triumfer.

»Fick farbror verkligen tio buketter på en kväll? Nu skarfvar farbror allt något,» replikerade någon.

»Jag har dem ännu kvar — men nu äro de *vissnade,*» svarade gubben med ett eget tonfall i rösten.

Att få honom förargad lyckades aldrig. Han endast böjde hufvudet och teg. Han led af den missaktning, som ibland visades honom af de unga, och vek till karakteren, framlyste ofta ett skimmer under ögonlocket, hvilket han dock hastigt förjagade med handen.

Jag blef snart gubbens gunstling och den, för hvilken han alltid beklagade sig öfver de andras elakhet. Ofta följde jag honom hem. Han bodde långt nere på Storgatan i ett litet gult tvåvåningshus, i hvilket på nedre botten fanns ett nykterhetsvärdshus, där gubben intog sina tarfliga måltider. Hans rum var litet, men prydligt. Hvarje sak skulle ha sin bestämda plats och hvarje dammkorn bortblåstes från möblerna med kvinnlig noggrannhet. I fönstren prunkade blomsterväxter, hvar morgon vattnade

af sin vårdare. Blommorna voro hans barn, hans älsklingar, de enda, som numera vänligt logo mot honom.

En gång bad jag honom visa mig sina minnen och reliker, hvilket han dessutom förut lofvat mig.

Han öppnade sin chiffonier och drog ut en liten låda innehållande allehanda obetydliga småsaker, men som för ägaren kunde vara af oskattbart värde.

Där lågo blommor och bandrosor, damhandskar och små gulnade biljetter — och min gamle vän betraktade alla dessa minnen med vemodsfulla blickar.

Han såg på mig leende och gjorde min af att åter skjuta in lådan.

»Nej, nej! Berätta, bäste farbror!» ropade jag ifrigt.

»Nyfikna pojke! Du vill narra mig att tala om mina svagheter för att sedan få skratta åt gubben och hans dårskaper.»

»Å, så farbror kan säga!»

»Nå, nå! Hvad jag känt, älskat och drömt, får du nog själf erfara en gång, ty det är alltid samma tema, om också variationerna äro litet olika. Och alla dessa blommor och biljetter — hur mycket verklig kärlek tala de väl om? Det är blott inbillning och granna ord af dem, som skänkt dem, och många gånger löje hos den, som mottagit dessa ynnestbevis. En skådespelare var förr ingen vanlig människa. Man

betraktade honom som ett underdjur och inbillade sig att man älskade honom, då man i själfva verket endast beundrade hjälten, som han framställt kvällen förut. Det var dramaturgens fantasi och teaterdirektörens garderob, som skänkte oss ljufva rendezvous, goda supéer, men också tusen förargelser. Du betraktar mig förvånad? Ack, vi voro unga och lättsinniga och äfven vår fantasi spred ett bedrägligt sken öfver våra handlingar.»

»Men blef farbror aldrig allvarsamt kär?»

»Jo, jo, jag blef nog en gång kär på allvar», mumlade gubben, i det han lindade kring sitt finger en brun hårslinga.

»I hvem då?»

»I dottern till ett hofrättsråd.»

»Å! Nå älskade hon farbror tillbaka?»

»Ja, det gjorde hon. Jag var bekant med hennes bror och blef af honom införd i familjen. Hans syster — hon hette Marie — var en vacker, svärmisk flicka på aderton år. Hon bemötte mig med godhet och vi voro ofta allena, ty hvad hade man att frukta af en fattig skådespelare? Nå vi utbytte våra tankar, idéer, vi talade om det sköna och höga i konsten, snart blef stämningen oss öfvermäktig, och en dag bekände jag inför henne min ömma låga.»

»Och då reste hon sig stolt och visade farbror på dörren!»

»Nej, det gjorde hon icke. Hon afhörde mig stilla och rodnande och erkände sedan sakta

att hon redan länge hade älskat mig. Det stormade inom mig, jag hvarken hörde eller såg! Jag tryckte henne intill mig, kysste hennes panna, ögon och läppar — dörren öppnades och där stod hofrättsrådet blek och hotande. Ack, det var ett olyckligt ögonblick! Då jag något sansat mig, var Marie försvunnen och hofrättsrådet och jag voro på tu man hand.

»Herre, ni är, förbanna mig, den största usling, jag träffat i min väg!»

»Herr hofrättsråd, ni förolämpar mig! Så vet — — —»

»Ni vill väl kalla det hederligt, att tränga er in i en aktad familj, att där bli bemött med all vänlighet och till tack därför nästla er in hos dottern och förvilla hennes goda förstånd med era dumheter.»

»Jag har intet att förebrå mig. Jag är en fattig men rättskaffens man, som älskar er dotter och som nu anhåller om hennes hand.»

»Vet hut, herre! Tror ni min dotter är till för en kringresande aktör utan framtid och förmögenhet.»

»Men er dotter älskar mig!»

»Gör hon? Var lugn, herre, det går öfver! Emellertid, packa er nu härifrån och tvinga mig icke att behöfva kasta er på dörren.»

»Jag går, min herre, och var öfvertygad om att jag aldrig utan er tillåtelse skall infinna mig här. Jag älskade Marie utan alla biafsikter, och om hon varit en fattig flicka, skulle vi ha kunnat

blifva lyckliga, men jag inser ganska väl afståndet oss emellan. Farväl, herr hofrättsråd!»

»Jag bugade mig och gick, med hjärtat uppfylldt af sorg och harm.»

»Och Marie? — återsåg farbror henne aldrig?»

»Jo, fem år senare i samma stad. Hon var då gift med en officer, som förstörde hennes pengar och för öfrigt gjorde henne ganska olycklig. Det var från scenen jag återsåg henne. Dagen därpå skulle vi afresa. På morgonen inkom min uppassare och lämnade mig ett bref. Det innehöll denna hårlock och orden 'från Marie'. Se där i korthet mitt hjärtas roman. Marie är död för många år sedan — och allt är nu blott en dröm, ett bleknadt minne, allt är förbi!»

Han betraktade hårlocken, som nu glänste af en diamant från gubbens öga. Han sköt sakta in lådan och gick bort och stoppade sin gamla sjöskumspipa. Därpå började han tala om andra ämnen.

Gubben Happe närde en stor, lång otillfredsställd önskan i sitt gamla konstnärshjärta, nämligen den att en gång få en talroll att utföra på den kungliga scenen. Och slutligen fick han sin dröm uppfylld. Han fick nämligen sig tilldelad en liten roll på tre repliker uti »Moderna vinglare». Hvad gubben läste och arbetade! Ständigt, såväl i klädlogen som ute i torgets alléer, gick han och trumfade med sina repliker.

På repetitionerna gick det också fullt korrekt. Så kom den stora kvällen. Tidigt var gubben uppe, klädde och maskerade sig med den yttersta omsorg, och då han ändtligen var färdig, såg han ut som en sannskyldig gammal markis från Ludvig Filips dagar. Men då han gjorde sin entré, var det totalt slut — icke ett ljud fick han öfver sina darrande läppar, han bara svettades, så att sminket rann i floder.

Stackars Happe! Detta missöde grep honom så djupt, att han efter den betan aldrig riktigt repade sig. Jag tror han sörjde sig till döds. När våren kom med hvitsippor och lärkor, slumrade den gamle in i stilla sömn, aktad och ärad af alla, som förstått hans blida och stilla väsen.

7.

En repetition på »Judinnan».

Det var uppställningsrepetition på operan »Judinnan» och scenen, foyeer samt teaterns öfriga lokaler vimlade af folk, ty denna opera hör till dem, i hvilka »allt hvad lif och anda har» äro med. En uppställningsrepetition är vanligen bråkig och långdragen, i synnerhet för konstverk, hvilka

medföra en stor apparat som det ifrågavarande. Den, på hvilken största omsorgen och arbetet vid en dylik repetition hvilar, är naturligtvis förste regissören, hvilken måste hafva alla de minsta anordningar för det helas gång, icke blott på papperet i det uppgjorda sceneriet, utan äfven i hufvudet.

Regissören var Ludvig Josephson, då i hela sin ungdomliga kraft, med en energi såsom få, med en konstkärlek som stod i flammor, hvilken satte alla sina ideela mål högt och därtill ägde den semitiska rasens hela hänsynslöshet att med hvad medel som helst nå dem.

Alla, som förstodo honom, och till dem kunna vi räkna teaterns främste och intelligentaste konstnärer, skattade honom högt, äfven om man icke alltid kunde gilla den uppbrusande häftigheten, hvilken tidt och ofta urladdade sig. Men man måste också besinna, med hvilka element den häftige regissören hade att skaffa! Den tidens körpersonal var sannerligen icke rolig att ha att göra med, och den manliga delen af balettkåren var icke en bit bättre. Endast på trots kunde de göra en regissör alldeles ursinnig. Han kunde, före en scens början, hålla en kort, klar föreläsning, om hvad situationen gällde i nämnda scen, om hvad de däri deltagande stumma personerna hade att iakttaga och det uttryck, de borde inlägga i sitt uppträdande. Nu var det körens och statisternas stora förnöjelse att förvanska regissörens mening eller att genom tokiga

öfverdrifter göra hela scenen löjlig och därigenom bringa honom i fullständigt raseri.

Under dylika uppställningsrepetitioner var Josephson, lätt förklarligt, icke vid godt humör och i ungefär samma mindre blida sinnestillstånd voro kormästaren, August Söderman, och dekorationsmålaren, Fritz Ahlgrenson, hvilken senare *borde* ha sina härliga dekorationer färdiga, men sällan hade det. Den ende, som var fullkomligt lugn och trygg, var den sakta smågnolande Ludvig Norman. Men så visste han också, att han hade sitt kära hofkapell på sina fem fingrar.

Som sagdt, på en dylik repetition är allt lif och spänning inom teatern. I stora foyern gå artisterna om hvarandra, än samtalande, än sakta gnolande en aria. Där såg man nu den blida, fint kvinnliga Louise Michaëli, med de beundransvärda goda ögonen, i sakta samspråk med den spirituelle Oscar Arnoldson, hvilka bägge artister skulle utföra Judinnans och Eleazars partier. Här såg man också Konrad Behrens, kardinalen, hvilken stolt, grann till skepnad, gick omkring och kastade förtärande Don-Juansblickar på de unga damerna, hvilka nog i allmänhet beundrade den vackre tysken.

På scenen, bakom fonden, höllo vanligen kören, baletten och eleverna till i väntan på repetitionens början. Här gick det ganska gemytligt till. Man sökte upp en bekväm plats uppe på en teaterklippa eller inne i en bärstol och där satt man helt nöjd och intog sin med-

hafda frukostsmörgås och en halfva öl. Vi elever kretsade mest kring bakelsegumman, som alltid infann sig till de stora repetitionerna och gjorde goda affärer. Vi voro naturligtvis artiga kavaljerer mot de unga kvinnliga kamraterna och det mesta af månadens tjänstgöringspengar stannade nog hos »tårtmamma» — de öfriga af våra kontanta medel hamnade hos »Tysta Marie» för choklad och bakelser.

Bland kören fanns det den tiden många roliga typer. Jag vill endast påminna om »lille hattmakaren», — det var hans borgerliga yrke; — om »tjocke Vesterberg», som för öfrigt var välbeställd krögare; om den glade upptågsmakaren Filip Bauck, son till musikprofessorn, samt den stora och argsinta fru Skog. Den senare var sopransångerska och hade en gång i tiden i början på femtiotalet debuterat såsom »Nattens drottning» i »Trollflöjten», men med obetydlig framgång. Hon fick icke några roller, det gick sakta utföre och slutligen hamnade hon i kören, där hon dock blef en stödjepinne genom sin starka och höga stämma. Fru Skog var en stor, grof, manhaftig kvinna, som mycket påminde om torgmadam. Hyn var rödbrusig, kanske mycket till följd af att hon hyste icke ringa kärlek till flaskan. Hon bar ständigt en halfbutelj med den svenska nektarn i kjortelsäcken, och när buteljen var nära tömd, var gumman icke god att tas med.

Hej! Nu ringer det, och alla resa sig. Josephson kommer med hastiga steg från det lilla f. d. Gustaf den III:s rum. Regissören ser sträng ut. På hufvudet bär han en röd fez, som passar bra till det vackra orientaliska bleka ansiktet, omslutet af svarta lockar och ett väl vårdadt, glänsande skägg. De bruna ögonen lysa af intelligens och energi. Man ser att det är en man, som vet hvad han vill.

Han kallar på lille Magnus Boberg och lämnar honom uppropslistorna öfver hvilka som skola deltaga i det pompösa kejsartåget. Boberg skriker sig hes och får slutligen de olika flockarna samlade.

För egen del blef jag mycket nöjd, ty jag fick föreställa kejsar Sigismunds stumma figur och göra min entré till häst, åtföljd af ridande kurfurstar.

Nu var det klart och repetitionen kunde börja. Eleazar markerar endast helt sakta sitt recitativ och likaså gör Judinnan i duetten med fadern.

Nu kommo folkscenerna, och därmed var det slut med friden. Josephson skrek och Boberg motade på. »Trängs icke! — Stå! — Bred ut er! — Titta åt höger utåt! Så ja! — Stå icke och se ut som åsnor allesammans! Klif upp på afvisarna där, de yngsta och vackraste bland flickorna!» — skrek regissören, som hade blick för allt och ville hafva lif och rörelse i taflan.

Så fick han i ett nu sikte på fru Skog, som röd och flåsande klättrat upp på ett utsprång i ett gatuhörn.

»Hvad i h—te ska' käringen där uppe att göra? Gå ned med er där och kryp bakom de andra!»

»Nej,» fräste gumman Skog, »*här* står jag!»

»Ned människa!»

»Nej, jag ska se kormästarns taktpinne!»

Nu tog Josephson ett språng, kastade undan folket till höger och vänster, fick frun i klädningen och ryckte ned henne från hennes upphöjda ställning. Gumman Skog fräste som en arg katt, högg med bägge händerna i regissörens svarta skägg och så började en balett, eller rättare en polkett, rundt kring scenen, hvilken väl aldrig glömmes af dem, som åsågo den baletten.

»Vill ni släppa, gamla markatta!» skrek Josephson.

»Nej, du, din eländige jude! Ja' ska ge dig, jag!» skrek den ursinniga frun. Söderman och Ahlgrenson stod invid hvar sin avantscen och vredo sig af skratt. Slutligen lyckades man skilja de båda kämpande åt och efter några ögonblick var regissörens hela stränga myndighet återställd.

Man tror kanske att efter ett dylikt uppträde ransakning och straff skulle följa. Men sådan var icke Ludvig Josephson, han glömde och förlät och skrattade åt alltsammans. Kanske

medgaf han inom sig, att han själf ofta nog var litet häftig i sitt bemötande mot underordnade och att han därför hade goda skäl att ha öfverseende, om disciplinens band någon gång brusto.

Nå, repetitionen fortgick sin gilla gång utan vidare komiska intermezzon, än att då kejsartåget passerade sufflörluckan, kejsarhästen — lämnade sitt visitkort efter sig, hvarvid upptågsmakaren Filip Bauck gick fram till Josephson, pekade med allvarlig min på det parfymerade — visitkortet och sade: »Ska det där vara snus åt honom *därnere?*»

Josephson endast såg på Bauck, vände honom helt om och föste honom med kraft bort till sin plats i kören.

»Nej, det lyckades inte! sade Bauck. »Jag trodde han skulle bli arg — men det *blef* han inte!»

8.

Min första flamma.

Det är sannerligen icke värdt att ni skrattar åt rubriken öfver detta kapitel, ärade läsare. Vid sjutton eller aderton år, ibland litet förr, är man

alltid kär, och klart är att det är för hela lifvet.

Äfven mig hade vid denna tidpunkt Amors pil träffat. Hjärtat var ljuft såradt, och sinnet var uppfylldt af ljusa rosenskimrande drömmar, icke skymda af några skuggor.

Föremålet för min ömma låga var just lilla Selma L., den yngsta bland de kvinnliga kamraterna på elevskolan. Hon var ju endast ett barn, men just därför tilltalade hon mitt sinne med sin renhet, sin naivitet och sitt glädtiga väsen. Alla de öfriga unga damerna väckte nog min beundran med sin skönhet och sitt lilla koketteri, men de voro mig för öfverlägsna. En ung dam på aderton, nitton vårar ser alltid litet nedlåtande på pojkar i slyngelåren och deras blickar vändas helst mot tjugufemåringar, hvilka åtminstone lyckats få sina mustascher i ordning.

Nej, lilla Selma blef mitt ideal! Hon var blott fyllda femton år, gick nu och läste på sin första nattvardsgång, behandlades litet snäft af sina mera avancerade kvinnliga kamrater och behöfde därför en beskyddare och riddare, hvilken jag beslöt att blifva. Jag märkte snart att jag af min idol icke sågs med likgiltighet, och detta sporrade mig alltmera. Dessutom såg jag mer än väl, att hos denna unga flicka gömdes rika anlag och att hon med tiden skulle blifva något utmärkt som konstnärinna. Detta väckte min ärelystnad, ty äfven jag ville blifva något stort för att en gång värdigt kunna stå vid hennes

sida. Kärleken till konsten underhöll vår varma låga och syntes binda våra hjärtan fastare samman, i det vi allvarligt arbetade mot vårt sköna mål.

Det är ganska eget, när man efter mer än trettio år låter blicken och tanken glida tillbaka till dessa idylliska och drömfyllda ungdomsdagar. Hur ljust, rent och obefläckadt tedde sig icke allt! Det var det unga, friska, ofördärfvade hjärtat, som älskade, utan biafsikter, utan fordringar och anspråk. Ingen kurtis, intet uppeldande smek förekom; en vänlig uppmuntrande blick och då och då en förstulen handtryckning, det var allt. Och väl var det! Minnet efterlämnar därför inga mörka skuggor, som kanske skulle kunna tynga hjärtat och fördystra sinnet i eftertankens ögonblick.

Lilla Selma hade icke någon egen familj. Hon var ett stackars barnhusbarn, öfvergifvet af sina föräldrar, hvilka, som jag har skäl att antaga efter den unga flickans fina, nobla anletsdrag och hennes stora inre gåfvor, nog tillhörde de mera bildade klasserna. Upptagen af en gammal fru, omhuldades hon i dennas hem så mycket de små tillgångarna tillläto och fick äfven såsom sitt antaga sin goda vårdarinnas tillnamn.

Jag följde ofta med Selma hem. Det var naturligtvis mitt största nöje att tillbringa all min ledighet tillsammans med henne. Vi läste tillsammans, jag skref ut scener ur skådespel, hvilka vi repeterade tillsammans, vi korrigerade

hvarandra och dessutom hände att vi lekte och rasade om såsom ett par sannskyldiga stora barn. Vår unga låga blef nog bemärkt inom teatern, och naturligtvis utsattes vi för mycket drift och elakt skämt. Men skämtet bar åtminstone jag med jämnmod. Selma däremot, med den knoppande kvinnans inneboende finkänslighet, kände sig sårad af sarkasmerna och bad mig enträget att icke visa mig så efterhängsen inom teatern, något som jag väl hade svårt nog att efterkomma. Men för öfrigt var allt ännu frid och gladt hopp mellan oss.

Nu närmade sig våren med stora steg. Vi voro redan inne i mars månad, snön smälte, solen lyste gladt fram och dagarna blefvo längre. Lektionerna i skolan forcerades och arbetet gick friskt undan. Selma, som blifvit en gunstling hos den klarsynte Frans Hedberg, uppropades allt oftare att deklamera, och visst är att få, om någon, förmådde att såsom hon gifva nyans och själ åt skaldens tankar. Den härliga, sonora stämman ljöd mjuk, smekande som violoncelltoner, och allt oftare nickade läraren bifall med hufvudet, och de afundsjuka kamraterna kunde icke heller neka sitt erkännande.

En dag voro vi samlade till lektion för Jolin. Den annars så glade och jovialiske läraren och skämtaren inträdde denna gång mycket högtidlig och allvarsam, så att vi undrade hvad som nu stod på.

»Mina vänner!» började Jo-Jo, »jag har ett viktigt meddelande att göra eder. Hans kungl. höghet hertigen af Östergötland har tillkännagifvit sin önskan att i dag åtta dagar se och åhöra de framsteg teaterns elever gjort under denna termin, som nu snart är till ända. Det gäller således nu att under dessa få dagar taga itu på skarpen, så att vi icke måtte stå med skammen. Vi måste därför ha lektioner alla dagar.»

Nu skall man tro det blef lif af! En uppvisning för prinsen och naturligtvis för hela direktionen! Ej under då, om hjärtat åkte upp i halsen. För oss manliga elever kändes det ganska kusligt. Men de unga damerna tycktes taga saken modigare och började på vanligt flickmanér en diskussion om toalettfrågan, såsom varande den allra viktigaste, när det gällde en uppvisning för prinsen.

Nå, så kom den stora dagen. Inne på »barnteatern» voro alla samlade i spänd afvaktan. Den som var mest rädd af oss alla var måhända Jo-Jo, som mycket nervös sprang omkring och bara svettades.

Dörrarna slogos upp och in trädde prins Oscar, hög, smärt och ståtlig, åtföljd af teaterchefen hofmarskalken Erik af Edholm, intendenten Oskar Wijkander och sekreteraren Daniel Hwasser, regissörerna Ludvig Josephson och Gustaf Sundberg samt vår lärare Frans Hedberg.

Med ett gladt leende hälsade prinsen på oss

elever, hvarefter han och de andra herrarne togo plats i för dem framsatta fåtöljer.

Och så tog uppvisningen sin början. Först fick prinsen se Jolins etuder, åt hvilka han tycktes ha förtvifladt roligt.

De voro på följande sätt: en efter en af oss manliga elever fick springa öfver scenen och ropa: »Hitåt, I tappre riddersmän! Hitåt, där striden hetast brinner!» Och så de kvinnliga: »Nej, se så vackra smultron. Hu, en orm! Å, sådan liten toka jag är — det är ju endast en trädgren!»

Stackars Jo-Jo! Han såg på prinsen — och svettades.

Så följde deklamationsnummer. Hvar och en gjorde sitt bästa, och en och annan vann också en bifallande nick af prinsen. Bland de sista som uppropades var Selma. Hvad mitt hjärta klappade af fröjd

Hon hade valt Malmströms stämningsfulla poem: »Hvi suckar det så tungt», och hon började med något svag och rädd stämma. Men snart behärskade hon sig, och nu flöt versen fram med full klang och fast rytm och aldrig förr hade stämman klingat skönare, och till sist ljöd som en bortdöende suck:

»Då suckar det så tungt — uti skogen!»

Det var alldeles dödstyst. Prinsen satt stilla med slutna ögon. Så blickade han hastigt upp och vinkade lifligt Selma till sig. Hon sprang

fram och neg djupt. Prinsen tackade henne i varma ordalag, samt tog hennes hand och drog henne med sig bort till fönstret, samt vinkade på hofmarskalken och de öfriga direktionsmedlemmarna.

Här utspann sig ett samtal, som hade till följd stora förändringar för Selma till hösten. Hennes debut på Dramatiska teatern planlades och därmed en ny strålande stjärnas uppgående på firmamentet.

Men då hennes sol gick upp — dalade min. Från denna dag slocknade småningom bilden af hennes trogne riddare i hennes hjärta. Hon fick högre vyer och högre mål, och hon glömde snart våra gemensamma ljusa framtidsdrömmar.

Kvinnan är nog ofta sådan. Hon har svårt att motstå framgångens lockelser och ryktets glans.

Den afton, när hennes strålande stjärna gick upp, skall jag teckna uti »En debut».

9.

Den gamle portvakten.

Uppgången till scenen i det gamla operahuset låg på den södra sidan, som vette åt den

friskt brusande Norrström. Porten föll just icke mycket i ögonen och därinnanför rådde ett ständigt dunkel. Sex korta, sekelnötta trappor ledde uppåt, och när de voro till ända, möttes man af en smutsgul dörr, med en liten glasruta, öfver hvilken stod i knappt läsbara bokstäfver: »Ingen obehörig äger här tillträde.»

Var man nu på ett eller annat sätt »behörig», — helst på så vis att man tillhörde teatern, så trädde man dristigt på och befann sig i ett litet mörkt kyffe, där hela möblemanget bestod af ett bord invid väggen, ett par klumpiga stolar samt en afdelningsskärm, hvilken skulle hindra allt för mycket drag ifrån den ideligen smällande dörren.

I detta lilla otrefliga rum hade scenens portvakt sin cerberusplats, och härifrån kom man direkt in mellan kulisser och fonder på »de bräder som föreställa världen».

Portvakten var i slutet af sextiotalet — den tid som skildras i dessa skizzer — gamle Wahlström, en sannskyldig hedersman, om också litet originell, och som säkert alla de äldre vid teatern minnas med aktning och vänskap. Gubben var gammal, öfver sjuttio år, men rask och säker intill det sista och lät minsann ingen ogranskad passera portvaktsrummet. Han var en hög, mager gestalt, med något militäriskt i sin hållning. Ansiktet var rödlätt, bekransadt af hvita lockar och prydt med ett långt, böljande skägg. Ögonen voro beväpnade med ett par stora brillor,

och gubben bar ständigt en gammal blå rock med silfverknappar.. Så såg hans yttre ut! Till humöret var han kärf och kort om hufvudet, men förstod man sig på gubben och visade honom tillbörlig vördnad, så kunde man understundom få honom ganska len och talför. Bästa sättet var att tala med honom om gamle konung Karl Johan och tyska och norska fälttåget, ty se där hade gubben Wahlström varit med i unga dar, och dessa minnen utgjorde hans stolthet. Gubben hade varit soldat — vid sörmländingarna, om jag minns rätt — och varit med både vid Leipzig och Dennewitz och äfven två år senare på marsch till Norge, men då fick regementet order att vända på vägen och det förargade Wahlström än i dag, — »ty, gu' hva' baggarna annars skulle fått smörj!» slutade gubben vanligen sin harang.

Sedan det blef fred i Europa, ledsnade Wahlström på militärlifvet, som »då ju endast är ett lathundsgöra». Genom rekommendationer fick han anställning vid kungl. operan som ordonnans, hvars uppgift det är att löpa staden kring och kalla de olika kårerna till tjänstgöring eller meddela ändringar i repertoaren. Men får man på så sätt springa i ett par decennier, så blir man slutligen trött och behöfver litet hvila. Wahlström blef också trött och sade ifrån att han behöfde *sitta*, och det fick han till sist. Han fick platsen som dörrvakt till scenen, och där hade han nu suttit på sin stol bakom skärmen

i snart trettio år. Nu voro benen stela af det myckna sittandet och af reumatism — och därför var det ej att undra öfver, om gubben var litet argsint ibland. Den enda sysselsättning, han för öfrigt hade, var att stämpla teaterbiljetterna, och efter kraften, hvarmed detta skedde, kunde man döma till gubbens humör för dagen.

Generation efter generation inom teatern hade Wahlström sett växa upp och åter försvinna. Hur många hade han icke sett komma som unga, blyga elever, hvilka sedan utgjort vår scens prydnader och mottagit publikens smattrande applåder. Men gubben Wahlström hade ett inbitet manér att behandla alla lika, trots deras framgångar och nuvarande storhet, »Hm!» sade gubben, »*henne* eller *honom* har jag ju sett se'n första dagen de gingo i dörrn och då det ingenting var med dem — inte ett dugg!»

Och »han» och »hon» var också tilltalsordet, då han hade något att framföra till sujetterna, vare sig det gällde en Louise Michaëli, en Oscar Arnoldson eller en Gustaf Sundberg. Det var endast för N. W. Almlöf och Dahlqvist, som gubben litet lyfte på mössan, när de passerade förbi, därför — att de hade varit här litet *före mig*!»

Gubben Wahlström var nog ett original, och icke var han bland de artigaste, men det fäste ingen sig vid. Alla nickade gladt och vänligt åt gubben, när de kommo och gingo, och många af de yngre kallade åldringen för »farbror», en

titel som mycket smickrade honom. Han hade också sina särskilda gunstlingar, i synnerhet bland de unga sångerskorna, ty den gamle tyckte om musik och hade godt tillfälle att höra hvarje ton från scenen. På kvällen, då spektaklet var slut och alla passerade, brukade gubben ofta tillropa någon af de unga artisterna:

»Hör du, unge, du! I afton sjöng du som en riktig liten sate, du! Tack, unge!»

Lik en verklig Cerberus var gamle Wahlström alltid hvar gång någon ung sprätt med Don Juans-fysionomi försökte slinka in för »att få i ett angeläget ärende säga ett par ord till fröken X. eller Z.» eller blott »för att anhålla om öfverlämnadet af ett litet bref.»

Då blef gubben eld och lågor och arg med besked.

»Ut herre!» ljöd det. »Kan han inte läsa hvad som står på dörren? Har han inte gått i folkskolan? »Obehörig» står det! Och så'na där »spelevinklar» äro nog mest »obehöriga» här! Packa sej i väg bara — och här är inte något postkontor för så'na där!»

Och så fingo de eleganta herrarna flata loma sin väg och hitta på andra vägar att närma sig sin sköna. Med gubben Wahlströms hjälp gick det sannerligen icke.

En dag var det repetition på Calderons härliga drama »Lifvet en dröm», i hvilken Axel Elmlund för första gången skulle uppträda såsom Sigismund och Gurli Åberg såsom Isaura. Scenen

fylldes småningom af folk och allt flera strömmade till, alla i förbigående vänligt nickande åt gamle Wahlström, hvilken som vanligt befann sig troget på sin plats. Repetitionen började och fortgick ett par akter och däremellan sprang man ut och in genom portvaktsrummet.

Så kom någon ut ifrån scenen, som hade något att fråga Wahlström om. Gubben satt på sin stol med hufvudet böjdt mot bröstet och tycktes ha fallit i en stilla slummer. Den, som hade ärendet, rörde sakta vid hans axel, — men han gaf intet lifstecken tillkänna. Han var också död, den gamle. Han hade slumrat in på sin post, troget vakande vid templets tröskel intill det sista, på det ingen »obehörig» skulle tränga in och besmitta luften.

De på scenen varande allarmerades, alla störtade ut till portvaktsrummet, teaterns läkare efterskickades, han kom, men kunde endast konstatera att döden följt genom hjärtförlamning. Allas ögon tårades, de små balettbarnen storgräto. Den döda kroppen bars sakta in i rekvisit-magasinet vid sidan af scenen, där den lades på Karl den XII:s bår. Hela den närvarande personalen stod stum kring dödslägret och betraktade de gamla kära dragen, som nu buro en prägel af frid och lugn.

Ingen hade lust att repetera vidare, repetitionen afbröts.

Teaterdirektionen bekostade begrafningen, som blef verkligt storartad. Jordfästningen för-

siggick i Östermalms kyrka, och vid den närvoro förste hofmarskalken af Edholm samt hela direktionen, samtliga teatrarnas kårer och hofkapell, samt dessutom så mycket folk kyrkan kunde rymma. Hofpredikanten, kyrkoherden i hofförsamlingen Påhlman förrättade jordfästningen och operakören sjöng Foronis mässa från orgelläktaren.

Så hedrades teaterns åldrige trotjänare, den gamle portvakten, efter sin död.

Och den hedern var gamle Wahlström värd.

10.

Georg Dahlqvist.

Sverige, fastän ett litet land, har varit ganska rikt på stora skådespelare, och främst bland dessa må man väl minnas namnen Lars Hjortsberg, Olof Ulrik Torsslow, Nils Wilhelm Almlöf, Georg Dahlqvist och den nu senast bortgångne Edvard Swartz.

Alla dessa voro, hvar och en på sitt sätt, utrustade med hufvudets och hjärtats snille, om de äfven gingo något olika vägar för att nå det stora målet. Hjortsberg, med minnen och intryck från tredje Gustafs soliga dagar, bibehöll

decennier igenom ett glädtigt skimmer öfver sitt spel från den svunna tiden, på samma gång som han fortplantade den elegans, nobless och sprittande kvickhet, som tillhörde *l'ancien régime*. Torsslow, den energiske och fint bildade mannen, den egentlige banbrytaren för det stora dramats framställande i vårt land, förstod att i grunden söka djupet i karakteren af hvad han skulle framställa och aflocka skalden och skildraren hans innersta mening, hvilken han sedan så väl förstod att förmedla med den historiska sanningen. Och en värdig elev och efterföljare i alla dessa fall hade han i Edvard Swartz, hvilken ensam var värdig att taga upp den fallna kungamanteln. Almlöf var nobel, djuptänkt, stor på många vis, kanhända allra störst såsom den finslipade ministern Bolingbroke i »Ett glas vatten», men trots allt djup och finessen i sitt spel föreföll han för en senare tids publik något gammalmodig och maniererad. Det var också redan fyrtio år sedan den franska skådespelerskan mademoiselle Mars vid en fest i Paris för Almlöf höjde sitt glas och föreslog en toast för »Sveriges Talma!»

Komma vi så till Georg Dahlqvist, så finna vi den otämda titanen, den på sin glödande inspiration byggande konstnären. Den bildade läsaren vet för väl, att Dahlqvist först ägnade sig åt scenen, då han stod i mannaålderns sommar och sedan han förut ägnat sig åt ett borgerligt yrke. Hans humanistiska underlag var ringa, men däremot ägde han för scenen betingelser,

som få andra hade — en glödande, skapande fantasi, som icke kände någon gräns för sin svindlande flykt, en härlig malmfull stämma och den skönaste hjältegestalt, krönt af ett idealhufvud med uttrycksfulla anletsdrag.

Det var således icke alls underligt, om en sådan skådespelare skulle bli publikens förklarade gunstling, i synnerhet i en tid, som låg långt mer för romantiken än vår. Excentrisk i sitt lefnadssätt, väckte han äfven uppmärksamhet utom scenen, och det var just icke så ovanligt att teaterdirektionen från bysättningshäktet fick hämta sin Karl Moor eller Benvenuto Cellini, då denne skulle uppträda. Men sådant bekom honom föga. Samma stormande, glänsande spel, samma det öfverfyllda hjärtats innerlighet hade han att gifva den hänryckta publiken, som förstod och hyllade honom med smattrande applåder. Och när han efter spektaklets slut kom ned på Operakällaren, så möttes och omringades han af beundrare, hvilka med tårade ögon tryckte hans händer.

Hvem minnes icke Dahlqvist ännu från 60-talet såsom Birger Jarl, såsom kung Sverre, såsom Talbot och såsom den gamle kaparkaptenen i »En fattig ung mans äfventyr». Den, som icke hade sett honom i hans ungdomsdagar på 30- och 40-talet, kunde dock föreställa sig hvad han då hade varit.

Dahlqvist sällskapade på äldre dagar mycket litet med kamraterna, han hade sin egen

vänkrets, som mötte honom nere på Operakällaren eller vid schackbrädet hos De la Croix's. Hade han repetition och ett par friakter på sig, slet han några blad ur sin roll och gick ned på källaren för att vid en stenborgare studera. Det var det säkraste stället för ordonnansen att sedermera hopsamla fragmenten. När sedan den store skådespelaren gick ut och omkring Gustaf Adolfs torg för att komma upp på scenen, deklamerade han högt, gestikulerade och rullade med ögonen, så att folket, som han mötte, förskräckt sprang ur vägen. När Dahlqvist märkte, hvilken effekt han gjorde, log han sardoniskt.

På scenen fordrade han, som han sade, »natur» uti allt. Skulle han hafva bojor, såsom i »Lifvet en dröm», så gillade han icke några »teaterkedjor», utan gick själf till en järnbod och köpte kettingar, som fordrade hans jättestyrka att bära och hvilka åstadkommo ett förfärligt buller på scenen.

I ett skådespel skulle han bindas med händerna på ryggen och strax därefter slita sina band. Dahlqvist instruerade komparserna — gardister från gardet — »att göra det ordentligt», så att lösslitandet måtte gå med någon möda. Den skämtsamma Gustaf Sundberg hörde detta och utlofvade i tysthet åt komparserna ett stop brännvin, om de bundo Dahlqvist så, att han icke *kom* lös. Det skedde — Dahlqvist arbetade så att svetten rann, och till sist måste en scen improviseras där man löste den bundne. Roligt

var det nog för dem, som kände till intrigen, men knappast för Sundberg, ty — han fick plikta och därtill uppbära Dahlqvists onåd en längre tid.

En sommar i slutet på 50-talet företogo Dahlqvist och Zelma Hedin en konstnärsturné i landsorten och besökte därunder Marstrand. Man skulle därvid gifva scener ur »Röfvarbandet», hvari Dahlqvist uppträdde omväxlande såsom Carl och Frans Moor och fru Hedin såsom Amalia. Den primitiva scenen var arrangerad på en öppen veranda och badsocieteten satt utanför i trädgården. Under en scen, hvarunder Dahlqvist hade en stor monolog såsom Carl Moor, hade fru Hedin gått in för att kläda om sig. Plötsligt får hon höra ett kanonskott — så ett till — och som hon var mycket rädd för skott, höll hon på att svimma. När hon hämtat sig något och tittade ut, så fick hon till sin öfverraskning se hela platsen utrymd — icke ett spår af publik och icke af Dahlqvist heller. Efter en stund kastar hon på sig sin vanliga dräkt och går framåt strandvägen mot fästningen. Då ser hon en mörk folkmassa närma sig och i spetsen för densamma en fånge, som hålles i kragen af en fånggevaldiger på ena sidan och på den andra af Dahlqvist, klädd såsom röfvaranföraren Carl Moor, hvilken senare är storm ovettig på den gripne stackaren, som rymt så f—dt dåligt och till på köpet understått sig att störa skådespelaren i »hans sköna monolog».

Många flera drag som bevis på Dahlqvists excentriska väsen skulle kunna framdragas, men jag vill i stället teckna en af hans skönaste triumfaftnar på äldre dagar.

Det var i början af år 1871. »Röfvarbandet» togs upp, men denna gång med en ungdomligare rollbesättning. Axel Elmlund spelade Carl Moor, Swartz Frans Moor och Elise Hwasser Amalia. Stycket visade sin gamla dragningskraft och gaf fulla hus. Det gick två gånger, men — så sjuknade Elmlund, med föga hopp om hans tjänstbarhet på längre tid. Direktionen var förtviflad.

Då trädde Dahlqvist in till hofmarskalken af Edholm, lugn, hög och majestätisk, och yttrade:

»Elmlund är sjuk — jag anmäler mig att spela Carl Moor i morgon afton.»

»Men... men,» stammade hofmarskalken, »*kan* herr Dahlqvist det? Ni är ju sextiofem år och har icke gifvit rollen på femton år.»

»Det blir *min* sak. Repeterar i morgon förmiddag — spelar på kvällen — det är bara att annonsera!»

Och annonser och extra affischer och notiser blef det och uppståndelse i staden. »Gamle, store Dahlqvist spelar sin ungdomskära roll Carl Moor vid 65 års ålder.»

Det blef rusning, kö vid luckan, och innan några timmar gått utsåldt hus. Kvällen kom och salongen var fullsatt, förnämligast af gråhårs-

män och äldre damer, hvilka ville återse sin ungdoms gunstling.

Och när Carl Moor inträdde i den gamla värdshussalen midt bland sina libertiner, hvilket brusande jubel mötte icke honom! Man ropade och applåderade och lagerkransar och blommor regnade ned öfver konstnären, som stod stum och rörd under det stora tårar tillrade från hans ögon. Slutligen kunde han börja sin roll, och man häpnade för denna titaniska, himlastormande kraft och denna ungdomlighet, som sporrades och bars upp af en hjärtats naiva inspiration. Med hvarje akt växte bifallet och efter slutet följde en massa inropningar.

Detta skedde den 23 februari 1871.

Det var måhända den sista triumfkvällen i Georg Dahlqvists rika konstnärslif, men de, som voro med den aftonen, glömma den säkert icke.

11.

»Afrikanskan.»

Nu, då vårvindarna började spela och kommo isarna att bräckas, hade man också ändtligen årets stora evenement, Meyerbeers praktfulla opera »Afrikanskan» färdig till uppförande.

Det hade talats om den såsom något utomordentligt under flera år, och nästan lika lång tid hade man också arbetat på densamma. Många voro i början af den meningen, att operan helt enkelt var omöjlig att uppföra i Stockholm med de resurser som här voro att tillgå. Icke så till vida som att det fattades oss sångkrafter. Ingen operascen i Europa hade måhända bättre än dem, den svenska scenen ägde år 1867. Men man fruktade för den öfverdådiga apparaten och den sceniska anordning, som fordrades.

Äfven teaterns förste chef, hofmarskalken af Edholm, tvekade i det längsta och fruktade för de kolossala kostnaderna, men den djärfve, entusiastiske regissören, Ludvig Josephson, dref saken igenom med sin vanliga hänsynslösa kraft, för hvilken allt måste vika. Sommaren 1866 for han till Paris och Brüssel, där Afrikanskan då gafs och återkom hem med det stolta utlåtandet: »att *vi* skola gifva operan vida bättre än de förmå därute!» — och det besannade sig äfven, när stunden var inne.

Det svåraste var med skeppet i tredje akten, hvilket fritt skulle röra sig på scenen i det stormuppfyllda hafvet och slutligen förgås med hela sin besättning under det stora skeppsbrottet.

Men det fanns den tiden vid teatern en ung man, nästan endast en yngling, som tjänstgjorde såsom maskinarbetare. Det var den unge P. F. Lindström, en stilla, drömmande natur, men ett mekaniskt geni, när det slutligen fick komma till

sin rätt. Lindström arbetade i tysthet och förfärdigade en modell, så ytterst sinnrik, att när han slutligen förevisade densamma för Josephson, denne blef hänryckt af glädje. Systemet gick ut på att genomsåga båda scengolfven, höja upp dessa i luften på fyra ståltrådslinor och reglera rörelserna medels en styrapparat, gående under hela parketten till en loge i första radens fond.

Modellen förevisades strax för Edholm, men denne blef topp rasande och ropade: »Herre, tänker ni rifva ned hela teatern!» Han lugnade sig dock snart och erkände slutligen det snillrika i uppfinningen och fastställde hela planen.

Och så började arbetet och fortgick under månader både dagar och nätter på alla områden. Jag glömmer aldrig dessa repetitioner, med en akt i sänder, som räckte från klockan tio f. m. till fem e. m. och hvilka leddes af Josephson med en snart sagdt titanisk kraft. Och det var icke blott scenens arbeten, hans blick skulle följa, äfven på dekorationsverkstäderna, där Fritz Ahlgrenson arbetade med sin rika fantasi, måste han vara med, och på kostymateliererna, där alla dessa hundratals praktfulla dräkter syddes och broderades, måste han leda, råda och välja färgnyanser. Aldrig senare har teatern ägt en regissör, som förmått uträtta sådana storverk, som Josephson gjorde under dessa tider. Han såg allt ideelt, han älskade prakt och glans, han förstod det sköna och han kände som få konsten att få fram en mäktig totalverkan och så var

han outtröttlig — som ingen annan. Men hvilka konstnärer hade han icke också att göra med! Låtom oss endast se, hvilka som utgjorde den första rollbesättningen uti »Afrikanskan». Don Pedro spelades af Anders Willman, Don Diego af Rudolf Wallin, Vasco di Gama af Leonard Labatt, som här gjorde en glänsande debut, Don Alvar af Viktor Dahlgren, storinkvisitorn af Weiss, Nelusko af Fritz Arlberg, braminen af Gustaf Sandström, Selika af Louise Michaéli och Inez af Fredrika Stenhammar.

Alla dessa härliga stämmor hafva tystnat för alltid. Ingen *enda* återstår, och endast minnet lefver kvar. Och hvilken balett ägde vi icke den tiden, hvilken smidighet, grace och behag hade icke en Amanda Forsberg, fru Lund och fröken Paulson att gifva publiken i sin lätta dans! Och låtom oss äfven erinra oss skönheten hos alla de kvinnliga eleverna, hvilka uppträdde såsom amazoner, danserskor och prästinnor i den praktfulla fjärde akten, en Hilda Ringvall, Henriette Jacobson, och de inför braminen knäböjande prästinnorna, den mörka, bildsköna Blenda Lublin, med lockar svarta som natten, och Lisa Wiberg, med ett hår som solens guld.

Det var sannerligen något att göra af i stort som smått den tiden!

Den 25 april 1867 hade vi ändtligen hunnit till den sista generalrepetitionen. Den skulle försiggå såsom en ordinarie representation, fastän utan den sedvanliga premièrepubliken. Åskådarna

utgjordes af direktionen och Josepson, fältherren, hvilkens ögon blixtrade och hvars stämma ljöd som en åska än på scenen och än från salongen.

Dagens arbete började klockan tio och räckte utan uppehåll till klockan sex på aftonen. Operan visade en så säker inöfning, att intet mankemang inträffade och intet afbrott behöfde ifrågakomma. Tredje akten, med skeppet, gjorde en lysande effekt och det styrdes med lugn säkerhet af Lindström från hans undangömda vrå på raden. Rullningen var illusorisk och — kändes så med — ty både jag och Pålle S., som voro officerare ombord, kände tydliga spår af sjösjuka. Ja, Pålle för sin del aflämnade till och med sin tribut åt hafvet, men det påstod han kom sig däraf att han var så fasligt — hungrig.

Så kom fjärde akten! En sådan prakt i dekorationsväg, i dräkter och sceneri har aldrig hvarken förr eller senare varit skådad på någon svensk scen. Det blänkte och glittrade, så att det nästan bländade synen, och när slutligen hela massan på scenen vände sig mot sin drottning, Selika, och bildade den s. k. »solfjädersplaceringen», utbröt den dömande »publiken» på parketten i höga bifallsrop, hvilka först och främst gällde den snillrike iscensättaren. Jag fick under följande år ofta återse »Afrikanskan», men då, sedan Josephson lämnat operan, var detta formfulländade sceneri fullständigt förstördt och förvanskadt till följd af slarf eller knussel.

Det var en segerns dag för regissören, och det blef det än mera två dagar därefter, då operan uppfördes för första gången.

När den långa och tröttsamma repetionen slutligen var till ända och alla voro omklädda, inbjöds hela personalen af direktionen till en hejdundrande middag i foyererna, där stora bord voro dukade: Detta kunde sannerligen behöfvas, ty med undantag af några medförda smörgåsar i klädlogen hade väl ingen förtärt något sedan morgonen. Men en värre huggmiddag ha väl få varit med om. Man slogs om matbitarna, och snart voro faten rensade som om en gräshoppssvärm farit öfver dem. När alla slutligen voro nödtorftigt mättade, kommo bålarna. Teaterns sekreterare Daniel Hwasser tackade på direktionens vägnar samtliga kårer för allt det mödosamma arbete, som var nedlagdt på det nu färdiga musikverket och vände sig därvid i främsta rummet till Josephson, Lindström och Ahlgrenson hvilka med sitt geniala arbete, efter allt att döma, tillförsäkrat Afrikanskan en långvarig lifstid på vår operascen. Vidare hölls tal af Josephson, hvilken tackade personalen för dess tålamod under det långa arbetet och bad dem hafva ett mildt öfverseende med regissörens uppbrusande häftighet.

Ja, dagen slutade ovanligt glad och i full feststämning. Stackars Pålle, som åt och drack för flera dagar, blef slutligen riktigt i »lyran». Han dinglade fram i trängseln med en kaffekopp,

fylld med punsch, i handen och stötte därvid på Daniel Hwasser. Här tyckte han det vara skäl att närmare »bekanta» sig. Pålle försökte sträcka på sig och gjorde en knyck med hufvudet samt yttrade med något lallande stämma: »Herr Hwas... ser — jag skall be att... att få dric-ka en ko-opp med herrn. Vi ä' ju ganska... li-ka vid te-atern. Jag *får* inte göra något — och herrn *gör* inte något... så jag tyc-ker, att vi gärna kan dricka bror-skål! Så, det blir nog bra!» — Längre kom Pålle ej, ty Ossian Jernqvist fick honom i nacken och slängde honom åt sidan, men att se på Hwassers min var pengar värdt.

Nere på själfva scenen förplägades maskinarbetarna, och här slutade dagen med allmän dans, i hvilken nära nog hela operapersonalen deltog.

Den 28 april gick Afrikanskan första gången offentligt öfver scenen och vann en oerhörd framgång, i synnerhet för sin präktiga uppsättning. Musiken klandrades dock af en del musikkännare, såsom varande väl andefattig. Operan gafs på middagen klockan half tolf och räckte till inemot klockan fem. Mellan tredje och fjärde akterna var dock en half timmes paus, under hvilken publiken åtminstone från parkett och första raden, hade tillfälle att intaga »lunch» i festvåningen, som den tiden, jämte operakällaren, innehades af herr Teodor Blanch.

Det är trettioett år sedan. Alla som sjöngo hufvudpartierna äro döda; Ludvig Norman, som anförde hofkapellet, August Söderman, som ledde kören, och Lindström, skaparen af skeppet, samt den gamle balettmästaren Martin — alla äro borta. Af alla, som utgjorde den ledande kraften, äro blott Fritz Ahlgrenson och den eldige regissören, Ludvig Josephson kvar, och den sistnämnde hvilar nu, gammal och grånad, på sina vissnade lagrar och ljusa minnen.

Men bland den stora publiken finnes det lyckligtvis ännu många, som med glädje erinra sig den 28 april 1867, då Afrikanskan gick första gången öfver scenen i vårt gamla operahus.

12.

Gubben Broman.

En verklig hedersman »af den gamla stammen» var den gamle utmärkte skådespelaren Broman. Hvem af de äldre minnes ej honom från 1850 till början af 70-talet i ett stort flertal roller, där han genom sitt goda, gedigna spel kom våra ögon ömsom att tåras och lika ofta att le ett godt löje. Broman var en mångsidig skådespelare, som hade toner på sin klaviatur

för snart sagdt alla karakterer, hvilka han utmejslade med en sällspord noggrannhet och i hvilka han alltid lyckades att få fram det rent mänskliga.

Hvem minns honom icke såsom den knipsluge priorn i »Bröllopet på Ulfåsa», som gamle magister Brus i »Blommor i drifbänk» från dess första uppsättning, som den gamle ärlige majoren i »Majorens döttrar» samt hans genomlustige »Löpare-Nisse» uti »Värmländingarna» och hans Spole uti »Midsommarnattsdrömmen». I den senare rollen formligen excellerade Broman och beredde publiken verkliga högtidsstunder af munterhet.

Broman var till sin så väl yttre som inre natur icke så litet originell. Han hade en liten satt figur med ett hufvud, hvari ett par pigga, ganska hvassa ögon framtittade öfver en liten utstående spetsig näsa. Han gick mycket bredbent och stod vanligen lutad åt högra sidan, hvilande på sitt duktiga spanska rör. Så såg man honom dagligen i »torget» eller vid Gustaf Adolfs torg, där han kisande med ögonen tog »populacen» i närmare skärskådande. För sitt yttre var han ganska liknöjd. Den som icke kände hvem han var, skulle helt säkert tagit honom för en beskedlig kvarnbyggare från landet och icke alls förmått gissa till hans egenskap af en Thalias tempeltjänare.

Broman var icke så litet satiriskt anlagd, en stor spjufver i hvardagslifvet och icke så ogärna

spelande rollen af »tjufpojke» äfven på scenen, hvilka upptåg en och annan gång förorsakade honom af direktionen ådömda plikter för försummad upprätthållande af disciplinen.

Jag vill ur minnet uppteckna några af dessa den gamles glada pojkstreck. I början af 60-talet gafs å Stora teatern ett litet tillfällighetsstycke som hette »Vid Virta bro», en episod ur vårt sista finska krig. I sista scenen ser man en hel afdelning af finska armén med sina bepröfvade hjältar stå uppställda. Men som komparserna till följd af sitt ringa antal icke gåfvo en illusion om en armekår, hade dekorationsmålaren å fonden målat soldater i långa linier, så att massan såg ut som flera tusen man. Om jag minnes rätt, spelade Broman gamle von Törne och gick säker och bredbent omkring och bjöd knektarna på snus ur sin stora näfverdosa. Men icke nog med att han bjöd de lefvande, han fortsatte också med de målade gubbarna på fonden, hvilket framkallade stor munterhet i salongen.

En gång under den stora Baggböleprocessen rörande den Dicksonska skogssköflingen i Norrland gafs å operan »Värmländingarna», där Broman spelade »Löpare-Nisse». När han där kommer att omtala sin udiens hos »Dundrapart» och denne frågar Nisse om förhållandena i Sverige, så gjorde Broman följande tillägg:

»Ja, si herr Dundrapart! Förr hade vi skogar i Sverget och trä'na stodo så tätt, att man därinne inte kunde se hand' för ögona — så *svart*

var det! Men si, nu ha vi fått så'na elemenskade »baggbölingar», och få de hålla på att härja och hugga, så ha vi, förbänningen, snart inte en tän'sticke i behåll!»

Men det blef lif af! Hofmarskalken af Edholm kom nedstörtande på scenen ur sin loge och förehöll gubben Broman hans djärfva tilltag. Och så blef det plikt af — jag tror en half månadslön.

Några år senare gästades Stockholm af en dansk skådespelerska, som vi ju här kunna kalla vid sitt verkliga namn Rosalinda Thompson, ehuru hon under sitt vistande här bar ett med mera adlig klang. Hon var visst icke utan talang och vann en del af publikens bifall, men inom teatern var hon icke gärna sedd, till följd af sitt fräcka uppträdande och sin mindre vackra förhistoria. Emellertid uppträdde hon här bland annat såsom Johanna uti »Orleanska jungfrun», gubben Broman spelade fadern, den gamle d'Arc. Det var fjärde akten och scenen framför kyrkan i Reims. Broman var från början rasande på den främmande gästen, i likhet med de flesta, och sökte alltid ett tillfälle att ge henne en »dufning». Nu passade han på. Broman trädde in och utbrast på sin breda sörmländska, i det han hotade Johanna med herdestafven:

»Säg, hör *du* till de *renliga* och *hela?*» i stället för som det i versen heter: »de heliga och rena.»

Den uppmärksamma publiken brast i skratt

och Johanna såg ganska generad ut, hvaremot den med flit gjorda missägningen icke bekom Broman ett dugg.

En gång på vårsidan gafs »Bröllopet på Ulfåsa» med litet folk. Broman tyckte han kunde förenkla klädseln och hade därför icke klädt sig i strumpor och sandaler under munkkåpan, utan endast vikt upp sina storrutiga hvardagsbyxor. Under pjesen kom regissören upprusande på scenen och förehöll Broman hans förseelse: »Broman, är du alldeles rasande, du har ju byxorna på under kåpan!»

»Hur tusan vet du det?» sporde Broman.

»Jag sitter ju på parkett och ser dig ända upp till knät!»

»Hvad tusan har du där att göra?» frågade gubben lugnt och vände sin antagonist ryggen.

Broman bodde en lång följd af somrar ute på Djurö och Stafsnäs i skärgården, där han för det mesta roade sig med fiske. I sitt hjärta var den gamle religiöst anlagd, och han försummade aldrig att på söndagen läsa Wallins predikningar högt för sin åldriga hustru, hans trogna ledsagerska i lifvet. Denna sed bibehöll han äfven under sin sommarvistelse. Bönderna och fiskarena därute hörde den kraftiga stämman föreläsa Guds ord och stannade gärna och lyssnade. En dag kommo de till Broman och bådo honom att han skulle läsa predikan för dem — »ty den präst de hade ägde så'na dåliga talegåfvor.» Det gick Broman gärna in på, och följande söndag höll

gubben gudstjänst i stugans stora sal. Han predikade, så att det ljungade efter det, och vann både bifall och tack.

»Kan ni tänka er,» berättade Broman sedan, »det goda folket kom efteråt under veckan till mig med smör, mjölkbyttor, ägg och fisk, — det var *tionde* — förstår ni — ja det var det!»

Den gamle aktningsvärde skådespelaren är nu död för många år sedan — och frid öfver hans minne.

13.

Sju sorger och åtta bedröfvelser.

Oaktadt den rika och lysande repertoaren och alla de utmärkta konstnärliga förmågor, hvilka teatern ägde, så stod det dock jämmerligt till med verkets affärer, och skulderna hade växt vederbörande alldeles öfver hufvudet. Riksdagen var förgrymmad därför att den kungliga teatern gifvit »Den sköna Helena» och »Riddar Blåskägg» och hotade allvarligt att draga in hela anslaget. Detta hindrade dock ingalunda »riksdagsfarbröderna» att flitigt besöka den dramatiska teatern just då dessa bägge pjeser gåfvos och att då hafva innerligt roligt. Emellertid

hängde damoklessvärdet öfver teatrarnas hufvud och hotade att i hvarje ögonblick falla.

Till följd häraf voro alla kontrakt uppsagda, stora indragningar och nedsättningar af lönerna skulle vidtagas, och bland andra rykten gick äfven det, att hela elevskolan skulle slopas med till densamma hörande anslag.

Denna senare nyhet, ehuru ännu icke besannad, gick naturligtvis oss elever djupt till sinnes, och det jäste i de unga brushufvudena. Man tyckte nog ändå att direktionen behandlat de unga konstadepterna väl styfmoderligt och endast användt oss i de numera afskydda statistrollerna. Missnöjet tilltog, och man gick omkring och »morrade» hörbart och klandret riktades mot den då synnerligt impopuläre hofmarskalken, hvilken sannerligen icke rådde för de dåliga teatertiderna.

I synnerhet var Ossian Jernqvist oppositionsman; han hade under årets lopp icke fått säga ett ord från scenen, och som detta alltid varit hans dröm, var han rasande med besked! Men trots sin kokande vrede lade han dock en ironisk godmodighet öfver dess utbrott.

Det var naturligtvis årets nya elever faran i första hand gällde. De öfriga, i synnerhet de kvinnliga, hade icke så mycket att frukta. Therese B. hade redan gjort en lycklig debut som Anaïs i »Debutanten och hennes far», och lilla Hilma T. skulle inom kort fram i »Ärlighet varar längst», och hvad Selma L. — min drömda idol

— beträffar, så förberedes hennes första framträdande i största hemlighet. Jag var icke längre persona grata hos henne — framgången förändrar lätt kvinnohjärtat — så att jag var lika klok på henne och hennes arbete som alla andra.

Så en dag, då de ledsna och missnöjda voro samlade på barnteatern, slogs dörren upp och Ossians lilla käcka figur visade sig.

»'Presidenten' har kallat alla de ordinarie eleverna upp på kansliet. Det är visst fråga om allmän utrotning.»

»Kors, hvad är det du säger! Men, hvem är 'presidenten'?»

»'Presidenten' är — kanslivaktmästaren; ängeln med det brinnande svärdet, det lefvande dörrlåset, barometern för regn och solsken, med lånad värdighet af de store och som nickar åt alla med undantag af premieraktörerna!»

»Det var en best! Och han kom med allmän kallelse?»

»Ja, teatern har väl icke råd att hålla några elever längre.»

»Men vi, som icke kostat teatern något annat än flitpengar, hvad blir af oss?»

»Fockade! Bortkörda!»

»Och lärarne?»

»De få hvila efter sina ansträngningar!»

»Men statistplatserna! Vi, som utgjorde blomman af teaterns ridderskap!»

»Dumhufvud! Man har ju maskinarbetare,

korister, gardister och i värsta fall bulvaner att klä' väggarna med?»

»Du är giftig, Ossian!»

»Nej, jag är arg.»

»Nå, hvad ämnar *du* göra?»

»Jag ämnar påyrka lön, och får jag icke det, så går jag kvar för ingenting, endast för att visa min storsinthet! Jag har tjänat dem troget i trehundrade dagar för nästan endast äran, på hvilken jag blifvit tunn och mager. Jag har vid 'inrättningen' förtjänt tvåhundratre riksdaler och ändå bestått mig med smink och lösskägg; — vore det rätt, så skulle jag ha tapperhetsmedalj af finansdepartementet! Men så lönas den sanna förtjänsten! Därför, pereat, revolution! Ställ upp er lilla skara i djupa led, gossar, så tåga vi af till sångrummet och hålla vår första elevförsamling!»

»Hurra!» ropades i korus.

»Bravissimo! Jag ser att I ären vid friskt mod allesamman. Det är endast 'Hamlet' och 'instrumentet' som hänga hufvudet. Skoja upp dig, tragediens förhoppningsfulle son — dansa cancan, min gosse, så får du lifstidsengagement! Och du, tenorernas höga C, sjung: 'Lycka, kom, var mig bevågen!' eller 'Se glad ut, du människobarn!' Framåt marsch!»

När vi inkommit i sångrummet, tog Ossian en stol, satte sig och vinkade åt oss med komiskt allvar att taga plats på den rundt rummet löpande divanen.

»Gossar! När vi nu troligen bli vräkta ned för konstens altartrappa, ha ni också tänkt efter hvar vi hamna? Skola vi författa en pjes »Elevskolans Mysterier» och spela här nere på torget under Guds blåa himmel — eller skola vi bli dagdrifvare? — Väljen mina barn, valet står er fritt.»

»Men ännu äro vi icke kallade till kansliet, kanske allt endast är ett misstag!»

»Säger du det, min son! Hör du stegen där ute i foyern, det är stormen, som nalkas. En ond ande med tjock mage och kortklippta polissonger, som smyger hit till dörren, som öppnar den och — —»

Dörren öppnades verkligen, och vi sågo de välkända, men mindre omtyckta dragen af den gamle kanslivaktmästaren, som grinande hälsade oss.

Ossian sprang upp och bugade sig djupt.

»Mjukaste tjänare, min allra bästa herre! Det gläder mig ofantligt att se herrns välmåga! Ni kommer väl på ämbetets vägnar? Tala, vi lyssna i största underdånighet!»

»Eleverna...»

»Republikanerna!» rättade Ossian.

»Ska' infinna sig på kansliet i morgon förmiddag klockan tio.»

»Och undfå belöning för våra mödor! Hederspascha! Morgonstjärna! Gamla glada lax! Jag måste omfamna er i min förtjusning!» Hand-

ling följde på orden, hvilket dock föga behagade »presidenten».

Då vaktmästaren gått, sågo alla litet fundersamt på hvarandra.

»Nå, hvad säga ni nu, medbrottslingar?»

Kalle Strandgren sträckte på sig helt trygg och började:

»Å, när man har *mitt* instrument, så är det ingen fara!»

»Men instrumentet kan spricka, och så är saken all, mitt kära 'instrument'! Nej, jag vet ett bättre sätt att komma fram i världen. Och det är att ständigt ha till hands ett godt humör. Lefve det glada humöret!»

»Ni skämta, ni, gossar,» mumlade Pålle med dyster min, »men det är mycket orätt af er — ty det blir aldrig bra igen!»

Skämtet och skrattet, som framkallats af Ossians munterhet, förstummades plötsligt, då vi betraktade stackars Pålle, som såg ut som själfva olyckan.

Ossian betraktade den sorgliga skepnaden ett ögonblick forskande, likt en läkare en patient. Hastigt ljusnade hans min och han ropade:

»Pålle ska' dricka punsch! Låtom oss skramla!»

Skramlingen utföll nöjaktigt, och med Ossian och Pålle i spetsen begåfvo vi oss af till »Hörnan» vid Jakobs torg.

Så ändtligen var dagen inne, då vi skulle få veta vårt öde för det kommande året. Tidigt

voro vi församlade, ynglingar och flickor, i teaterkansliets förmak, där »presidenten» presidederade myndigt vid sitt bord invid dörren till hofmarskalkens rum. Hvilka känslor, som genomströmmade oss, vet en hvar af oss allra bäst. Oro och förhoppningar satte blodet i omlopp och purprade kinderna. Endast Ossian föreföll lugn och gick ironisk omkring och plirade med sina små godmodiga ögon.

Så efter en lång väntan ljöd klockan inifrån det »allra heligaste» och vaktmästaren skyndade in, samt kom ut efter några ögonblick och ropade med stentorsstämma: »Herr Hinke K.» Hinke smet in med sin sedvanliga skyndsamhet och lustiga elegans, och det dröjde icke många minuter, förr än han kom ut igen. Men var han något blek vid entréen, så var han röd nu i stället och gick med rakare rygg. I det han skyndade förbi oss, hviskade han stolt: »engagerad, kontrakt!»

Vi sågo på hvarandra häpna. De elaka, dystra ryktena tycktes således vara öfverdrifna. Vi hämtade åter mod. Visserligen kom en och annan ut med hängande läpp och med den oafvisliga orlofssedeln på sin panna, »att, som det befunnits att subjektet saknade alla betingelser för scenen, vore bäst att han återginge till de borgerliga näringarna.» Bland dessa beklagansvärde var stackars Pålle, som i sin tur vacklade ut såsom en skugga ifrån chefens rum. Stackars, olycklige Pålle.

Slutligen kom turen till Ossian Jernqvist. Han såg på kamraterna med gäckande min, riste på sin lilla muskulösa figur och trädde in med djärfva, säkra steg.

Vi stodo i otålig förbidan. Det dröjde ganska länge innan han kom ut, men slutligen kom han och vi omringade vännen lifligt och öfverhopade honom med frågor.

»Nå, hur gick det? Hvad sade hofmarskalken?»

»Han frågade hvad far min varit? — hvad jag lefde af? Att han uppmärksammat mig på gymnastikuppvisningarna — att teatern måste spara — och uppmanade mig att bli *gymnast* — ett yrke, som föder sin man. Han kunde på inga villkor engagera mig i år. Så var det med den saken!»

»Nå, och du?»

»Jag anhöll på det 'ödmjukaste' att få gå kvar ett år — för ingenting, och det fick jag nådig tillåtelse till. Så nu veta ni det, gossar! Jag väntar på er nere i porten!»

Slutligen stod jag själf inför den höge chefen, som betraktade mig med en viss skärpa genom den guldbågade pince-nezen. Hos Erik af Edholm satt den gamle gardesöfversten kvar i kroppen och han behandlade teaterpersonalen på fullt militäriskt sätt, men han var ingalunda utan hjärta och hufvud. Alla de historier, som i slutet af 60-talet utkolporterades om Edholms okunnighet i konstfrågor, genom skandal- och skämtblad,

kan jag intyga ha varit fullkomligt osanna. Erik af Edholm var tvärt om en man med fin smak och stor intelligens och därtill en utmärkt finansman. Också satt han vid teaterstyret i icke mindre än aderton år, något som ingen före honom gjort.

Efter den korta mönstring jag fått genomgå, yttrade Edholm helt kort:

»*Ja*, vill herrn stanna här, så finner direktionen, efter de prof ni aflagt och de små roller ni utfört, skäligt att tilldela er en årlig lön af 500 kronor som ordinarie elev. Kontraktet får undertecknas i nästa vecka.»

Jag bugade mig, färdig att ramla öfver ända.

»Ja, det antages, kan jag märka! Adjö då!»

Och jag ut och ned för trapporna i yrande glädje. Engagerad! Hvilken jublande fröjd! Nu voro alla de gångna dagarnas förfärliga ovisshet öfver och för mig hade de »sju sorgerna och åtta bedröfvelserna» bytts i idel glädje.

I porten stod Ossian med leende min och gnolade:

»Sörj icke den gryende dagen!»

»Nå, hur gick det för dig?» frågade han.

»Engagerad!» ropade jag, »500 kronor! Tag mig i famn, Ossian!»

»Ser man på, du lyckans galosch! — Det

blir väl mest bara jag och Pålle, som få gå i trampkvarnen, men det hör till min tur det!»

Vi gingo arm i arm framåt torget och togo dagen gladt.

14.

En sommarsaga — och en debut.

Så snart spelterminen var till ända, tänkte litet hvar på att med det första vända stadens stenmassor ryggen och komma ut till skog och sjö. Men det var icke så lätt att realisera denna åtrå för en stackars teaterelev utan något kapital. Men när man är ung och glad, frisk och förhoppningsfull, så kan man uträtta storverk. Efter mycken möda och besvär lyckades det mig att få ett — framtidslån på hundra kronor, och nu kände jag mig rik. Till landet skulle jag och lefva naturlif! —

Men att vara alldeles ensam skulle blifva väl »trist»! Därför hade jag föresatt mig att Ossian Jernqvist skulle följa mig, och efter en öfvertalning, som just icke hörde till de lättaste, gick han ändtligen in på mitt förslag.

Vi två ungdomar kommo öfverens om att hyra in oss uti en fiskarkoja, att köpa mat och

hushålla för oss själfva, vi skulle fiska till bordets nödtorft och ekonomisera på alla sätt såsom den enda möjligheten att få hundra kronor att förslå för två personer under två månader.

Först gällde det att skaffa oss bostad. Vi vände oss till sandskepparna nere vid Nybrohamnen, och snart träffade vi på en glad skärgårdsjätte, som lydde namnet »Karl Johan», fastän han i helgdagslag äfven hette Österman. Med honom gjorde vi upp att få hans stora kammare, belägen ute på Slangudden på Djurö, för hela sommaren, samt dessutom att få en liten kvinnlig hjälp af hans ungmor i den kulinariska konsten, hvilken måhända var oss något främmande.

Så gällde det att fournera skafferiet, och det var snart gjordt. En säck rågbröd, en renstek, en rökt skinka, en sillkagge, en påse hvetemjöl, se där allt. Ägg, smör, mjölk, potatis, fisk, som vi själfva skulle draga upp, fanns naturligtvis därute. Och så var färden snart klar. Vi föraktade att resa på den gamla vingliga »Strömma kanal», utan seglade på sandskutan med den hederlige Karl Johan — det funno vi mera poesi uti.

Å, hvad det var härligt att i eftermiddagssolen glida fram öfver de skummande böljorna, hän mellan kobbar och skär, ut mot hafsbandet med sin friska sälta! Snart voro vi framme vid den lilla viken, där Karl Johans rödmålade stuga låg, omkransad af hängbjörk och gran. Till

stranden kom ungmor ned för att hälsa sin hemväntande »gubbe», troget åtföljd af hunden, griskultingen och katten!

Ossian och jag kände tydligt i luften att här hos dessa vänliga och enkla människor skulle vi komma att trifvas godt — och det gjorde vi också med besked. Jag har många gånger sedan dess njutit sommarlif i vackra villor bland civiliserade stockholmsbor, men aldrig förgäter jag den idyll, som låg i sommarsagan år 1867.

Hvilket härligt lif! Tidigt uppe, ett bad, god aptit, sunda måltider af groft bröd, ägg, mjölk och skinka — ibland en väldig ugnspannkaka, som »mor» tillagat, och för öfrigt ett friluftslif i skog, bland berg och sjö — ej under om hjärtat då klappade friskt och hågen var spänstig. Hvad sommaren flög fort under dessa angenäma förhållanden! Något umgänge annat än med hvarandra hade de unga fyrarna icke, såvida man icke ville gifva sig öfver till det närbelägna Stafsnäs, där gubben Broman, det älskvärda originalet, bodde den sommaren, och där man alltid blef väl emottagen och trakterad.

För öfrigt gick man, som snälla gossar, om söndagarna i den lilla måleriska kyrkan vid Djurö, dit kyrkbåtarna sträfvade från alla led fram mellan holmarna.

Stundom, när vi sutto uppe i skogen, under granarnas skugga, hände sig nog att en och annan vemodstanke lade sin mörka vinge öfver ynglingasinnet, Det var då minnet af den fagra

Selma smög sig in; ty fastän jag kände och visste att hennes hjärta glidit ifrån mig, så satt dock såret kvar öppet och blödande. Detta missmod varade dock ej länge, ty så snart Ossian märkte »hvar skon klämde», var han alltid färdig att med sin glada och friska filosofi bortjaga molnen på den kärlekskrankes panna.

Så svann sommaren bort, och vi voro redan inne i augusti månad, och snart nödgades man tänka på hemfärden. Det var med verklig saknad, man öfvergaf den fridfulla tillflyktsorten, de vänliga människorna, hvilka man lärt sig att hålla af, och de små husdjuren, hvilka i sin ordning vant sig att hylla sig till oss.

Men det hjälpte icke! Plikten kallade, arbetet och de glada förhoppningarna, — ännu ett år, och jag hoppades få mitt aktörskontrakt, om allt gick såsom det borde.

Därför in till staden och teatern, — in från den verkliga naturen till den målade och efterhärmade världen! Farväl, vackra sommarsaga!

* * *

Spelterminen började detta år den 16 augusti, då personalen möttes med återhämtade krafter, hvilka sedermera icke sparades under vintern.

Egendomligt nog voro sjukdomsfall och inställda spektakler den tiden mera sällsynta än nu.

Säsongen började med, såsom vanligt, gammal skåpmat, men ryktet förkunnade att Dramatiska teatern inom kort skulle komma med en pikant nyhet och däri framvisa ett underbarn, en ung kvinnlig elev, hvars spel skulle komma att slå publiken med häpnad. Det talades allmänt inom konstkretsar om den förestående debuten, och publikens intresse var drifvet till sin höjdpunkt.

Slutligen, den 7 september, stod det på affischen »för första gången: Min ros i skogen». »Fröken Selma Lindqvist debuterar i Annas roll». Det var allt — men det var nog — ty huset var utsåldt flere dagar förut. I pjesen, en liten täck idyll af Oscar Wijkander, utfördes de öfriga rollerna af Nils Wilhelm Almlöf, Knut Almlöf, Betty Almlöf samt Gustaf Fredrikson. Salongen erbjöd anblicken af en verklig elitpublik med Karl XV och »sessan» i spetsen. Ridån flög upp, och allas blickar häftades vid den inträdande unga debutanten. Var detta en nyss blifven elev — en från det okända kommande barnunge? Hvilken grace, hvilken ljufhet, hvilken trollmakt, hvilken härlig musik uti stämman och hvilken obunden naturlig glädje, hvilket lärkliknande jubel låg det icke öfver hela denna förtjusande uppenbarelse!

Publiken satt häpen, stum, förtrollad! Aldrig hade man förr skådat en sådan naturlighet på de bräder, som föreställa världen, aldrig hade någon af dramats stolta hjältinnor förmått att så

gripa in i innersta hjärtroten, såsom denna unga flicka, hvilken nyss lämnat barnaåldern.

Jublet efter slutet blef också gränslöst! Man applåderade och grät, recensenterna störtade upp på scenen för att komplimentera den unga debutanten, konungen skickade ned sin kammarherre för att tacka och lyckönska henne, som stod där på scenen, blyg och förvirrad efter sista inropningen, sluten i famn af »Sveriges Talma», den gamle Almlöf, hvilken själf hade tårar i ögonen.

Där stod också en annan med tårskimrande blick, gömd bakom en kuliss. Han gladde sig åt triumfen, men han förutsåg också sin unga kärleks skeppsbrott.

Det jubel, som mötte den unga konstnärinnan denna afton, upprepades under några år och förhoppningarna växte, men så kommo mörka moln och skymde stjärnans glans — och slutligen slocknade hon.

Arma Selma!

15.

Hvart togo de vägen?

Det nya spelåret var sig i det hela det gamla likt, med den skillnaden dock, att det för mig och flere af kamraterna medförde mycket och verkligt arbete — naturligtvis till vår stora glädje och båtnad. De unga fingo roller, visserligen i början små och obetydliga, men de hade dock tillfälle att pröfva sina vingars flykt och styrka.

Emellertid har det icke ingått i min plan att i dessa små skizzer steg för steg skildra motgångar och lycka under den ganska långa teatertid, under hvilken jag var med. Det skulle sannerligen bli allt för tröttsamt för den ärade läsaren. Min mening var blott att i denna skizz teckna det första årets elevkurs, samt de första stegen på scenen och mina intryck därifrån och den af mig omgifvande teatervärlden.

Därför vill jag också i korta drag berätta, hur det slutligen gick för oss alla, som med gyllene drömmar och förhoppningar ingingo vid teaterns elevskola år 1866.

Ack, många försvunno i det okända, och om en del af dem, har jag icke ens en aning hur deras framtid gestaltade sig. Jag vill så-

ledes endast hålla mig till dem, som jag här förut har tecknat.

Jag vill då börja med den unga och förhoppningsfulla Hilda Ringvall. Hon, med de rika och stora anlagen, fick sitt första aktriskontrakt på våren 1867 och redan på hösten och under följande vinter uppträdde hon såväl i skådespelet som ock i komedien och vann publikens bifall med sitt intagande och intelligenta spel. Särskildt minnes jag henne såsom Magnhild i »Bröllopet på Ulfåsa», hvilken roll hon ärft efter dåvarande fröken Anna Sandberg. Allt det stolta och härsklystna hos Bjälbojarlens syster kom fullt till sin rätt, dock uppburet af den finaste kvinnlighet. Äfven under de närmast följande åren hade hon att glädja sig åt ett oafbrutet framåtgående. Men på våren 1871 hejdades plötsligt hennes bana. Hvad som kom i vägen var en häftig lunginflammation. Hon uppträdde sista gången den 9 maj uti »Advokaten Knifving», och den 19 maj var hon död. Hilda Ringvall var mycket afhållen af alla, och hennes bortgång väckte sorg och saknad.

Så hade vi de små täcka »parhästarna». Therese B. och Hilma T. Deras hela lif blef, efter det yttre att döma, en dans på rosor. Tack vare sin friska fägring blefvo de tidigt uppmärksammade på scenen och fingo roller i mängd, som bidrogo att än mera framhålla deras behag. I synnerhet Therese B. med sitt goda hufvud kom snart fullständigt in i repertoaren. Hon

debuterade redan 1867 såsom Fenella uti »Den Stumma», — det var hennes andra roll, visserligen stum, men icke mindre svår för det. Sedan minnas nog många henne såsom den unge markisen i »Hvita Liljan», såsom Abigael i »Ett glas vatten» och såsom »Graziella» i pjesen af samma namn.

Dock, det dröjde icke så synnerligt länge, förr än en stor potentat kom och hämmade hennes teaterbana, — den potentat, som unga flickor gärna kalla Amor, och hvilken icke blir synnerligt sämre ansedd, om han är rik på gods och guld. Och det var den gud Amor, som kom till lilla Therese B. Han hade varit köpman i Paris, som bolagsman i en stor firma, men när kriget bröt ut, så fann vår svensk — ty han var svensk — för godt att separera ur firman, och reste öfver till sitt gamla fosterland med en samlad, mycket respektabel förmögenhet. Han var en finbildad man, lefde helst bland konstnärer och artister och inrättade genast sitt hus på stor och magnifik fot. En fru behöfde han dock, som gjorde »les honneurs» i hans salonger. Så fick han se lilla Therese, och snart var den saken klar. Hvad vinner man icke, när man äger millioner? Deras hem blef ett af de angenämaste i hufvudstaden. Den finaste societet rörde sig i deras salonger, och det uppstod verklig saknad, när den elegante, noble och frikostige B—gh efter några år för alltid gick ur tiden.

En sådan liten vacker »parhäst» som Hilma T. kunde naturligtvis icke länge gå »solo» En adlig brukspatron, mera rik på gods, än ungdom och behag, snappade bort lilla Hilma och gaf henne en gyllne infattning. Det hviskas om, att den skulle ha varit något hård och tryckande, men — det hör icke hit. Brukspatronen lefde länge nog, men ändtligen dog han. Ännu i dag kan man se de båda, ännu strålande änkorna på våra promenader, fortfarande såsom de täckaste små »parhästar», alldeles som »i ungdomens vår», — det vackraste bevis på en långvarig flickvänskap.

Om vi nu skulle öfvergå till Kalle Strandgren och se till, hur det gick för honom och hans »instrument». Vid kungliga operan ville det icke göra sig rätt gällande, ty där fordras det äfven »öra» och det saknade Kalle alldeles i musikaliskt hänseende, däremot var han väl utrustad i den vägen i fysisk mening. Men Kalle Strandgren gaf icke tappt för det, ty han var ganska envis. »När man har mitt instrument, så går man till landsorten, — där växa, ta mej tusan, inte tenorer på träd!» — sade Kalle och lät beslutet bli handling. Här uppträdde han under några år vid operett-teatrar, men utan att vinna framgång. Örat var honom fortfarande emot. Han sjöng i Göteborg brasilianaren uti »Pariserlif», där det heter: »Jag är en glad brasilian»! så, att publiken höll för öronen — men skrattade med full hals.

Men gick det ej så bra för Kalle uti sångspelet, så gick det så mycket bättre med ett annat spel. Kalle var nämligen mycket styf i »knack» och han inbjöd därtill småborgare och så kallade »brackor» i städerna, dit han kom, och plockade blefvo de med besked. Att vinna ett par hundra kronor på en natt, det var för Kalle en småsak! Allt hvad han vunnit satte han in på bank. När han ändtligen funnit, att sången icke var hans rätta fält och att ingen teaterdirektör ville mer engagera honom, tog han saken lugnt, lyfte sina pengar i banken — några tusen kronor — och for åter till Stockholm, där han uppsatte en — *hökarbod*, och på den lefde han flott, tills han dog för några år sedan. Ibland gick han på operans tredje rad, men skakade på hufvudet, när det var slut: »Fy f-n, de ha ju inga »instrument» nu för tiden! Nej, tacka vet jag, när *jag* var ung!»

Stackars Pålle S.! En dag fick jag händelsevis höra, att Pålle var sjuk och låg på Serafimerlasarettet. Jag skyndade till honom. Han låg där blek och aftärd, med stora tindrande ögon och kort andedräkt. Pålle hade lunginflammation, och det tycktes icke finnas något hopp om vederfående. Jag satte mig hos honom och tog hans långa, magra hand i min. Pålle log och hviskade: »Nu, skall du se... att allt blir bra ändå... till sist. De voro kitsliga mot mig — vid teatern... och det var illa... man skall aldrig vara kitslig. Men det gör detsamma

...nu blir det bra ändå!» Han slöt ögonen och låg stilla med ett lugnt, försonligt leende.

Två dagar därefter var stackars Pålle död.

Hvad det blef af Julle H. och Ossian Jernqvist har jag redan berättat, och det återstår mig endast att nämna om den lilla strålande stjärna, som gick upp den 7 september 1867, om Selma Lindqvist, som då debuterade uti »Min ros i skogen», en stjärna som allt för snart skulle gå i moln. Några år, några få, följde af framgångar och triumfer, roller regnade öfver den unga talangfulla skådespelerskan och till sist följde en studieresa till Paris. Efter återkomsten därifrån fann man med förvåning en förkonstling, som förr aldrig förekommit. Det naturliga var försvunnet, skogsdoften borta. Publiken kallnade, kritiken blef skärpt och skådespelerskan blef irriterad och slutligen liknöjd. Omsider efter några år blef Selma gift med en sjöofficer och flyttade med honom till en af våra större sjöstäder. Äktenskapet blef i hög grad olyckligt — så följde skilsmässa, hon flyttade till Stockholm, lefde där i armod och undangömd tills döden en dag kom och befriade henne från hennes sorger. Man visste så litet af hennes bortgång, att först flere dagar därefter en kort notis stod i en tidning om hennes död. Ingen känner hennes graf, — intet kors utmärker platsen, där hon hvilar, och ingen blomma smyckar kullen.

Icke sant, ett sorgligt slut på ett ungt, bländande konstnärslif?

Stackars min lilla »ros i skogen»! Arma Selma!

16.

En glansperiod.

Liksom jag uti ett föregående kapitel om Afrikanskans första uppförande, har talat om operans storhet under slutet af 1860- och största delen af 1870-talet, så vågar jag påstå att vår dramatiska scen, såväl hvad det högre skådespelet som ock komedien beträffar, under samma tidrymd med skäl kunde räkna sig att äga en verklig glansperiod.

Den äldre och mognare delen af vår teaterpublik minns nog ännu när teatrarnas affischer dagligen pryddes af sådana namn som Elise Hwasser, Helfrid Kinmansson, Betty Almlöf, Selma Hedin, den unga och bildsköna Gurli Åberg, Bertha Bock, Amanda Nerman, den lifliga och spirituella Anna Sandberg, den graciösa och förhoppningsingifvande Selma Lindqvist och ännu några fler, som utgjorde gyllne länkar i den praktfulla kedjan af verkliga kvinnliga talanger.

Och se vi på de manliga artisternas stolta falang, så stå de sannerligen ingalunda efter.

Vi se där den djuptänkte Shakespearetolkaren Edvard Swartz, den fine och noble Nils Wilhelm Almlöf, den unge hurtige hjälteskaparen Axel Elmlund med fäktareskepnaden och lejonmanen, den finpolerade världsmannen på scenen Gustaf Fredrikson, den mångsidige karaktersframställaren Knut Almlöf, den glödande älskaren Gustaf Kinmansson, publikens älskling Svante Hedin, de distinguerade Gustaf Sundberg och Ferdinand Thegerström, de gärna sedde Georg Norrby och Carl Lagerqvist, den unge, glade vivören Viktor Hartman och många andra, som visserligen kunde sättas i andra planet, men som dock hade en icke oväsentlig del i de segrar som den tiden vunnos.

Se vi på den tidens repertoar, så erbjuder den sannerligen rika och lysande minnen. Af skådespelet ha vi Hamlet, som tack vare Swartz' snillrika skapelse blef en repertoarpjes. »Fäktaren från Ravenna», »Sardanapalus», »Fiesco», »Lifvet en dröm», Bröllopet på Ulfåsa», »Egmont», »Richard den andre», »En vintersaga», »Timon af Athen», »Daniel Hjort», »Richard den tredje» och ännu många fler, däribland icke så få värdefulla af svenska författare.

Att endast tillnärmelsevis ihågkomma allt verkligt godt som under samma tidrymd uppfördes på den dramatiska teatern är mig för ögonblicket svårt och dessförutom skulle listan

bli alldeles för lång. Vare nog sagdt att repertoaren var präktig och spelet stod i nivå med det bästa på utlandets scener.

Det är icke så besynnerligt att jag med hänryckning erinrar mig denna tid. Jag var ung, tjuguett år, entusiasmerad för min konst och drömde ännu stolta drömmar. Ej underligt att jag kände mig lycklig i den stjärnkonstellation, i hvilken jag blifvit placerad.

De ungas led vid teatern hade tillökats. År 1869 undfick jag, Hinke K., Henriette Jacobson, och ännu några fler af de unga adepterna sina första aktör- eller aktriskontrakt och dessa betraktades den tiden såsom en slags myndighetsförklaring — fastän elevtiden därför ingalunda var slut. Ungefär samtidigt engagerades den unge, vackre Herman Grip från Södra teatern och något senare kom Constantin Axelson, direkt från Upsala. Elevskolan hade äfven på nytt rekryterats.

Under denna tidrymd och ännu längre under en följd af år, leddes stora teaterns arbeten af Frans Hedberg med sant lugn och kraft, med klarhet och förstånd och han uppehöll en god disciplin, med den humanitetens bestämdhet som parad med artighet aldrig släpper efter tyglarna. Aldrig förekom under denna tid sådana scener af uppbrusande nit, som föreföll under Josephsons i öfrigt utmärkta regie — allt gick lugnt och stilla.

För oss unga var Hedberg alltid en stödjande och god rådgifvare och hvem det vara

mände kunde åt honom anförtro sina små bekymmer.

Vid Dramaten var Gustaf Sundberg fortfarande regissör, men han hade ganska svårt att lägga bort den gamla »tjufpojken», hvarför han icke hade så lätt att tillkämpa sig respekt hos de äldre kamraterna. Dessa skötte sig dessutom fritt på scenen, uppgjorde sins emellan placeringar och öfvergångar och att *korrigera* repliksägningar och uppfattning af rollernas innebörd, kom naturligtvis icke i fråga med dessa fullmogna och sin konst varmt tillgifna artister.

Sysslan såsom regissör var sålunda ganska lätt och inskränkte sig för det mesta till att bestämma dekorationer, möblemang, samt utsätta tiden för repetitioner — något som, äfven det, ibland ändrades af de i stycket uppträdande.

Sundberg tog sin skada igen genom att flitigt exercera med de unga och det gjorde han med varmt intresse. Man kunde ofta få göra om en entré väl tio gånger och säga om den enklaste replik gång på gång, innan man fick hans gillande. Om metoden var så alldeles riktig och om den icke medförde en viss stereotypering, må här vara osagdt — men i alla fall, Sundberg mente väl, och så tog han sig med denna elevexercis en liten tröst och beskedlig hämnd på de *store*, som icke aktade på hans rättelser.

Vi höllo alla af Sundberg.

Att hysa aktning, kärlek och vördnad för

förmän, lärare och de äldre och framstående konstnärerna, låg för öfrigt i den tidens luft.

Den tidens unga aktörer och aktriser samt elever sågo med beundran upp till alla dessa scenens storheter såsom till en föresyn och att högt våga kritisera och nagelfara deras spel kunde aldrig falla dem in. När eleverna sutto uti logen n:o 19 å Stora teaterns andra rad, var där så högtidligt som om de hade varit i kyrkan, med den skillnad, att just därifrån togs ofta de stormande applåder upp, som belönade en Elise Hwasser, en Swartz och en Dahlqvists mästerliga spel. Detta var ingalunda någon beställd »klack», nej, det var den ungdomliga entusiasmens hänryckta beundran, sprungen rakt ur friska konstuppåtsträfvande sinnen och hvilkas unga hänförelse icke underlät att draga med sig den stora publiken.

Och det är med fröjd man minnes den tidens teaterungdom i sitt uppförande på scenen under repetitioner och bakom kulisserna. Hvilken aktning och belefvenhet gent emot de äldre! Stod man i en grupp och småsnattrade, såsom ungdom ibland brukar, och en Swartz, en Nils Wilhelm Almlöf, en fru Hedin inträdde, så blef allt på en gång tyst, leden öppnade sig ögonblickligt, alla hattar flögo af och man bugade och neg vördnadsfullt.

Att slå sig ned i en af fåtöljerna i foyern kom sällan ifråga, isynnerhet om någon af de stora artisterna voro där, och skulle en

sådan ogrannlagenhet förekomma, blef han »afsnoppad» på ett sätt så, att subordinationsfelet aldrig upprepades.

Det hände en gång att en gök, nyss inkommen vid elevskolan, bekvämt slagit sig ned vid stora bordet i Dramatiska teaterns foyer och var som bäst sysselsatt att studera aftontidningarna, när Nils Wilhelm Almlöf inträdde och gick fram till bordet, utan att den unge herrn gjorde min af att resa sig.

Almlöf mönstrade honom ett ögonblick, liksom väntande på hans tröga hjärnas uppvaknande. Men då denna fortfarande tycktes slumra i ro, utstötte den store svenske Talma ett sakta — »hm!» — och tog den unge herrn vid örat, samt ledde honom, utan att säga ett ord — till *dörren.*

Läxan var sträng, men välgörande.

Mången af dem som läsa dessa rader, skall kanske säga, att en sådan disciplin och själfbehandling icke duger i våra dagar.

Jo, bevars, hvad den duger och — hvad den skulle vara nyttig sedan — icke blott för konsten, utan äfven för vett och god ton.

Vår nuvarande teaterungdom är af en helt annan ull, än den för cirka trettio år sedan var. Den närvarande tidens unga teateradepter vilja gärna taga sig air af »storheter» strax sedan de inträdt vid elevskolan och när de väl hunnit allt för tidigt få sina aktörskontrakt undertecknade, kråma de sig såsom unga kalkontuppar, hvars stjärtfjädrar börja växa ut. Nu äro de

färdiga att klandra de äldre kamraternas spel, »såsom föråldradt och gammalmodigt», att slå omkring sig med fraser om »realism», om »symbolism»; nu deltaga de i jakten efter roller och i de intrigspel, som tyvärr finnes inom alla teatrar, men med hvilket de, som ännu icke hunnit blifva »torra bakom öronen», åtminstone icke borde befatta sig.

Nu inleda dessa unga »framtidsmän» och »framtidskvinnor» bekantskap med en del af tidningarnas yngre herrar teaterkritici, hvilka de smickra, berömma för deras skarpblick, prata omkull, vända deras ännu kanske ofördärfvade ögon ut och in, och trasa småningom sönder en verklig skådespelares rykte, som kanske i deras inbillning står dem i vägen, — och så till sist hela »inrättningen», hvars styrelse varit nog dum att engagera ett subjekt, såsom dramatisk artist, hvars hela riktning synes mer ägnadt åt profryttarens eller åt den lilla näpna och talföra modistens nyttiga kall.

För den, som för femton år sedan lämnat scenen, men dock bibehållit hela sin ungdoms kärlek till densamma — för den ter sig den nuvarande samlingen af ungdomar vid våra scener i ett sorgligt ljus och man frågar sig hvart det under sådana förhållanden skall taga vägen med den dramatiska konsten.

Sannerligen den kan taga en sund näring från egenkärlek, självfviskhet, dumt högmod och brist på all konstentusiasm.

Jag talade om *dumt högmod!* Ja, man kan verkligen få sig ett godt skratt, när man genomögnar en adresskalender. Man finner där unge män, som varit ett par, tre år vid teatern, som haft några små, obetydliga roller sig anförtrodda och som sannerligen icke på något sätt höjt sig öfver elevens nivå, helt prydligt i kalendern skrifva sig: »Premieraktör vid k. teatern», — och sådant går i folk!

Nu för tiden finnas endast »korpraler», men inga »gemene»!

Den store, genialiske Edvard Swartz skref sig i adresskalendern aldrig annat än såsom »*skådespelare*», och ändå hade han kunglig fullmakt och lifstidsengagement såsom premieraktör, en af de få som ägde *rätt* till denna titel.

Men det var andra tider då!

När N. W. Almlöf, Dahlqvist, Swartz, Sundberg och fru Hwasser, verkade vid Dramatiska teatern och när Willman spred glans åt operan, då var det de verkliga premierartisternas tid, och den tiden kan man därför också med skäl kalla våra k. teatrars — *glansperiod!*

17.

Gustaf Fredrikson.

När jag år 1866 inträdde vid k. teatrarnas elevskola, hade endast fyra år förgått sedan Gustaf Fredrikson började sin offentliga teaterbana. Det var nämligen 1862 som han gaf ämbetsmannabanan på båten och debuterade uti »Min tants planer».

Det var sannerligen en »rask frammarsch» den unge skådespelaren gjort under dessa fyra år, ty vid min teaterbörjan, intog han redan ett framstående rum vid den dramatiska scenen och låg djupt inne i repertoaren.

Denna lysande framgång hade nog flera orsaker. Först och främst funnos här goda anlag, understödda af humanistiska studier och hög intelligens; därtill ägde Fredrikson redan då ett stort kotteri bland den eleganta dam- och kavaljervärlden, hvilket gjorde allt för att understödja hans bemödanden, och slutligen — icke minst viktigt — var att han kom i en god stund, då den moderna franska salongskomedien nyss hade gjort sitt inträde på den svenska scenen och här ägde Fredrikson de största betingelser att djärft kasta sig in i striden och gå såsom segerherre utur densamma.

Gustaf Kinmanssons lyriska glöd och Sundbergs måhända något antika och sirliga elegans, passade ej alltid i dessa moderna snömosuppvispade, med kolsyra och champagne tillredda anrättningar, men att framföra dessa i sin rätta, lätta dräkt, därtill var Fredrikson inom kort »klippt och skuren».

Den fjäderlätta, eleganta konversationen, den spetsiga, ironiska repliken, den glade resonnören, allt bidrog att skapa den unge skådespelarens framgång.

Därtill kom att han ägde världsmannens hela skick och hållning i hvarje tum, lagom blaserad, alltid comme-il-faut, en fulländad typ af ung diplomat.

Kritiken — som alltid hos oss ser med öppna, vakna och stränga ögon och hellre upptäcker fel än förtjänster — anmärkte väl att skådespelarens hållning var slank, man klandrade hans språng fram och hans tillbakaryggande vid häftiga utbrott, och det är nog sant att dessa anmärkta manér, om de äfven småningom mildrades med åren, vidlådde Fredrikson ännu vid slutet af hans konstnärsbana. Men sant är äfven att hos alla skådespelare vidhänga något visst individuellt, något särskildt betecknande, fult eller vackert, som aldrig riktigt kan försvinna.

Dock, man öfversåg småningom med Fredriksons fel för hans alltmer framträdande förtjänster. Han visade sig icke blott som skicklig resonnör, som en de kvicka replikernas elegantaste bil-

boquet-kastare, utan äfven såsom en karaktersskådespelare af framstående rang, med skarp analyseringsförmåga och en underström af djup, mänsklig känsla.

Jag vill här endast erinra om några af hans roller från slutet af 1860- och början af 1870-talen: hans »Hertig Job», »Giboyers son», »Stensgaard» uti »De ungas förbund», »Män af ära», och dessutom oändligt många fler, som här skulle blifva allt för långt att uppräkna.

Liksom alla unga skådespelare hyste Fredrikson en liflig önskan att få lysa äfven i det högre skådespelet, men med undantag af »Ivan» i »Dagvard Frey» och grefve de Rysaurd i »Allt för fosterlandet», i hvilka han lyckades ganska väl, låg tragedien icke för hans naturel.

Varm och sann kärlek till sin konst betecknade alltid Fredriksons arbete, och om han äfven sedan han kom till nästan enväldig makt såsom intendent och chef vid Dramatiska teatern, med åsidosättande af god inhemsk teaterlitteratur, hyllade den lätta och mindre gedigna franska komedien, må det vara honom förlåtligt — man öfverger icke så lätt sin ungdoms idealer.

Svårare att förlåta, är, att Fredrikson betungade repertoaren, vid sidan af de dock vanligtvis kvicka franska pjeserna, med en del dumma och tungrodda tyska farser och därmed en tid lät Dramatiska teatern öppna en onödig konkurrens med Thalia-templet uppe på Mosebacke. För detta led han länge och rättvist smälek af kritiken.

Gent emot de unga var Fredrikson en god, glad och hjälpsam äldre kamrat, som med råd och dåd och välvillig undervisning bistod dem som hyllade sig till honom med hjälp vid rollinstudering. Hans instruktionsförmåga betviflades visserligen på vissa håll, men hans princip var att hvarje uppfattning skulle vara självständig, all efterapning ansågs fördömlig, och blott *då* borde instruktören ingripa, när den repeterande råkat in på afvägar som snedvred själfva karakterstecknlngen.

Äfven i andra hänseenden var Gustaf Fredrikson i besittning af ett välvilligt sinnelag, hvilket just icke alltid lönades såsom det förtjänade. Så långt hans förmåga räckte, hade han öppen hand och börs och de gånger han fick »skrifva på» för behöfvande kamrater, voro legio, fastän han nog ganska ofta fick besanna det gamla ordspråket, att »den som går i borgen, får också gå i sorgen».

Ställningen gent emot de äldre vid teatern var nog litet si och så alltsom oftast. Fredriksons lifliga sinne, hans stora intresse för allt som tilldrog sig inom teatern, hans förtroliga ställning till hofmarskalken af Edholm, intendenten Wijkander och sekreteraren Daniel Hwasser gjorde att han, måhända mer än nödvändigt var, lade sig i rollfördelningar och dylikt, hvilket ofta väckte ond blod.

I synnerhet var han ofta utsatt för Svante

Hedins spydighet och för den »ettrige», rättframme Viktor Hartmans mera grofkorniga speglosor.

Men alla dessa mer eller mindre öppna anfall mottog Fredrikson med kall öfverlägsenhet.

Sin egentliga umgängeskrets ägde den elegante skådespelaren utom teaterns murar och till den räknade han de flesta medlemmar af diplomatiska kåren, hofvets kavaljerer, våra mera framstående börsmän och för öfrigt hela den lilla värld af jeunesse dorée som vid middagstid brukade flanera i Kungsträdgårdens östra allé och där gärna uppsökte sin vän »Frippe», hvilken alltid hade något nytt att berätta.

Hvad än illviljan och klandersjukan kan ha att invända mot Gustaf Fredriksons verksamhet vid teatern, så måste dock alla, äfven hans antagonister medgifva, att han varit en af »stöttepinnarna» där och den sista återstående från 1860-talets lysande period.

Visserligen har Fredrikson nu afgått från all befattning med Dramatiska teatern, men såsom *skådespelare* skola vi hoppas få se honom åter. Med en hållning och en vigör som en femtioåring, kan sextiofemåringen ännu skänka oss många gedigna skapelser, fastän det är tid på att den unge, elegante salongsälskaren, slutligen öfvergår till en värdig — *père-noble*. Under sådana förhållanden skulle man ännu kunna hoppas på en ny Nils Wilhelm Almlöf på Gustaf Fredriksons gamla dagar.

18.

Elise Hwasser.

Emelie Högqvist var icke mer och Fanny Westerdahl hade lämnat skådebanan och man såg sig med undran om, hvem som skulle förmå att upptaga deras mantel i det stora skådespelet. Men hon fanns i skepnad af en ung, fager jungfru med nordiskt utseende, en strålande fjäril som ännu låg i sin puppa och blott väntade på tillfälle att få fritt utveckla sig.

Det var Elise Jacobson.

Redan såsom »Fjellbruden» hade den unga flickan gifvit rika löften, och hvad hon i verkligheten bar inom sig af stor och skapande förmåga, fick hon tillfälle att visa som Jane Eyre i pjesen med samma namn. Det var år 1854 stycket först gick öfver Kungl. stora teaterns scen och där det sedan under mer än tvenne decennier blef ett af publikens favoritstycken. Det var Elise Jacobsons och Edvard Swartz' snillrika och mästerliga spel, som adlade det tarfligt hopkonstruerade och onaturliga skådespelet och gjorde det mänskligt och njutbart...

Så följde roll efter roll, såväl inom den borgerliga komedien som ock inom det stora skådespelet, och inom några år fann den konstför-

ståndiga publiken, att den i Elise Jacobson ägde en framstående framställarinna af dramats stora kvinnogestalter, hvilken i sig kunde förena den högsta patos med den moderna skådespelarkonstens naturverkande teknik.

Intriger saknades för visso icke den tiden inom teatern, hvilka med sitt dunkla spel sökte tillbakahålla framgången för den unga talangen, men efter hennes giftermål med teaterns ombudsman och sekreterare, sedermera hofkamreraren Daniel Hwasser, blef hennes ställning helt annorlunda.

Nu kunde hon till stor del behärska situationen, och hon gjorde det. Icke genom lumpet intrigspel, utan med sin öfverlägsna talang. Det måste man säga till Elise Hwassers heder att hon aldrig »snålades» om roller, — men *de*, som hon med sin skarpsinniga analyseringsförmåga såg att de icke kunde utföras af andra — *dem* tog hon med energisk rätt.

På så sätt fick den konstälskande publiken under hela 1860- och 70-talen fröjdas åt sådana helgjutna skapelser som den svenska, väna Sigrid den fagra, den dystra Fru Inger till Östråt, den ljufva Clara i »Egmont», den härliga forntidskvinnan Thusnelda i »Fäktaren från Ravenna», Myrrha i »Sardanapalus», Shakespeares Julia, Hermione och Kleopatra och många fler skapelser inom det stora skådespelet, att därför icke förglömma de bilder, fulla af natur, sanning och skärpa som Elise Hwasser skapade inom det

borgerliga skådespelet, såsom Nora i »Ett dockhem», Lona Hessel i »Samhällets pelare», samt många fler, som här är onödigt att uppräkna.

I storslagenhet kan Elise Hwasser endast jämföras med Adelaide Ristori och säkert är, att, om förhållandena varit annorlunda och hon fått tillfälle att visa sin stora konst på de kontinentala scenerna, Elise Hwasser skulle ha väckt ett lika stort och berättigadt uppseende som någonsin Ristori.

Men vi svenskar äro ett klandersjukt och svårtillfredsställdt folk, som i stället att beundra hvad vi äga, buga oss för främlingar. Elise Hwasser undgick ingalunda kritik och smädelser. Man klandrade hennes plastik och attityder och påstod att hennes pauser voro en förkonstling. Att ingen är felfri är mycket sant, men om man tänker tillbaka på det spel fru Hwasser gaf och ser på det som *nu* ofta presteras på våra främsta scener, *så* fritt från all skön plastik, attityd, hållning och *innehållsrika* — pauser, så kan det hända att man saknar forna tider, om äfven det nuvarande spelsättet bättre lämpar sig för vår nervösa och andefattiga publik.

Hvad Elise Hwasser, och för öfrigt flera af 1860-talets främsta skådespelare och skådespelerskor, gjort för vårt svenska språks skönhet och välljud, är måhända allt för litet beaktadt. Hvad särskildt Elise Hwasser beträffar, så ägde hon ett organ som var mäktigt att uttrycka hvarje mänsklig känsla och lidelse, och hennes diktion

var klar och ren från alla biljud som en silfverklockas klang. Hvarje vokal och konsonant kom i hennes tal till sin fullaste rätt och allt detta bidrog, jämte hennes skarpa och fina karaktersstudium af rollen, att göra hela hennes framställningskonst till en verklig och lärorik njutningsstund för den tänkande, finbildade publiken.

Nå — men fru Hwasser såsom kvinna i det enskilda lifvet? — Ja, där fanns endast en mening, som icke ens motsades af hennes kvinnliga kamrater. Elise Hwasser var en nobel karakter, med den utsöktaste takt och ägde ett rent, upphöjdt sinne. Hon såg sin konst i stort och kände behofvet af storsinthet såsom människa för att kunna gifva sanningens prägel åt det hon skapade på scenen. All småsinthet var henne förhatlig, och hon ansågs stolt och kall därför att hon ständigt höll sig fjärran från kulisslifvets skvaller och bakdanteri. Såsom stor dam i intelligensens värld, förde hon sig som en drottning, hennes konversation var ständigt underhållande och sakrik, fri från all hvardagskvinnans pladdrande svada, och hennes dräkt bar alltid prägel af enkelhet, parad med dyrbar elegans, hvilken är så säregen för verkligt själsbildade kvinnor.

De funnos, som påstodo att Elise Hwasser var emanciperad — att hon flydde kvinnorna och helst hyllade sig till männens sällskap. Och det var på sätt och vis sant. Hon flydde gärna från det pladdrande fruntimmerssällskapet till

männens krets, för att, uppkrupen i ett soffhörn och rökande en icke för svag cigarr, deltaga i deras samtal om dagens frågor, men hon medförde också till denna krets den nobla ton och det höfviska skick, som endast en ädel och finbildad kvinna kan förläna åt sällskapslifvet.

Man vet, att den glade och vänsälle konung Karl XV älskade att ute på Ulriksdal samla kring sig en förtrolig krets af intima vänner, i hvilken såväl han själf som ock hans goda drottning Lovisa kunde känna sig fria från etikettens tvång.

Till denna förtroliga krets hörde också kung Karls gamla Upsalakamrat och sångarbroder Daniel Hwasser, och dennes älskvärda fru. De hade för öfrigt sin sommarbostad ute vid Ulriksdal. De öfriga deltagarna voro vanligtvis lifmedikus Vincent Lundberg, professor Boklund, Svante Hedin och Henrik Gyllenram, samt måhända ännu några fler.

Eftermiddagarna fördrefvos under muntert skämt och glam och på kägelbanan, där mången bataljon och »kringskuren kung» slogs. Vid dessa kägelspel fördes protokollet af drottning Lovisa eller af Elise Hwasser.

Senare, då solen dalade och aftonen blef sval, kunde det hända att det glada sällskapet löste en af »drakarna», som gungade vid stranden och begaf sig ut på Edsvikens blåa, af en sakta bris krusade böljor. Man rodde efter de vackra, i rikaste sommargrönska liggande strän-

derna, under det att skämtet flög likt fjäderlätta kastvapen man och man emellan. Drottning Lovisa skötte styret och hade Elise Hwasser vid sin sida. Så under hemfärden kunde det hända att kung Karl och Daniel Hwasser stämde upp en glad »glunt» i den stilla kvällen och den vackra sångens toner dallrade fram öfver vågen. Det var glada och kära minnen Elise Hwasser ägde från somrarna på Ulriksdal i slutet af 1860-talet.

De sista åren af den stora konstnärinnans lysande teaterbana fördystrades af en tilltagande sjuklighet. Det var med stor sorg teatervännerna slutligen sågo henne afgå från den scen, hvars prydnad hon varit i mer än tre årtionden, och man fick ej återse henne förr än 1894 då hennes kalla stoft gjorde sin sista färd från katafalken i Storkyrkans kor ut till familjegrafven på Nya kyrkogården.

Hennes plats inom konstens helga tempelmurar står fortfarande tom och ingen finns ännu, som kan taga upp hennes fallna drottningsspira.

19.

Familjen Almlöf.

När man talar om vår förnämsta talscens glansperiod, så intager namnet Almlöf ett af de förnämsta och mest lysande platserna i densamma.

Såväl »gubben», som han kallades, den gamle Nils Wilhelm Almlöf, som ock sonen Knut och dennes maka Betty voro konstnärer af prima rang, af »Guds nåde», hvilkas make vår fattiga och ideallösa tid fåfängt spanar efter.

Hvad »gubben» Almlöf varit på scenen i det högre skådespelet, det känner jag endast genom hörsagor af dem som sågo honom på 1830- och 40-talen och efter dylika hörsagor är det ju svårt att gifva något omdöme. Emellertid berömmes mycket hans framställning af »Wallenstein», hans »Macbeth» och »Hamlet».

Men hvad vi, senare decenniers barn, väl minnas är Nils Wilhelm Almlöfs framställningar af Bolingbroke i »Ett glas vatten», af hans finslipade gamle Polonius i »Hamlet», samt för öfrigt alla dessa förträffliga typer af nobla åldringar i den fina komedien, hvilka genom Almlöfs spel fingo en säregen charme.

Var Nils Wilhelm Almlöf stor och förnäm

som skådespelare, så var han det icke mindre i det enskilda lifvet. Som en kung skred den högresta figuren fram på gatan, hans hälsning var på samma gång majestätisk och förbindlig och minst af allt skulle den som icke kände honom, kunnat gissa att mannen med den stolta blicken under de buskiga ögonbrynen, med den vackert böjda näsan och de fast slutna läpparna, var en skådespelare.

Man skulle med större sannolikhet gissat till att den vackra företeelsen lyssnade lättare till excellenstiteln, än till teaterpublikens inropningsapplåder.

Det påstods också att Almlöf i sitt yttre uppträdande mycket påminde om den gamle gustavianen och diplomaten, excellensen grefve Karl Axel Löwenhjelm, och många samtida gingo så långt som att påstå det Almlöf — imiterade denne.

Öfver Almlöfs diktion, såväl på som utom scenen, låg en viss fransysk prägel, hvilken för andra öron föreföll något tillgjord och onaturlig, men som i hans mun endast bidrog att gifva en rätt form åt de fina, nobla och litet gammaldags karakterer han hade att framställa.

På scenen var Almlöf förträfflig och synnerligt älskvärd att ha att göra med och såsom motspelare var han en ibland de bästa — så vida man väl *kunde* sin roll. Strängt ordentlig tålde han aldrig den minsta omkastning af repliken. En stafvelse mer eller mindre än hvad som stod

skrifvet — och Almlöf svarade ej, men blicken var förkrossande.

Vördad, aktad och afhållen af alla, höll den gamle ut med att uppträda på scenen nästan till det sista och när han slutligen 1875 afsomnade var det »kungssorg inom teatervärlden.

»— Han dog som en kung och som en kung låg han på sin 'lit-de-parade'» — sade med rörelse sonen Knut.

Att vara ämnad till präst och bli en sådan scenens storhet som *Knut* Almlöf slutligen blef, det hör sannerligen till sällsyntheterna. Det är nog sant att de prästerliga egenskaperna föga trädde i dagen under de stormigt glada ungdomsdagarna vid akademien, då Knut Almlöf gick vill vid Fyris strand. Därför fann han väl snart det vara bäst att gifva prästkappan, den klufna kragen och hela teologien på båten och välja en mera för hans lynne lämplig lefnadsbana.

Till teatern stod nog Almlöfs håg, men den stränge fadern sade länge nej, ty han fruktade för de frestelser, som där skulle möta den lefnadsglade unge mannen.

Slutligen erhölls den efterlängtade tillåtelsen att beträda teaterbanan, men att börja med syntes faderns farhågor besannas, ty de första åren hos Pierre Deland, vid hvars väl renommerade sällskap Knut Almlöf ingick, tycktes den unge mannen hågad att fortfarande lefva den lefnadslustige studentens glada lif.

Det lär egentligen varit först sedan Almlöf

lyckats att vinna den unga Betty Delands, direktörens dotters hjärta, som ett ganska märkligt omslag inträdde i Almlöfs lifsuppfattning.

Nog af, med Knut Almlöfs förlofning och giftermål, blef han som förvandlad, blef han den stränga ordningsmänniskan, den arbetande, djupt tänkande konstnären, den mot höjden siktande stora dramatiska talangen, och därtill den mest exemplariske äkta man — om äfven måhända någon gång den äktenskapliga bojan kunde förefalla något tryckande. Sådant kunde man ana, men själf teg han.

Såsom skådespelare har han för alla tider, så länge den svenska scenen står, inskrifvit sitt namn såsom ett bland de främsta.

Almlöf förstod att med sitt geni adla äfven den tarfligaste tyska »posse» och när han utförde roller som voro fullt värdiga hans stora talang, visste åskådarna icke hvilket de skulle mest beundra, — individualiteten och skärpan i uppfattningen eller smidigheten och förmågan att sant återgifva de mest skilda stämningar.

Hans oöfverträfflige klädeshandlare i »Klädeshandlaren och hans måg», hans Knifving i »Advokaten Knifving», hans dråpliga Schumrich i »Släktingar», hans Fromont i »Fregattkaptenen», äro alla sådana äkta pärlor af stor och sann konst, hvilka sent skola förgätas.

Och en diamantsmyckad krona satte Almlöf på sin lifsgärning med skapandet af sin Harpagon i »Den girige». Han dref upp den lumpna »smul-

gråten» till en höjd af hög och gripande patos, som gick åskådaren genom märg och ben och kom honom att rysa inför den vilda passionens utbrott i fjärde akten.

Såsom människa var Almlöf måhända icke alltid så främmande för intrigens tysta spel, men det torde lända till hans ursäkt att här var det — *frun* som flyttade »brickorna» och »skötte korten», så att »ess» och »trumf» kommo ut i rätt tid i spelet.

I allt öfrigt var Almlöf städse själfva förbindligheten, godmodig och tillmötesgående. — Det torde dröja långa år innan den svenska scenen kan få ersättning för en skådespelare med Knut Almlöfs mångsidiga och stora talang.

Hvad jag här ofvan sagt om Almlöf såsom skådespelare, kan i det närmaste äfven sägas om hans maka, fru Betty Almlöf. Äfven hon ägde denna skarpa blick för individualiteten och lyckades merändels att återgifva rollen sant och naturligt, om hon äfven icke ägde den nästan ofattliga smidighet, som Knut hade till sitt förfogande.

Vi kunna endast såsom exempel påminna om så olika skapelser som hennes madam Rundholmen i »De ungas förbund» och hennes lady Churchill i »Ett glas vatten».

Men trots sina utmärkta egenskaper som skådespelerska, torde dock Betty Almlöfs plats, åtminstone delvis, kunna fyllas — och har redan fyllts af fröken Åhlander.

Såsom kamrat var Betty Almlöf inom teatern måhända mera fruktad än älskad, till följd af sitt något häftiga och despotiska lynne och den del man trodde henne hafva i de intriger, som allt emellanåt utspelades.

Men man hämnades genom att samla och bevara i minnet anekdoter om den härsklystna frun. Men anekdoternas spetsighet kan icke förringa konstnärernas storhet och om fru Betty Almlöf en och annan gång förtjänade att skrattas åt, så hade hennes offentliga lifsgärning så många större skäl att hedras.

20.

Svante Hedin.

Det finns människor, hvilka äfven sedan de äro borta ur lifvet, lefva i våra minnen så klart och tydligt som om de ännu vandrade ibland oss. Den älskvärdhet, den ridderlighet och den originalitet, hvaraf de voro i besittning stå fram för vår inre blick i den klaraste belysning och de ljusa och glada bilder minnet frammanar komma våra hjärtan att klappa varmare och våra läppar att le ett godmodigt löje.

Till sådana människor hörde Svante Hedin,

den glade, jovialiske skådespelaren, med en reminiscens af det gustavianska tidehvarfvets nedärfda solglittrande sommarljus öfver hela sitt väsen och som ännu i sin sena ålder bevarade i sitt sprudlande skämt de gamle studentjuvenalernas äkta humor.

Såsom framställande konstnär var Svante Hedin måhända mindre mönstergill, han spelade mest på sin egen naturel och han var den förste att erkänna att han icke lade så synnerlig vikt på att studera och utmejsla de karakterer han hade att framställa. Man fick ofta höra honom yttra, då någon komplimenterade honom för utförandet af en roll:

»Ah bah! Mina kamrater ä' konstnärer — *jag* är endast en gammal glad garçon och gestikulatör!»

Men om han i själfva verket icke var annat, så förstod han dock att taga sin publik — den publik som ville skratta och ha roligt, — så, som ingen förmådde det, under de många decennier, som han verkade vid de kungl. teatrarna. Det var alltid jubel när Svante uppträdde och när han var i sitt rätta söndagshumör kom han äfven den trumpnaste hypokondrist att le ett bredt och soligt leende.

Med memoreringen af rollerna var det sällan så noga. När Svante var riktigt i tagen, och minnesstråden för ögonblicket brast, »bättrade han på» och med en esprit, som var förvånande, kom

han publiken att jubla, under det att motspelarna knappast visste hvar de voro hemma.

En gång i början af 70-talet spelade Svante Camouflet i den lilla kvicka franska komedien »En kopp te», en af Svantes många glänsande paradhästar. Stycket var en gång i tiden öfversatt af ordensbiskopen Grafström, hvilken nu efter flera år återsåg detsamma. Efter spektaklets slut, råkade biskopen på Gustaf Fredrikson, hvilken i stycket spelade den unge elegante grefven och äkta mannen.

Grafström var förtjust, men uttryckte på samma gång sin förvåning öfver att han så litet kände igen dialogen i pjesen, som han dock själf öfversatt.

»Det är mindre underligt!» — skrattade Fredrikson — »Jag har *åtta* ark att säga — men får icke fram mer än *två*. Den här pjesen spelar Svante helst ensam.»

Huru otroligt det än kan låta, hade dock Svante något af de första åren efter sin anställning vi de kungl. teatrarna fått försöka sig i det större skådespelet. Hvad nu stycket egentligen hette har jag glömt, men Hedin skulle utföra en riddares roll, hvilken återvände till sin borg efter flera års bortovaro, misstänkande sin makas trohet, men slutligen blir öfvertygad om hennes oskuld. I en stor och rörande scen breder riddaren ut sina armar under utropet: »Kom i min famn, jag tror dig, hulda maka!»

»Men, ta mej f-n! Det gick icke i dem, ty

hela publiken gapskrattade» — försäkrade Svante med ett tokroligt leende.

Nej, komedien, den franska och tyska farsen, samt det svenska lustspelet, där var Hedins verkliga fält, och i dem var han intill det sista stockholmarnas och dessutom hela det bildade Sveriges gunstling.

Dessutom var det icke endast från scenen som Svante Hedin förvärfvade vänner och beundrare. Sådana ägde han i tusental öfver hela riket och hans umgängeskrets tillhörde i alla tider just dem, som gåfvo skick, ton och hållning åt hela vårt samhällslif. Hofvets funktionärer, diplomatiska kårens medlemmar, den vetenskapliga och litterära världens heroer, de högre militärerna, börsmatadorerna och industriens stormän — alla voro de bror och vän med den älskvärde och spirituelle Hedin, hvilken med sitt fint kryddade och af attiskt salt upplifvade skämt, förstod att föra den sansade glädjens fana högt för friska vindar.

En gång fick man särskildt tillfälle att lägga denna vänskapens varma känsla och beundran i dagen. Det var när Svante Hedin den 7 november 1872 fyllde sina femtio år.

Allt hvad hufvudstaden ägde utmärkt inom vidt skilda läger gåfvo då till femtioåringens ära en lysande bankett å Stora börssalen, hvarvid han hyllades så väl på vers som prosa. Oscar Wijkander hade bland andra strängat sin lyra till storslaget välljud och själf af en gammal

gustaviansk släkt, riktade han till festföremålet följande vackra och sanna strof:

— — — — — — — — — —

»Han lefver upp i de traditioner
som ömt bevaras uti hans släkt.
Han sjunger än de glada toner,
som 'tjusarkungen' till lif har väckt!»

— — — — — — — — — —

Det var en fest som lefver i minnet hos dem som då voro med. Hedins leende lefnadssol stod då i sin zenit och ännu i tjugu år fick man njuta af dess glada och lifgifvande värmestrålar innan den slutligen dalade.

Svante Hedins sprakande kvickhet var väl känd, icke endast inom hans vida umgängeskrets, utan äfven bland hela hufvudstadsbefolkningen. Men som ofta brukar vara fallet fick Hedin bära skulden — eller äran för mycket som han aldrig sagt. Det fanns verkligen för tjugu eller trettio år sedan flera kvicka karlar i Stockholm — nu äro de mera tunnsådda. Där funnos den tiden Daniel Hwasser, Kalle Scharp och andra dylika, hvilka sannerligen icke behöfde vända tungan så särdeles i munnen för att komma fram med en kort replik som satte åhörarnas skrattmuskler i rörelse, men hur kvicka deras upphofsmän än voro, så lefde dessa dock mera den enskilde mannens lif, och när den skrattretande anekdoten eller repliken, mer eller mindre omstufvad, passerat ett tjugutal tacksamma åhörare och grin-

ollar, så hette det strax: »Det har Svante Hedin sagt!» — Det kunde icke komma i fråga att någon annan kunde säga något roligt.

En gång, för åtskilliga år sedan, träffade Hedin å Arsenalsgatan den välkände, liflige allehandaisten Knut Tersmeden, och gamle Knut skyndade sig att för Svante återgifva den senaste »Hedinianarn» — en ganska rolig, men — mindre *fin* replik.

Hedin hörde leende på och med sitt vanliga »ja, det är ju tusan!» — tog han Tersmeden under armen och föreslog honom att följa med fram till Fritzes boklåda, dit han hade ett ärende.

Inkomna dit, hälsade Svante gemytligt och anhöll om att — få låna en bibel.

Bibeln lades fram på disken. Svante drog högtidligt af högra handsken, lade två fingrar på boken och sade:

»Så sant mig Gud hjälpe till lif och själ — jag någonsin tänkt, hopsatt eller *sagt* hvad du, bror Knut, nyss berättade mig! — Nu kan du väl tro mig, hoppas jag. Kom nu, kära bror, så gå vi och få oss ett glas porter — *din* nationaldryck.»

Nej, den glade skämtaren, Svante, lät helst sin sprittande humor flöda inom den trängre vänkretsen och bland kamraterna vid teatern, öfver hvilka han ofta kunde ganska grymt svänga satirens uddiga gissel. Smärtan af slagen lindrades dock betydligt af den skalkaktiga blicken som lyste ur »bödelns» öga.

Men Svante Hedin var icke alltid den muntre skämtaren. Han kunde äfven se lifvet från den allvarsamma sidan med alla dess färgnyanser i ljust och mörkt.

En gång var jag hemma hos honom i hans enkla ungkarlshem på Riddaregatan, i hvilket han bodde tillsammans med bröderna Karl och Alfred Hedin (den senare känd såsom »Appe Appiani», vid sju års ålder författare till det gräsliga sorgespelet »Rudolf eller Blodbadet på Sicilien»).

De tre bröderna hade hvar sitt rum och en gemensam stor sal, hvars väggar pryddes af familjeporträtt, och främst bland dem syntes den gamle gustavianen, bryggaren Abraham Westman och dottern Klara Westman, Hedinarnas moder, hvars skönhet och behag Choræus besjungit.

Mellan ett par fönster hängde ett litet fint snidadt skåp af ebenholz och då jag stod och beundrade dess vackra skulptur, kom Svante fram och sade ganska allvarsamt:

»Ja, ser du, min gosse, i det där skåpet förvarar jag mina minnen, mina reliker. — Jag tänker, du har ganska svårt att gissa hvari de bestå.»

Jag medgaf det. Han tog fram en liten nyckel och öppnade. Skåpets inre erbjöd en rätt egendomlig anblick. På väl hundra små mässingskrokar hängde en massa af strumpeband, alla af elegantaste snitt, i alla färger, i hvitt,

rosa, ljusblått och purpur, broderade i guld, silfver och silke, med monogram, årtal och dato.

Det var icke så svårt förstå, att det var Svantes eröfringar såsom marskalk på de hundrade bröllop han bevistat, allt ifrån den tid han var ung, glad student och sjöng tärnornas lof, ända till den tid, då den gamle, evigt unge, men inbitne ungkarlen var långt öfver femtio år. Svante skulle alltid vara med på glädjens och bröllopens stora fester och det var åt honom, hjärtats riddersman, som den rodnande bruden anförtrodde sitt strumpeband till minne af dagen.

»Ja, ser du, min gosse,» — yttrade Svante — »det där lilla skåpet med alla sina granna band, innehåller mången historia. Mycken lycka visserligen — gudskelof, — mycken god gemensam kamp genom lifvet, men också många felslagna förhoppningar om sällhet, förorsakade af lättsinne, otrohet, oförstånd och ekonomisk eller andlig ruin. — Och nu, när du fått kasta en flyktig blick in i detta det förgångnas minnestempel, så igen med portarna till det »svarta skåpet» med alla dess små intima band.»

Och Svante vred om nyckeln med en viss kläm.

Småningom tog tiden ut sin rätt. Svante Hedin åldrades och den höga figuren med det jovialiska hufvudet med dess gråmelerade lockar syntes böjd. Det var år 1892 som han sista gången uppträdde på scenen, hyllad af en tacksam publik, eliten af gamla stockholmare. Den

nya generationen förstod måhända icke så väl Svantes spel.

De följande vårarna och somrarna såg man nästan dagligen den gamle skådespelaren på sin vanliga soffa i Kungsträdgårdens allé midt för kungl. Dramatiska teatern, ständigt med vördnad hälsad af forna kamrater och öfriga förbipasserande bekanta och ännu någon gång kunde det kvickt kryddade skämtet leka fram som en försvinnande solstråle mellan hans bleknade läppar.

Med den jublande barnskaran i Kungsträdgården var Hedin ännu i ålderns sena dagar särdeles god vän. En gång syntes en liten fyraårig flicka springa omkring Svante och betrakta honom uppmärksamt. Hedin vinkade den lilla till sig och sporde henne:

»Min lilla vän, känner du mig? Vet du, hvem jag är?»

»Ja, visst vet jag det! Du ä' gamle 'vante!» —

Sommaren 1896 slumrade Svante Hedin in i den långa sömnen, efter en kort sjukdom, älskad och saknad af alla, som förmått uppskatta den gamle gentlemannens rika hjärta, i kraftens dagar spelande humor och hans i allo nobla personlighet.

Och med Svante Hedin jordades en icke så ringa del af den tradition, som förr spridde glans öfver vår främsta talscen.

21.

En konstnärsturné sommaren 1870.

Redan under senare hälften af maj 1870 uppdök ett rykte att en turné skulle anordnas, men saken hölls mycket hemlig, — så hemlig som en sak *kan* hållas inom teatervärlden.

Snart visste också alla, att turnén skulle bestå af fru Elise Hwasser, — hvilken aldrig förr besökt landsorten för att uppträda på teatern — samt herr och fru Almlöf, herrar Fredrikson, Elmlund och Hedin. En liten nobel elitkår, icke sant? Öfriga, af dessa societärer engagerade artister voro de vackra flickorna Hilda Ringvall och Therése Björklund samt de båda manliga hyggliga ungdomarna Herman Grip och — den som skrifver dessa små minnesbilder.

Att tala om repetitionerna kan icke intressera läsaren, och de voro för öfrigt mycket lindriga, ty repertoaren bestod till det mesta af gamla den tidens paradstycken. Den utgjordes af »Ett glas vatten», »Giftbägaren», »Fäktaren från Ravenna», — det vill säga scener ur densamma — samt småpjeserna »Evas systrar», »Susanna och gubbarne» och »Fröken Elisabeth». En liten, men naggande god spellista. De tre städer som skulle besökas, voro Göteborg, där de stora kapitalen

skulle eröfras, Kristianstad, där »Sveriges finaste publik», som Knut Almlöf uttryckt sig, väntade att få hylla oss, och till sist Malmö — emedan Svante prompt ville öfver till Köpenhamn och »more sig».

Det var, som man ser, en begränsad, men lämplig resplan, icke egentligen afsedd att med styft arbete slita på krafterna, utan i stället ha så mycket roligare.

Lyckligtvis var den kloke och praktiske Knut Almlöf den, som skötte ekonomien, och då kunde man vara viss om att affärerna skulle gå bra.

Den 12 juni slutade Dramatiska teatern sin säsong och den 17 var bestämd till afresan.

Jag minnes mycket väl den härliga morgon, då vi klockan sju i strålande solljus stodo däruppe vid Södra stationen, Herman Grip och jag, och utbytte våra ungdomliga tankar och förhoppningar. För oss ungdomar var denna resa ett verkligt evenement. Vi kikade upp mot Götgatan, och där kommo ändtligen alla våra chefer åkande jämte våra unga kvinnliga kamrater, lilla Hilda och Therése.

Så in i vestibulen med Almlöf i spetsen, hvilken skulle köpa biljetter och polettera vårt bagage. Här fick han syn på Herman Grips koffert, och ryggade tillbaka nästan med ett skutt. Unge Herman, hvilken i alla tider varit litet vidlyftig af sig, hade för de två eller tre obetydliga roller, han hade att utföra, medtagit

hela sin stora och välordnade garderob, hvilket allt, med stort som smått, han nedpackat i en järnbeslagen jättekista om en och en half meters längd och nära en meters höjd. När de andra fingo syn på kistan, brusto de i skratt. Icke så Almlöf, som i komisk förtviflan utbrast:

»Herre! Tänker ni emigrera till Amerika! Eller hvad i alla gudars namn är meningen? Ska *jag* betala öfvervikt för det där spektaklet?»

Herman Grip såg ledsen ut. Den gode Svante inföll nu emellertid på sitt glada sätt:

»Kära Knut, gossen är förståndig — han tänker *bo* i det där lilla huset, förstår du, och därigenom spara in logihyra och *du* och Betty veta väl att sparsamhet är en stor dygd!»

Emellertid fick vännen Grips »lilla hus» resa som fraktgods till Göteborg, till stor sorg för Herman, hvilken för ett par dagar var beröfvad sina eleganta toaletter.

Så rullade vi i väg till rikets andra stad under den mest kväfvande hetta. Lyckligtvis hade Almlöf ställt om att vi fingo disponera en hel andra klassens vagn för vår räkning, så att vi hade det så bekvämt vi kunde önska. Men värmen var tropisk! Svetten som blandades med det inrykande dammet och sotet, formligen rann af oss, och som den tidens andra klassvagnar icke voro inrättade med några toalettbekvämligheter, måste vi herrar allt emellanåt vid stationerna skynda ut och köpa sodavatten för damernas räkning att tvätta sig med.

Men allt har en ända — när dagen var all, rullade tåget in till det rika Göteborg, där de celebra gästerna mottogos på perrongen af representanter för pressen, däribland Viktor Rydberg, den kvicke witzsprakande Aron Jonasson och den spirituelle, elegante Viktor Sjöberg samt af en mängd personliga vänner och beundrare. Rum på hotellet voro på förhand beställda och jag kan blott säga, att man den natten sof ovaggad.

Det är icke min mening att här tala om spektaklernas gång. Vare nog sagdt, att samtliga åtta representationer, som gåfvos i Göteborg, från den 19 till och med den 28 juni, spelades för utsålda hus, — en enastående händelse i den staden och under en sådan årstid och olidlig värme. Den man i första rummet hade att tacka för en dylik framgång var Elise Hwasser, hvars stora konstnärstalang och rykte då stod i sin fulla glans.

Göteborgs samhälle sökte också på allt vis att fira sina gäster; middagar, supéer, utfärder till lands och sjös aflöste hvarandra och i synnerhet hade vi ungdomar öfverdådigt roligt på vår färd. Svante Hedin och Gustaf Fredrikson tillsågo i synnerhet med vänlig grannlagenhet att ingen af oss blef bortglömd vid någon af dessa bjudningar. Sålunda voro vi inviterade till James Dickson på Öfverås, ut till den stora firman Kobb & Söners magnifika villa vid Danska vägen samt till konsul Ludvig Levyson på hans

täcka landställe. Hela veckan förflöt såsom en glad dröm, och den följande veckan blef af samma verkan.

Den 29 afreste vi till Kristianstad, och den 1 juli gafs därstädes första spektaklet. Här var mottagandet, om möjligt, ännu varmare och hjärtligare än i Göteborg. Här mötte oss verklig entusiasm, och här befann man sig mitt upp i hofrättens, militärens och hela den förnäma skånska adelns sfär. Fru Hwasser, Svante Hedin och Fredrikson hade här många personliga gamla vänner, däribland stadens magnifika borgmästare, Clairfelt, med de gustavianska dragen, sonson till Gustaf Mauritz Armfelt, samt den noble konst- och musikkännaren major Lagercrantz vid Vendes artilleri. I synnerhet dessa två uppbjödo hela sin rika förmåga att förljufva dagarna för oss alla. Hvad vi trifdes väl, omgifna af denna rika, förnäma, glada gästfrihet, och all denna vänlighet återspeglade sig ock klart i våra tacksamma och leende ansikten, — i allas, utom i den stackars Herman Grips!

Herman hade nämligen redan före afresan från Stockholm lidit af en svår »magkatarr» och blifvit af läkaren strängt ålagd att taga sig till vara för allt rökt, salt, fett och hetsande, framför allt spirituosa. Litet rödvin med vatten var det enda han skulle få dricka.

Man kan förstå, hvilka tantalikval den skall lida, som både är gourmand och gourmet, ser borden digna under hundra läckerheter och vi-

nerna i alla färger gnistra i de slipade karafferna — och så bara få se, men inte röra.

Nu vill jag just icke påstå, att vännen Grip »inte rörde». Nej, med ögon, tindrande som på en hungrig haj, högg han glupskt in på allt, under det han vidt och bredt till höger och vänster talade om sin grufligt svåra »magkatarr», — men med denna borde han ha tegat. Nu blef han ständigt utsatt för förtretligheter och trakasserier!

Än stod han i begrepp att hugga in på den härligaste rökta ål, ur hvilken fettet formligen sipprade, då han kände någon vidröra sin arm och såg bredvid sig en vänlig husarlöjtnant med mildt förebrående blick och hörde honom säga på den mest aristokratiska skånska:

»Förr all del, hvad tänkerrr herrr Grrip pau — rrrökt aål ärr ett gift för magkatarrr!»

Herman suckade och släppte den läckra biten.

Än var det de doftande, äggstora jordgubbarna, som lockade honom, men strax hördes en välmenande liten »hennes nåd» yttra:

»Akta er, bästa herr Grrrip, jordgubbar är förrfärrligt hetsigt och farrligt för magkatarrr!»

Stackars Herman, han led för sin talträngdhet. Han lyckades icke att bli vare sig mätt af den ljufligaste mat eller behagligt berusad af de härligaste viner — i Kristianstad.

Mellan festligheterna gick Gustaf Fredrikson och såg allvarsam och grubblande ut under ett par dagar. Han hade fått något att rufva öfver,

och slutligen kröp det fram. Han ville spela tragedi, han ville spela cæsar Caligula i »Fäktaren från Ravenna», — det enda stycke under turnén, hvari han icke var med.

»Vi måste lägga till Caligulas scener,» förklarade Fredrikson bestämdt, »det duger ej att här i sta'n, där jag har så många intima vänner, gifva ett spektakel, där jag icke är med.»

»Men, min vän,» invände fru Hwasser, »scenerna äro ju borttagna.»

»De kunna läggas till. Jag begär blott en repetition.»

»Och så ha vi ju ingen kostym till Caligula.»

»Den skall nog skarfvas ihop! Jag spelar! Tänk, hvilken heder att kunna gifva stycket *nästan* fullständigt!»

Och så blef det. Fredrikson spelade Caligula i Kristianstad. Kostymen bestod af fru Hwassers hvita tunika från »Giftbägaren», manteln af två hopsydda röda damastgardiner, lånade af majorskan Lagercrantz och slutligen pryddes imperatorns änne af fru Hwassers diamantdiadem, begagnadt såsom drottning Anna i »Ett glas vatten».

Effekten var dråplig, och Svante Hedin ohygglig i sitt skämt, — men »Sveriges finaste publik» applåderade frenetiskt.

Och nu kommer jag till det sista ljusa minnet från denna konstnärsturné i min ungdoms vår.

Den vänsälle och konstälskande Karl XV hade låtit inbjuda samtliga deltagare i turnén ut till Beckaskog på middag.

Själf vistades kungen för tillfället i Köpenhamn hos sin dotter och måg, men på Beckaskog residerade ståthållaren, baron Manderström, broder till utrikesministern, och han hade fått i uppdrag att utöfva värdskapet.

»Hela 'bandet' kommer att hämtas ut i kungliga ekipager!» upplyste Svante, »så vi åka som vanligt hoftolk.»

Vi hämtades också mycket riktigt med tre hofekipager och hade en härlig färd genom den sköna nejden med dess rika sädesfält och mörka bokskogar.

Slutligen voro vi framme och mottogos med älskvärd förbindlighet af baron Manderström, hvilken att börja med förde oss genom det gamla stämningsfulla klosterslottet och lät oss likaså bese det storartade mejeriet — det senare kung Karls skapelse.

Så kom middagen, som serverades i den luftiga, blomdoftande trädgårdspaviljongen. Att middagen och vinerna voro kungliga, behöfver icke sägas.

Vännen Grip hade blifvit vis af nederlaget i Kristianstad, han talade icke ett ord om sin »magkatarr». Han endast *teg* och *åt*.

Tal höllos för konungen, för fru Hwasser, för sällskapet, och slutligen tackade Svante sin gamle vän baronen för godt visadt värdskap.

Hemfärden i den ljusa, ljumma sommarnatten var hänförande skön.

Efter sista representationen i Kristianstad följde ett blomsterregn, som aldrig tycktes vilja sluta. Knut Almlöf tackade publiken och borgmästaren Clairfelt tackade från salongen artisterna och först och främst den stora konstnärinna, som hedrat staden med sin visit.

Och så var den fröjden all!

Vi reste till Malmö, men där gåfvos endast två representationer. Nu voro alla ifriga att komma till sina sommarvistelser. Några skulle utrikes, några till västkusten och andra åter till Stockholm.

Vi hade gifvit sammanlagdt tolf representationer, alla med lysande resultat. De delande parterna voro nöjda, och det hade de goda skäl till.

Den 16 juli afreste jag till Stockholm. Några dagar senare kom underrättelse att fransk-tyska kriget utbrutit, och denna juli månad var det lif i hufvudstaden!

För mig var denna sommar både skön och minnesrik.

22.

Nya vyer.

Så hade tiden så småningom avancerat till våren 1873. Det var nu fyra år jag hade varit engagerad såsom skådespelare vid den kungliga scenen och när jag nu vid äldre år skådar tillbaka på denna tid, så finner jag att jag icke hade skäl att klaga öfver brist på arbete.

Jag hade fått mig tilldelade roller i en mängd nya stycken och dessutom under de senaste två åren ärft flera af Axel Elmlunds och Gustaf Fredriksons roller, så att sannerligen en ung man på tjugufyra år bort kunna vara nöjd. Men det unga blod var hett och jag tyckte mig, icke tillbakasatt, men tillbakahållen och min ärelystnad var den tiden icke så lätt tillfredsställd.

De äldre inom teatern, hvilka såsom jag tror ville mig väl, sade mig också att ett par år vid den bättre landsortsteatern skulle göra mig godt, och att jag ju alltid kunde återkomma när jag förvärfvat mig en större repertoar och rutin.

Allt sådant lyssnade jag villigt till, ty att få spela de stora rollerna utgör ju alltid ett längtans mål hos de unga och dessutom ansåg jag i min naivitet, att då jag kom från den kungliga

teatern och hade gått igenom denna goda skola och insupit dess traditioner, de stora hjälterollerna nästan själfklart borde tillfalla ett så utmärkt subjekt.

Därtill kom en ganska viktig omständighet. Jag var nu verkligt kär. Det var icke mer en pojkfantasi, utan en känsla som uppfyllde hela min varelse, hade gripit mig. Men med den lilla lön jag den tiden innehade, var det naturligtvis omöjligt att tänka på äktenskap. Jag visste dock att godt och arbetsamt folk betalades synnerligt bra i landsorten och därför lyssnade jag alltmer till lockrösterna i mitt inre.

Vilhelm Åhmans sällskap spelade den tiden hela vintern i Göteborg och tillbringade sommaren i Kristiania. Sällskapet var synnerligt väl ansedt och repertoaren rikhaltig, hvad talpjeser beträffar i det närmaste följande Dramatiska teaterns spellista.

Hvad som i synnerhet drog mig till detta teatersällskap, var att min gamle elevkamrat Ossian Jernqvist där vunnit anställning och jag skulle således där mötas af en vän, som jag på allt sätt sympatiserade med.

Hvad som äfven särdeles föll mig i smaken, var att jag icke behöfde *söka* engagement, utan blef erbjuden ett sådant.

Åhmans affärsombud var den tiden sufflören vid operan, L. Björklund, broder till Therése Björklund, och genom honom uppgjordes mitt

engagement, hvarigenom jag blef fästad vid sällskapet för ett år. De löneförmåner, som erbjödos mig, voro ungefär dubbelt så stora, som dem jag hade vid de kungliga teatrarna.

Allt var således klart, och tärningen kastad.

Det var nog med en viss saknad jag skildes från mina vördade och beundrade äldre kamrater, bland hvilka de flesta visat mig en synnerlig välvilja, men lefnadslusten, modet och ärelystnaden dref mig ut för att pröfva lyckan och vinna ett namn.

Och så hade jag ju för öfrigt ett annat mål, som berörde mitt hjärta nära. —

Den 27 juni 1873 afreste jag således till Kristiania. Det var min första resa utom Sveriges landamären.

Farväl, Stockholm! Mig vinkade icke blott den drömda framgången, utan äfven — ungdomens och kärlekens rosiga lycka!

HOS VILHELM ÅHMAN.

1.

Direktören.

Vid min ankomst till Norges hufvudstad gällde det i första rummet att orientera mig samt att presentera mig för och göra bekantskap med min nya direktör.

Det Åhmanska teatersällskapet uppträdde sommaren 1873, liksom de föregående åren, å teatern i Kristiania Tivoli, ett den tiden ganska primitivt, i vissa afseenden till och med ruskigt etablissement. Men själfva teatern, i form af en kolossal cigarrlåda, var dräglig nog, rymde en mångtalig publik och såsom affär var Kristianiasäsongen för Vilhelm Åhman en riktig guldgrufva.

Jag hade aldrig förr sett Åhman, men däremot mycket hört honom omtalas såsom en synnerdeles myndig och högt aktad herre, en god teaterledare och en såsom skådespelare rätt framstående artist.

När jag anlände till Tivoli — det var tidigt på förmiddagen — såg jag på en soffa utanför teatern en stor, nästan jättelik figur, sittande och stekande sig i solbaddet. Han var iklädd en lång, fotsid hamptygsrock och på hufvudet bar han en kaschett af samma tyg. Ögonen skyddades af ett par stora, runda blå glasögon.

»Aha!» — tänkte jag strax. — »Där har jag teaterns maskinmästare.» Hälsade höfligt och lyfte litet på hatten, i det jag frågade »om direktör Åhman stode till att träffa?»

Jätten höjde något litet på det stora, tunga hufvudet och sade i butter ton, liksom förvånad öfver att icke alla genast visste hvem han var:

»Direktör Åhman är *jag!* — Men hvem är *herrn?*»

Något öfverraskad, skyndade jag att presentera mig såsom hans nyengagerade sujett och fick i nåder mottaga ett snäft »välkommen», samt tillåtelse att trycka hans feta, mjuka hand. Dessutom fick jag — hvilket jag sedermera erfor vara en stor ynnest — inbjudning att sitta ned och språka.

»Ja, ser herrn!» — började Åhman. — »Jag tycker alltid att det är *synd* med ungt folk, som råkat på afvägar vid den där så kallade kungliga teatern i Stockholm och därför söker jag dra sådant till mig. Sedan de fått gå i *min* skola, har det verkligen lyckats mig att få dem något mänskligare på scenen. Framför allt kan jag lära folk att *tala*, ty om den konsten ha de

icke en aning där uppe vid den kungliga inrättningen och för öfrigt veta de lika litet hvad beträffar framställningskonsten också. Om *jag* till exempel skulle gifva Hamlet — så *uselt*, som de där i Stockholm ge Shakespeares mästerverk — så gick jag och hängde mig! — Herrn skall själf få se när *jag* ger Hamlet i Göteborg och erkänna hvilken *skillnad*. För öfrigt vill jag säga att skall man se tragedi spelad, så skall man som *jag* resa till Wien och se Sonnenthal, Charlotte Wolter och den unge Lewinsky — se det är annat det än den där sjuke Swartz, den tillgjorda fru Hwasser och den där långa Elmlund. Vill man se den fina komedien återgifven, så måste man som jag, allt emellanåt fara till Paris. Molière! Å, hå hå! — Det är så att man kan slicka sig om mun!»

Jag lyssnade med häpnad till denna nya och för mina öron skorrande kritik öfver våra främsta artister. Emellertid fick jag snart klart för mig att mannen var i besittning af den kolossalaste fåfänga och egenkärlek, som i sina utbrott ofta förkväfva det klaraste förstånd.

Hvad hans resor till Wien och Paris beträffa, fick jag sedan under hand veta, att han aldrig med sin fot varit på någondera stället. De där resorna voro endast en liten fantasiutflykt och sådana äro måhända behagliga nog att skryta med för en och annans egenkärlek. Därtill blifva de särdeles mycket billigare än resor i verkligheten!»

»Men nu, för att öfvergå till annat» — fortsatte Åhman. — »Hur är det med rollerna jag sände herrn? Herrn får börja med Figge Kullner i Jolins »Min hustru vill ha roligt», som nu skall upp.»

»Jag får uppriktigt säga,» genmälde jag, »att jag gjort föga vid Figge Kullner, ty jag förmodar det direktör Åhman, sedan jag haft den äran att presentera mig, skall klart inse det jag saknar alla betingelser för rollen. Figge Kullner är ju en medelålders, gedigen brukspatron från Bergslagen, med skeppundsvikt, hvilken behöfver ett par stadsbud till hjälp för att äntra upp för trapporna och kan knappast tala för andfåddhet, — och direktör Åhman finner väl att jag är en smärt ung pojke. Med bästa vilja skulle jag endast åstadkomma en parodi på en svensk brukspatron.»

»Ja, se där ha vi det! Så låter det alltid hos dem, som insupit kungliga teaterns unkna luft. 'Jag passar icke för den rollen!' Tror herrn kanske att en författare skall gå omkring och mäta magarna på dem som skola utföra rollerna? Det är just *konsten* att spela roller, för hvilka man *icke* är klippt och skuren, eller — som herrn uttrycker sig — för hvilka man saknar betingelser. Då först är man skådespelare. Se det är just *mitt* system, att gifva folk roller, för hvilka de icke passa. Jag skall dessutom säga, att vid *min teater* resonnerar man icke — utan

lyder. Herrn spelar Figge Kullner — och därmed *basta!*»

Jag suckade, men teg.

»Nu bör herrn innan tjänstgöringen börjar, se sig om i trakten, ty landet här är hänförande vackert. Tag en af sina nya kamrater med sig och res på ett par dagar till Ringerike. Bestig Krogkleven, där är utsikt, vill jag lofva — kan endast jämföras med Rigi, som — jag besteg för några år sedan.»

Han hade lika litet varit där, som i Wien och Paris.

Nu ringde repetitionsklockan och Vilhelm Åhman aflägsnade sig i allt sitt självtrygga majestät, hugnande mig med en nådig blick.

Jag må gärna erkänna, att jag kände mig — något enkel och tillstukad, och icke väntade jag mig så särdeles glada dagar under min nya direktörs stormodiga självförträfflighet.

Min oro var dock ganska öfverflödig, ty under det ett och ett kvarts år, jag tjänstgjorde hos Vilhelm Åhman, hade jag alla skäl att vara belåten.

Vilhelm Ahman var i grund och botten en hedersman, självfa ordentligheten och punktligheten i sina affärer, liberal och hjälpsam och högt aktad af alla som kommo i beröring med honom.

De excentriska och egenkära sidorna af hans karakter, kunde väl förarga en ibland, men fingo

ofta nog en så komisk prägel att de skänkte månget godt skratt.

Med Ahmans förmåga såsom lärare och instruktör kom man snart under fund att den var så där comme-ci-comme-ca! Han var i verkligheten för bekväm af sig för att anstränga sig något — åtminstone för en längre stund, och hvad språkets framsägande beträffar, som han höll så »styft» på, var hans egen diktion allt för tung och förkonstlad för att kunna tjäna såsom mönster.

Själf uppfostrad för scenen under Olof Ulrich Torsslows ledning, stod denne store konstnär som en gud för Ahman, och Torsslows konstnärskap fick man också till lifs med »hull och hår», när »Sveriges förste landsortsdirektör» var i repetitionstagen. Då hade man icke så glada stunder! »Gubben» satt själf vid pjesen och exercerade. Vid dylika tillfällen låg ett grymt missnöje utbredt öfver Åhmans frodiga, feta anlete, hvilket synliga misshumör af personalen kallades »Ahmans stora nedan»!

Dessa pinostunder räckte dock vanligen icke länge, ty snart blef direktören, som, till följd af sin väldiga korpus, föga tålde vid någon ansträngning, trött och slumrade in öfver pjesen, till allmän belåtenhet för de repeterande.

Såsom skådespelare var Åhman ganska framstående — när han kom på sin rätta plats — det vill säga, inom det borgerliga skådespelet och den äldre komedien. Här lade han in en

viss godhjärtenhet och hjärtats innerlighet, som i grund och botten tillhörde hans naturel. Jag minnes särskildt hans Herr de Senanges i »Fröken de Senanges», hans gamle hederlige äkta man i »Många vänner, litet vänskap», samt hans framställning af hufvudrollen i »Tartuffes urbild». Hans uppträdande var alltid fint och vårdadt och försiggick med en viss öfvertygande pondus.

För tragedien var Åhman, i likhet med de flesta skådespelare, mycket svag, men den låg icke för »hans röst». Likväl spelade han kungen i »Hamlet» och »Otello», men i den senare rollen »vindade» han med ögonen så förskräckligt, att han narrade både motspelare och publik i skratt.

Ahman lär också i Helsingfors, under sitt uppträdande å därvarande svenska teater, utfört kung Lear i Shakespeares stycke af samma namn, på ett sätt att det föranledde en af stadens teaterrecensenter att afsluta sin recension af pjesens uppförande med följande, till Åhman riktade epigram:

»Om Shakespeare sett sin Lear, som du den gaf,
han säkert hade vändt sig i sin graf!»

Men sådant bekom Ahman icke ett »dugg», ty »af alla förstodo recensenterna minst af den stora konsten!»

Åhman var icke så litet sybarit i det enskilda lifvet och därtill både gourmand och gour-

met. Han älskade god mat och god dryck och känd var hans stora kinkighet i bådadera. I Kristiania var han svår att tillfredsställa, ty här var köket honom ingalunda till lags. Emellertid intog han sina middagar hos »Christoffersen», det enda ställe i Norge där man — enligt Åhmans utsago — »icke var nödgad att föda sig — likt ett svin». Hans middag för sin person, jämte vin, gick honom till tio kronor. I Göteborg fann han sig bättre hemmastadd med bordets nöjen. Här intog han alltid sina måltider å stadens förnämsta restaurant »Börsen», oftast nog i sällskap med en annan känd »finsmakare», landssekreteraren, sedermera teaterintendenten, Henrik Westin. I öfrigt ägde Ahman, synnerligast i Göteborg, ett godt och renommeradt umgänge. Såsom hög frimurare umgicks han i stadens förnämsta kretsar och syntes ständigt på landshöfdingens, grefve Ehrensvärds stora bjudningar.

När Åhman kom från animerade samkväm och festmiddagar, skulle han gifvetvis upp på teatern för »att se hur de där hade det» och då var han själfva välvilligheten. Då visade hans anlete icke ett surt »nedan» utan den mest skinande »fullmåne». Då var han den mest artiga kavaljer mot damerna, klappade den snarstuckne rekvisitören och beklagade den stackars sufflören, hvilkens plats i »luckan» han partout ville intaga, så i högtidsdräkt han befann sig.

Nu blef det lif i leken, men till föga glädje

för de uppträdande. Väl var det om en operett uppfördes, där sufflörens hjälp icke särdeles behöfdes. Åhman i luckan följde nämligen aldrig med i pjesen, utan såg på och deltog i stycket. I »Frihetsbröderna», till exempel, sjöng han från luckan med i kören och då denna hade en paus, hörde publiken från underjorden en ensam basröst, som skrek: »Ack, gif oss litet bröd! Ack, gif oss litet bröd!» —

»Den frivillige sufflören» var också mycket frikostig med att från sufflörluckan taga upp applåder åt de spelande, hvilka dock icke alltid accepterades af publiken. Effekten af bifallet från våningen inunder är lätt att tänka sig.

Värre var det när det gällde en talpjes och skådespelarna verkligen behöfde en liten hjälp. Åhman följde som vanligt aldrig med texten i pjesen, utan endast såg på.

Kom så någon af sig, blef Ahman rasande, såg upp med sitt grymmaste »nedan» och röt:

»*Tala* herre! — Seså — nu sitter den där f-n och sofver!» —

Det var med en viss fröjd man såg direktören en sådan afton försvinna upp för halftrappan till sin lilla eleganta våning.

— — — — — — — — — — — — — — —

Trots sina bizarra egenheter var Vilhelm Åhman alldeles säkert på sin tid »Sveriges förnämste landsorts-teaterdirektör», en titel som han visserligen gaf sig själf, men som erkändes villigt af alla andra,

Och nu vilja vi, med läsarens tillåtelse, som hastigast göra en liten revy af Åhmanska sällskapet, sådant det var hopfogadt åren 1873—74.

2.

De nya kamraterna.

Det Åhmanska sällskapet hade en rikhaltig repertoar, som i sig upptog såväl tragedier, komedier, det borgerliga skådespelet, lustspelet och slutligen den glada operetten. Klart är alltså, att personalen behöfde vara särdeles talrik och väl sammansatt och det var den äfven under ifrågavarande period. »Truppen», som det hette på gammalt landsorts-teaterspråk, räknade icke mindre än fyrtio medlemmar, fast engagerade.

Men denna, efter den tidens måttstock, ovanligt stora och dyrbara personal, förmådde icke att tillfredsställa Vilhelm Åhmans fåfänga såsom teaterdirektör. Han engagerade »gastar» i mängd, hvilka han honorerade högt och dessa gäster tog han från de af honom — i hvardagslag, så djupt föraktade kungliga teatrarna.

Än var det Gustaf Fredrikson, än Gurli Åberg och, vid ett eller två tillfällen, herr och fru Almlöf, som eftersändes, för att med sina

talanger sprida glans öfver den Åhmanska skådebanan. Dessutom uppträdde allt emellanåt den gamle skådespelarveteranen Fredrik Deland i sin oförbrännelige »Konjander». Publiken hade stora skäl att vara belåten med hvad Ahman bjöd densamma så väl i Kristiania som i Göteborg.

Hans egen stamtrupp behöfde icke heller skämmas för sig. Först och främst hade vi, på svärdsidan, Mauritz Pousette, den gamle »himlastormaren» från Torsslows och Stjernströms dagar. Pousette hörde till de så kallade »naturskådespelarnas» älskvärda, men oberäkneliga släkte. Racen håller lyckligtvis på att försvinna.

En grannare figur och ett noblare utseende på scenen än Pousettes kunde man svårligen tänka sig, men oftast nog svarade ej de inre gåfvorna mot det yttre. Ännu på äldre dagar måste han exerceras in i sina roller och det hände allt ibland att det »barkade upp åt väggarna», när »inspirationen» fattade den hetlefrade skådespelaren. En mer hängifven, fastän oreflekterande konstnär än Pousette var, kan man i vår tid icke tänka sig. När han spelade kung, *var* han kung och gud nåde den, af hans »undersåtar», som då kom och störde honom. Han hade icke så litet af Dahlqvist uti sig, med undantag af — geniet. Emellertid lyckades Pousette att gifva en sann gestalt och form åt ett flertal roller, som särskildt lämpade sig för honom, såsom Engelbrekt, Gustaf Vasa i »Solen sjunker» och framför allt, Örnulf i »Härmännen på Helgeland».

Såsom enskild person var Pousette vänfast, rädd om sitt anseende och ytterst känslig för all kritik. Teaterrecensenter, som vågade rikta anmärkningar mot honom, hatade han i döden, och i synnerhet, under ett senare skede, betraktade han Anders Flodman i Aftonbladet såsom sin bittraste fiende, detta dock med stor orätt, ty Flodman höll mycket på Pousette — fastän han icke kunde underlåta att risa hans öfverdrifter.

Richard Wagner, den nuvarande teaterdirektören, var, kan man säga, Åhmans nyttigaste sujett. I besittning af en mångsidighet, som få skådespelare äro utrustade med, kunde han den ena kvällen spela lindansardirektören i »Prinsessan af Trebizont» och den andra utföra Sullivan i pjesen af samma namn. Måhända tyckte den nogranne granskaren att Wagner var bättre såsom lindansare än som den snillrike och känslige rococo-skådespelaren, men att kunna utföra så vidt skilda rollfack fordrade dock stor begåfning. Richard Wagner hör ovedersägligt till de skådespelare, som äro ovärderliga vid en enskild teater. Där får man tyvärr ej alltid se till kvaliteten utan till kvantiteten af hvad som presteras och hvad Wagner åstadkommit i den vägen torde höra till det mera ovanliga. Lika rutinerad inom komedien som farsen, inom tragedien som det borgerliga skådespelet, inom operetten och till och med — i *operan*, vann han den stora publikens gunst och den sundt tänkande granskarens öfverseende, när han »icke var så

bra». Man har svårt att passa för allas färgsinne, när man ständigt skall byta skinn.

Såsom kamrat var Wagner i unga år vid ett oförbränneligt godt humör och på repetitionerna excellerade han som sällskapets »clown». När han läste öfver sina långa roller är svårt att fatta och nog hade sufflören ofta sina heta stunder, — men det gick, och var läxan litet skral ibland i farsen eller operetten — skådespelet vårdade Wagner bättre — så räddade han sig dock med sin tvärsäkerhet i uppträdandet och med sin oförskämda »tjufpojksmin».

Så hade vi Walter Ahlström, — Åhmanska sällskapets Hamlet, en fin ideel personlighet, men som jag tror saknade betingelserna för skådespelarens mer fria och obundna lif. Den ranka figuren, det fina ansiktet, det på en gång nobla och stilla väsendet talade synbart om drömmaren. Måhända drömmarna icke voro af något djupare innehåll, men det intryck man fick bidrog dock att göra mannen intressant — i synnerhet i damernas ögon. Ahlström lefde mest för sig själf, sällskapade med få, men var icke desto mindre omtyckt af alla. Hamlet syntes vara hans käraste roll och om dess utförande äfven var blott en svag imitation af Edvard Swartz' skapelse, så kunde den dock ses med ett visst nöje, understödt som utförandet var af de goda yttre betingelserna och ett blidt väsen. Det dröjde dock icke länge innan Ahlström fann att teaterbanan icke förmådde gifva hvad han

drömt sig. Utan all ostentation slutade han sin verksamhet vid scenen och efter någon tid hörde man att han var etablerad som välbeställd bokhandlare i Sundsvall och där vistas han än. Nu är han affärsman från topp till tå. Han grubblar icke mera öfver Hamlets »vara eller icke vara», han har snarare funnit »lösningen till lifvets gåta» — den, att bli en rangerad, ansedd man i samhället.

En på sätt och vis originell personlighet var Hjalmar Sjöberg. Han var, kan man gärna säga, typen för en gammal landsortsaktör, efter vanliga hufvudstadsbegrepp. Det var icke endast på scenen han lekte skådespelare, han bar äfven skylten med sig på gatan, där han intog så stor plats som möjligt och sökte väcka uppmärksamhet med sin grandezza. Såsom aktör var han användbar, men i hvilken språkskola han fått sin första uppfostran är omöjligt att säga. Såsom ett litet språkexempel citerar jag en sedan tjugufem år känd replik: »Om du *rakar* honom, min *san*, så *däda* honom». Vilhelm Åhman, som skröt med att han lärt *tusen* människor tala svenska, vågade sig dock icke på Sjöberg. Det hade varit en för svår nöt att knäcka. Men när direktören satt vid pjesen grinade han så mycket värre. Då var det ett fullständigt »*nedan*».

Bland mängden af manliga kamrater må här nämnas Magnus Ring, Oscar Stiegler, Ludvig Strindberg, Gustaf Gardt, alla hvar i sitt fack användbara och dugande sujetter, hvilka, utan

att på något sätt glänsa, likväl godt fyllde sina platser.

Gå vi så öfver till spinnsidan, så finna vi åtminstone *ett* namn med klang, ett namn som vunnit berömmelse både i Sverige, Norge och framför allt — i Finland. Charlotte Raa — sedermera fru Winterhjelm, utgjorde prydnaden vid det Åhmanska sällskapet och möjliggjorde gifvandet af den värdefulla repertoar som prydde spellistan. Skulle man med något sken af rättvisa ha skäl att anmärka mot hennes sceniska framställningar, så var det mot hennes diktion. Den kunde ibland förefalla något främmande, måhända härledande sig från hennes långvariga uppträdande i Finland, hvarest hon eröfrat själfva fennomanernas gunst, genom att tala deras eget, vackra språk. Charlotte Raa-Winterhjelms förmåga att gifva en klar och genomskinlig bild af den karakter, hon hade att framställa, var värd allt erkännande, om hon äfven icke besatt den talang att omgjuta sin bild med det luftiga och poetiska skimmer, som Elise Hwasser ägde till sitt förfogande. Emellertid, detta oaktadt, står fru Raa-Winterhjelm såsom en af vårt lands första skådespelerskor inom den stora och värderika dramatiska litteraturen och hennes plats är tyvärr ännu obesatt. Särskildt i Finland skall hennes minne, tillika med hennes förste makes, sent förblekna.

En liten pigg sujett vid det Åhmanska sällskapet och särdeles uppburen af publiken, var

Tekla Viborg. Med en nätt figur och ett täckt ansikte, förenade hon ett ganska godt och klipskt hufvud, som hjälpte henne väl till rätta i hennes skilda rollfack, ty Tekla Viborg ägde förmåga att lika väl användas i komedien som skådespelet och dessutom i operetten, utan att likväl höja sig öfver medelmåttans nivå i någon genre. Hon var med två ord sagdt användbar och nyttig, — som det heter vid landsortsteatern, — där dessa egenskaper skattas framför alla andra.

I det privata lifvet var lilla Tekla en munter, ordkvick och särdeles omtyckt flicka. Därtill visade hon lustiga praktiska anlag. Sålunda bestod hon sig med flera födelsedagar på året.

Jag minnes väl en afton, när vi voro samlade några unga gökar på en restaurant och talet föll på de unga damerna vid teatern. Helt à propos inföll en teaterhabitué:

»För tusan! Det är Tekla Viborgs födelsedag i öfvermorgon. Jag har lofvat henne ett handsketui.»

»Du misstager dig, kära bror, — Teklas födelsedag är i april, — då uppvaktade jag henne med ett garnityr,» inföll en af de närvarande.

»Herrarna ha orätt båda två,» sade nu en tredje, »födelsedagen är i januari — då hade jag den äran att förära henne ett band nya dikter.»

Hur nu de tre unge Thaliadyrkarna kollationerade lilla Teklas uppgifter, så kommo de slutligen underfund med att hon kommit till

denna jämmerdalen — minst en gång i kvartalet, — då jag händelsevis kunde upplysa om att hennes verkliga födelsedag inföll på höstsidan i november, om jag minnes rätt.

Emellertid var lilla Tekla, trots alla dessa små extravaganser, en rätt behaglig och förståndig flicka och på scenen synnerligt tilltalande. Jag tror, att hon senare i tiden blef gift med en norsk advokat, men huru det slutligen gick med äktenskapet hör egentligen icke hit.

Det äldre och komiska rollfacket på kvinnosidan representerades af Amanda Rylander, som nog de äldre af mina läsare minnas. Hon ägde en bred pensel, målade sina karakterer med hurtiga och sanna färger och förmådde icke så sällan att i rollen gjuta in känsliga och fina drag af sann mänsklighet och kvinnlig finhet, som gjorde hjärtat godt och kom det att klappa af aktning och sympati för framställarinnan. I rent konstnärligt hänseende hörde Amanda Rylander onekligen till de förnämsta bland Åhmans sujetter.

Fru Klara Fornell täflade i vissa fall med den sistnämnda om publikens gunst och förstår ännu den dag som är att tillvinna sig allmänhetens rika bifall med sina sanna, fastän groteska skapelser inom det småborgerliga skåde- och lustspelet.

Öfvergå vi nu från dem som med skäl kunna, eller kunde göra anspråk på konstnärsskapets hallstämpel, till ögonfägnaden, så se vi först och främst i minnets kikare den fagra bilden af Ida

Johannesen. Hon var formligen bedårande att skåda för hvar och en som hade sinne för sköna linier. En bildhuggare skulle önskat sig henne såsom modell och om äfven icke alla Kristiania- och Göteborgsherrar ägde bildhuggarens rena och för skönhetsidealet skära blick, så hade de dock en aning om att de skådade ett naturens mästerverk. Ida Johanessens uppträdande såsom page var nog att fylla en teatersalong och det kyska och ostentationsfria i hela hennes framträdande bidrog i icke ringa grad att öka charmen i hela företeelsen.

Såsom skådespelerska var Ida Johannesen föga framstående. Hennes hårda, glasartade organ lade för stora hinder i vägen. Också var hennes repertoar inskränkt till dessa små intetsägande »söta flickor», hvilkas egentliga uppgift, såväl på scenen som ock i lifvet, är att blända med en charmant apparition och eleganta toaletter.

I kamratkretsen var Ida Johannesen en hjärtegod och anspråkslös flicka, som hade ett godt ord åt alla och blott önskade att själf få vara i fred, — måhända det svåraste af allt för en ung, vacker kvinna inom teatervärlden.

Efter dessa i korta penndrag tecknade små silhuetter, kan man se, att Åhmanska sällskapet var ganska väl sammansatt, om det äfven icke kunde räkna något flertal af stora artistiska förmågor, hvilka svårligen kunna samlas under en ambulatorisk teaters fana. Därtill fordras en

fast ort, hvarpå det spelas och därtill tradition och ett lugnt arbetssätt.

Vid den enskilda teatern, där pjes efter pjes måste forceras, där sujetterna tvingas fram så snart de hunnit få läxan i hufvudet och där allt slutligen måste gå på en höft, där kan aldrig något verkligt och sant konstnärsarbete utföras.

Hvad jag här uttalat om Åhmanska sällskapet, vågar jag säga att det kan gälla ännu i dag rörande de ambulatoriska teatrarna. Det har icke blifvit en bit bättre på de senaste tjugufem åren. Det förnämsta felet ligger i det oupphörliga ombytet af personal, hvarigenom allt godt samspel omöjliggöres. Efter de senaste företeelserna inom vår förnämsta talscen i själfva hufvudstaden, synes man icke heller där synnerligen hålla på traditionen, utan snarare utrota densamma.

Men sådant straffar sig själft. Måhända skall på så vis Torsslows, Swartz', Almlöfs och Elise Hwassers dramatiska teater inom kort vara endast ett blekt minne.

3.

»Hofkamrern».

Jag hade gjort hans bekantskap redan för flera år sedan, då han skulle försöka sig såsom ung aktör å dåvarande Mindre teatern i Stockholm, den så kallade »Ladan».

August Falk hade nog lika stor »brinnande» håg för konstens högre uppgifter som alla unge män, hvilka ägna sig åt det vanskliga teaterlifvet, men i likhet med flertalet af dem, räckte icke förmågan och anlagen till att föra honom fram på den drömda banan.

Men August Falk hade en egenskap, som tyvärr få äga af alla dem, hvilka misslyckas på scenen och inför publik och kritik, nämligen ett utprägladt ordningssinne, en oerhörd arbetsförmåga och en klar blick för allt inom det redbara affärslifvet. Dessa utmärkta egenskaper gjorde att jag fann honom hos Vilhelm Åhman bekläda platsen såsom kassör och sekreterare, och en bättre man för den platsen hade den ordningsfulle och strängt noggranne direktören aldrig kunnat finna.

Falk var född och skapad till administrerande byråkrat och hans första ungdomliga tro

på sina konstnärliga anlag voro endast en bedröflig villa.

Men det var minsann ej endast såsom penningförvaltare och sekreterare Åhman använde den flitige mannen. På hans skuldror kastades också ett andra regissörskap: han skulle skrifva ut alla kostymlistor, alla annonser, öfvervaka repetitionerna och för öfrigt flyga rundt staden som en skottspole i alla möjliga och omöjliga ärenden.

Dessemellan —, och icke alls så sällan — hade han att utföra små roller i de större pjeserna, ty Falk hade icke helt och hållet glömt sin första kärlek till tiljan, ehuru han nog insåg sitt större och viktigare arbetsfält vara på det praktiska området.

Sålunda sjöng han och utförde hofkamrerns roll i »Frihetsbröderna», denna penningförvaltare, som har så fasligt svårt att göra reda för de åt honom anförtrodda tre millionerna.

Falk var omedvetet dråplig i denna roll. Hans genomärliga ansiktsuttryck och hela figur gjorde honom minst af alla lämpad att framställa en slipad kassaförsnillare — men detta hindrade icke alls det Falk trodde sig vara mycket bra såsom — hofkamrer.

Rollens utförande gaf emellertid anledning till mycket skämt inom kamratkretsen och under hela Åhmanska tiden kallades Falk man och man emellan för »hofkamrern».

Emellertid är det såsom affärsskötare hos Åhman, vi skola tala om honom, ty såsom sådan

var han ovärderlig. Detta icke endast för direktören, utan äfven för en del af artisterna.

Man vet nog att en stor del af Thalias barn icke alltid äro utrustade med affärsgeni och därför hafva svårt att få debet och kredit gå ihop.

Det var sålunda ett tillskott i August Falks tusenfaldiga bestyr att reda ut många af artisternas kvistiga affärer och häri visade han en verklig talang, icke endast i de mindre förhållandena vid Åhmanska sällskapet, utan äfven i de större vid Nya teatern i Stockholm, där Falk hade samma ansvarsfulla befattningar som hos Vilhelm Åhman.

Det är ju mer än förlåtligt om den, hvars hjärna skall betungas af så många omsorger och bestyr, slutligen skall få en anstrykning af originell excentricitet och en viss kärfhet öfver lynnet, men med Falks kärfhet var det icke så farligt för den som kände honom i grund.

Kärfheten i sättet stack fram endast då han, under ett senare skede vid Nya teatern, till följd af den svåra penningbristen ibland icke visste hur han skulle klarera affärerna.

Då var vännen Falk icke god att besöka på kontoret, där han satt arg och betryckt och räknade, under det han ref sig i sitt kala hufvud.

Kom då en sujett och anhöll om ett »förskott», så blef kamrern himlarasande och röt på sin mest grammatikaliska svenska:

»Är du rent f—nad, broder! Jag hafver icke några penningar, ty jag är icke gjord af pennin-

gar! Se, till denna stora hög af räkningar hafver jag heller icke ett öre! Och så komma ni och begära 'förskott'! Har du blifvit galen, broder?!»

Stackars Falk! Under dessa svåra tider lärde man sig beundra teaterns kamrer, ty han fick sannerligen draga det tyngsta lasset och slappades dock icke ett ögonblick af.

Men fanns det händelsevis »guld» i kassan, så var August Falk själfva hjälpsamheten, fastän han af gammal vana och för att bibehålla respekten äfven då kunde ryta åt mera främmande personer.

En gång, när kamrern var ifrigt sysselsatt å sitt kontor, inträdde en ung medlem af orkestern, bugande och förlägen.

»Hvad är det fråga om?» ljöd Falks barska stämma.

»Joo... jag skulle... öd... mjukast anhålla att få...» stammade musikern förskräckt.

»Hvad för något?»

»Ett litet 'förskott',» pep det.

»*Huru* mycket skall det *vara* då?!»

»Ja, — *fem*... fem... fem...»

»*Femtio kronor!* — Nå, är det så för—dt svårt att komma *ut* med det! — Var så god!»

»Tackar *allra* ödmjukast!»

Den förskrämda musikern grep sin femtia och störtade ned till kamraterna helt förtjust. Det var endast —*femton* han ämnat begära, fastän den anspråkslösa summan fastnade honom i halsen.

Hederlige, präktige kamrer! Slutligen fick

du en slags belöning för all din möda, i det du blef utnämnd till verklig kamrer vid Dramatiska teatern, där säkert det är bättre ställdt med kassornas tillgångar, än du varit van vid under de hårda åren. Du är nu också befriad från alla jäktande göromål vid själfva scenen, utan får odeladt ägna dina omsorger åt teaterns affärer, och säkrare man på den platsen står svårligen att finna.

Få se, i en icke alltför aflägsen framtid torde August Falk få sig tillagd en verklig titel af »*hofkamrer*», hvartill de gamla »Frihetsbrödernas» var endast en — varsel.

4.

I Göteborg.

Efter en i ekonomiskt afseende briljant sejour i Norges hufvudstad, hvarunder i synnerhet den glada operetten regerat på spellistan, afreste sällskapet per ångbåt till Göteborg för att där börja sin stora vintersäsong.

Sjöfärden var sannerligen icke angenäm nu sedan höststormarna börjat, hvarför också Åhman föredrog att låta frakta sig på järnväg, öfver-

lämnande åt sina sujetter att kämpa med sjösjukans alla marter.

Nu vill jag lofva det blef lif i Vilhelm Åhman. Om han räknat Kristianiasejouren som ett slags semester för sällskapet, så blef i stället Göteborgstiden ett verkligt straffarbete. Och det var äfven på sätt och vis nödvändigt. Göteborg har alltid varit en hårdarbetad stad i teaterväg. Allra högst fyra dagar i veckan gagnade det att spela och efter tre representationer var ett stycke utspeladt. Tänk blott hvilket arbete! Hur skall det vara möjligt äfven för något så när fullödiga artister att under sådana förhållanden prestera ett godt och säkert spel? *Hur* det nu gick blir en sak för sig, men — att det gick var ett faktum, och till ett ringa bevis på sällskapets förmåga i snabbläsning och repetitionsförmåga, skall jag här meddela spellistan under Göteborgssejouren 1874.

Början gjordes med »Fjärilsfebern» och därefter följde »Drottningens gemål», »Majorens döttrar», »En fattig ung mans äfventyr», »Nevön från Amerika», »Hamlet», »Tartuffes urbild», »Min hustru vill ha roligt», »Regina von Emmeritz», »Ladyn af Worsley Hall», »Midsommarnattsdrömmen», »Barnhusbarnen», »Ett glas vatten», »Klädeshandlaren och hans måg», »Börd och förtjänst», »Ombyten», »Daniel Hjort», samt dessutom en massa småpjeser till fyllnadsgods.

Att de goda göteborgarna icke ville till förmån för den estetiska smaken afstå från den glada operetten, framgår däraf att vi hunno med

att till deras hugnad uppföra »Storhertiginnan af Gerolstein», »Hundra jungfrur» samt »Prinsessan af Trebizont». Ett ganska styft arbete således, som åtminstone vittnar om arbetsflit.

Under göteborgssäsongen var Åhman i synnerhet i arbetstagen. Repetitioner för- och eftermiddagar, och brummade någon att »han icke kunde arbeta mer än tjugufyra timmar på dygnet», så fick han till svar:

»Herrn ska', ta mig t-san dj-lar, arbeta *fyrtiåtta* timmar om dygnet, om det ges! Det gör herrn endast godt!»

Oaktadt jag var ganska god läxläsare, så behagade mig icke detta arbetssätt synnerligen. Jag hade fått i mig inplantadt ett helt annat system, måhända icke lämpligt vid en landsortsteater, nämligen det af ett stilla och lugnt studium af den förelagda uppgiften, och om man kom underfund med att rollen var en öfvermäktig eller olämplig, att genast och rent ut afsäga sig densamma.

En sådan uppfattning af en konstutöfning kunde icke få plats i Vilhelm Åhmans hufvud. När någon blef sjuk, skulle en annan genast vara redo att öfvertaga hans roll, — huruvida han lämpade sig för uppgiften gjorde alldeles detsamma. *Gå*, skulle det blott!

Jag har goda anledningar tro, att detta system tillämpas än i dag vid de flesta af våra teatrar — till fördel för intäkten i kassan, men till skada för *konsten*.

Göteborgssejouren tilltalade mig icke i sin helhet. Det allmänna intrycket af jämförelserna med stockholmslifvet var allt för stort. Denna »importerade» engelska stelhet och förnämitet stod i allt för stor strid mot det glada, själsfriska lifvet i hufvudstaden och det affärsmässiga och dryga förakt, som publiken tycktes skänka konsten och dess utöfvare, kunde icke synnerligen slå an på ett ungdomligt och för sitt yrke entusiastiskt sinne.

De förnämligare — det vill säga penningrikare — familjekretsarna voro i regeln stängda för scenens konstnärer och ägde någon gång ett undantag rum, kunde man vara säker på att den inbjudande värden och värdinnan tillhörde den mycket förkättrade, men intelligenta israelitiska rasen.

I dessa kretsar hade teaterns mera framstående och uppburna artister ett angenämt och älskvärdt umgänge. Man kunde där resonnera om europeisk målarkonst och dramatik, om poesi och musik, om allt detta sköna, som när det diskuteras mellan vakna själar och lifliga, konstälskande sinnen, bidrar att förljufva och höja lifvets värde.

Tyvärr voro dessa älskvärda kretsar ganska få. Det rika, »engelska» Göteborg betraktade skådespelare och aktriser med puritanska ögon — såsom histrioner.

Det är möjligt att tiden förbättrats, men för tjugufem år sedan *var* det så.

För mig och många flere, kom således som ett gladt budskap, att en ny teater skulle uppföras i Stockholm, på Edvard Stjernströms initiativ och med denne mångpröfvade och sakkunnige man såsom ledare och direktör.

Rykten om detta företag hade nog cirkulerat tidigare, men man hade icke satt någon vidare tilltro till dem, emedan man ansåg att Stjernström, såsom rik man skulle vara trött på teaterbestyr, med dess mångfald af störande obehag och bekymmer, — men konstkärleken och ärelystnaden förnekar sig sällan. Vid nära sextio år beslöt, trots alla hinder, Edvard Stjernström att börja ett stort och vågadt företag och med energi och kraft utförde också denna järnvilja sin stora gärning.

Att han måste röna mycket motstånd var helt naturligt. Alla de kungliga teatrarnas vänner opponerade sig och äfven en del af pressen inlade sin gensaga mot detta intrång på de inbillade privilegierade teatrarnas område, men det hjälpte icke. Företaget kom dock till stånd.

Tidigt gick Stjernström i författning om att förvärfva användbara artister och sin blifvande stamtrupp tog han från det Åhmanska sällskapet, likasom han förvärfvade sig denna teaters utmärkta attiralj med bibliotek och praktfulla kostymer.

Vilhelm Åhman skulle blifva teaterns regissör och andre sceniska ledare, och August Falk hafva hand om de löpande ekonomiska affärerna.

Desslikes fick den förstnämnde i förtroende att uppgöra de nya kontrakten med sujetterna.

Att glädjen var stor inom teaterns sällskap var naturligt. Det blef ett nytt, pulserande lif! Att få komma till en fast, arbetande teater var helt säkert ett efterlängtadt mål för alla, och med Stjernströms lysande föregående, såväl såsom skådespelare som teaterledare, hade man ju allt att hoppas.

De sujetter vid Åhmanska sällskapet, som i första hand engagerades, voro Mauritz Pousette med fru, Richard Wagner, Walter Ahlström, fröknarna Viberg och Johannesen, samt jag och min hustru — ty jag var nu lyckligt gift.

Glädjen var stor hos oss alla och förvintern med sitt forcerade arbete gick lätt i förväntan på gladare utsikter till den kommande hösten.

5.

En katastrof.

Af allt att döma var äfven Vilhelm Ahman ganska belåten med de nya utsikterna, ty han hyste ett obegränsadt förtroende och beundran för Stjernström, under hvars spira han lydt förr vid dåvarande Mindre teatern i Stockholm.

I rent ekonomiskt hänseende var affären tydligen mycket fördelaktig för såväl säljaren som köparen. Åhman kunde aldrig hoppas på ett dylikt tillfälle att på en säker hand få öfverlåta sin rika och dyrbara garderob, och icke heller Stjernström kunde tänka att på annat håll inom vårt land finna en så fullständig, väl vårdad och dyrbar teateruppsättning som den Åhmanska i Göteborg.

Åhman var således i själen mycket belåten och han pöste ut alldeles ofantligt och riktigt sken af välmåga. »Nu var det åter mycket dåliga utsikter för 'de där, vid kungliga inrättningen'. Hvart skulle de taga vägen med sina gammalmodiga manér, med sin falska, uppstyltade deklamation? Men vänta, det skall bli en omgestaltning inom konsten när Edvard Stjernström och — Vilhelm Åhman komma med friska vindar!»

Som ett stort barn gladde han sig åt inbillade segrar, i hvilka han gärna tilldelade sig själf största delen. Men under denna tid var han särdeles mild och välvillig, man såg sällan hans »nedan» och han hade, troligen för att spara sina krafter, alldeles lagt bort »att lära folk tala» på repetitionerna.

Trygg och med välmågans solsken på sina röda kinder såg man honom, prydlig och elegant, rikta stegen mot Börsens restaurant, där det kära middagsbordet väntade gourmanden. Man talade också i Göteborg om att Åhmans hvar-

dagsmiddagar utbytts mot verkliga festmiddagar. Om detta var ett uttryck af Åhmans glädje öfver den afslutade Stjernströmsaffären, är ej så godt att säga, men middagarna som intogos voro läckra och vinerna af prima slag, så att det väckte uppmärksamhet till och med i Göteborg.

Det var den 23 februari 1874. Vi hade repeterat på förmiddagen och skulle ha någon öfning äfven på eftermiddagen, enär det ej var spelkväll.

Jag kom ned i god tid och mötte då August Falk, som mörk och svårmodig hälsade mig. Jag frågade hur det var fatt.

»Broder, vet du icke af olyckan? Åhman har fått slag vid middagsbordet. Han skulle just föra soppskeden till munnen, då han stöp af stolen. Han är hemförd, lam och har förlorat all talförmåga. Läkaren gick nyss och han tror icke att Åhman mera kommer på fötter!»

Och det gjorde han heller aldrig.

Det var den sorgliga underrättelse, som mötte den ene efter den andre, hvartefter teaterns sujetter anlände till teatern.

Oaktadt sina smådrag af löjlig egenkärlek och pösigt stormod var Vilhelm Åhman dock omtyckt af sina sujetter, ty han var i allmänhet rättvis och i alla sina affärer var han en hedersman.

Den olycka, som träffat direktören rörde därför alla djupt. Hvad teaterns gång beträffar, så förblef allt i samma skick. Alla fyllde sin *plikt* och alla fingo sin *rätt*.

Och så stod ju August Falk i spetsen och då kunde man vara viss om ordning och skick. Det var han, som förde oss ännu en gång till Kristiania och därpå åter till Göteborg, för att där den 30 september för allra sista gången låta ridån gå ned öfver *Vilhelm Åhmans teater*.

NYA TEATERN.

1.

Edvard Stjernström.

Den första oktober 1874 på förmiddagen stod jag i Stjernströms salong, där jag hälsades af den gamle välkände teaterchefen med ett hjärtligt handslag och ett vänligt »välkommen».

Den lilla figuren med det fint skurna hufvudet, ur hvilket strålade denna djärfva, säkra blick, som entusiasmerat såväl skådespelare som publik, talade om hälsa och vigör och hela den lifliga uppenbarelsen ingaf det lugnaste förtroende.

»Gå nu in till min hustru och kvittera eder och er frus lön för oktober månad och afvakta sedan vidare order. Vår Nya teater är icke i ordning än, men vi skola arbeta duktigt under tiden!»

På detta gemytliga sätt hälsade Stjernström sina nya artister och hvar i sin ordning fick därefter kvittera sin lön — i förskott.

Man hade anledning att känna sig trygg för

den närmaste framtiden. De flesta kontrakt voro ställda på *tre* år. Lönen utgick, som sagdt, i förhand och man åtnjöt två månaders sommarferier med full lön.

Det är *så* ett ordentligt teaterföretag skall »starta», men därtill fordras en redbar vilja och först och sist ett tillräckligt kapital.

Edvard Stjernström ägde båda delarna.

Från direktören begaf jag mig direkt att se på den nya teatern och taga i betraktande hur långt arbetet på densamma hade avancerat.

Det var på Blasieholmen, på det gamla »Sillhofvets» tomt den nya byggnaden var uppförd, och då läsaren väl vet att under senare åren vår kungliga opera i densamma haft ett tillfälligt hem, så är det onödigt att närmare beskrifva läget.

Men hur här såg ut! Endast de höga tegelmurarna voro resta, fönster och dörrar såg jag ingenstädes och där den nuvarande Teatergatan går fram var ett enda berg af grus, stenblock och bjälkar.

Jag stannade häpen! Detta byggnadsarbete syntes behöfva ännu ett par år för att blifva afslutadt. Emellertid klättrade jag mig fram för att göra en närmare undersökning och råkade då på tre välbekanta figurer, hvilka ironiskt stodo och betraktade det tillämnade konsttemplet.

De voro skådespelarne vid kungliga teatern Gustaf Sundberg, Axel Elmlund och Viktor Hartman. Vi hälsade på hvarandra såsom gamla kam-

rater och snart utbyttes repliker om det nya teaterföretaget.

De ansåge att Stjernström förhastat sig. Det syntes ju alldeles tydligt att huset icke kunde bli färdigt och inredt på minst ett år ännu. Och hvar skulle han under tiden göra af sin stora personal?

Det anstod icke mig att uttala några tankar och därför teg jag. Jag hörde emellertid nog för att finna att det nya teaterföretaget icke föll de kungliga artisterna i smaken på något sätt — och det får man icke förtänka dem.

Vi togo afsked af hvarandra och jag gick in från baksidan af huset för att taga en öfverblick af scenen och salongen. Jag kom direkt in i källaren och här såg jag ett enda stort tomrum, som sträckte sig ända upp till takstolarna. Det var scenen, — men ännu icke ett spår af bottnar, af maskineri och scengolf. Längst fram i detta kaos lyste dock något halfrundt hvitt, — det var salongen med sina tre rader, men ännu utan ett spår af förgyllning.

Jag blef modfäld. Äfven jag ansåg nu det vara en omöjlighet att få i ordning allt detta på ännu ganska lång tid.

Men jag kände icke Edvard Stjernström — och icke de andra heller.

Innan många dagar gått, kom kallelse till personalen att infinna sig hemma hos Stjernström, i och för kollationering af pjes och roller till de stycken, som först voro afsedda att uppföras. De

voro Björnstjerne Björnsons två nya, af Stjernström beställda, skådespel, »Ett Handelshus» (En fallit) och »Redaktören», samt, såsom afsedt till det tredje programmet, det vackra sångspelet »Farinelli», för många år sedan gifvet på Stjernströms dåvarande Mindre teater.

Hela personalen var samlad.

Förutom de från Åhman engagerade sujetterna, såg man här den gamle Fredrik Deland, den populäre skådespelaren från Södra teatern Viktor Holmqvist, Edvard Nilsson, Vilhelm Jacobson, samt bland damerna, den talangfulla skådespelerskan fru Ottilia Littmark, den då redan rutinerade fröken Hilda Klefberg, samt den sedermera så högt uppburna fröken Valfrid Torsslow, Olof Ulrik Torsslows sondotter, hvilken allt för snart skördades af döden.

Förutom dessa mera kända artister, var här samlad hela denna falang af ungdomar, hvilka Stjernström med sin säkra blick utvalt, och af hvilka mer än en gjort sig ett aktadt namn. Främst bland dessa ungdomar, vill jag nämna August Palme, Dramatiska teaterns nuvarande primo amoroso, hvilken hos Stjernström tog sina första steg på tiljan och hvilken torde ha goda skäl att vara tacksam för den ledning han fick af sin förste teaterchef.

Den stora rollutdelningen företogs och kollationeringen började.

Man märkte genast att här var allvar med i leken. Det gick ej här för sig att blott haspla

upp rollen för att se om den var rätt afskrifven. Nej, här gällde det att från början förstå den, analysera den och fatta pjesens själfva innehåll. Ofta nog gjorde Stjernström ett kort upphåll, för att klargöra en viktig scens innebörd, och han gjorde det med en så eldig klarhet att karakteren stod i ett nu helgjuten framför en.

Sådana kollationeringar hade ingen förr varit med om!

Vi fingo repetera i ett par stora salar nere i det gamla »Valhalla», n:r 51 Mäster Samuelsgatan, och nu följde under tre månader en flitens och arbetets tid. Icke ett ord, icke en replik fick passera oanmärkt, och språket vårdade Stjernström med akademisk noggrannhet, så att mången tyckte han häri gick väl långt.

Det var nu bestämdt att teatern skulle vara färdig den första januari 1875. Att i lugn och ro få inöfva ett par pjeser under tre månader — det var något okändt inom den svenska teatervärlden. Resultatet blef också det mest glänsande! Säkerhet på sig själf hos de spelande, ett väl afvägande af hvarje replik, kunde, när stycket slutligen kom fram på scenen, icke förfela att göra intryck af verkligt konstarbete på den tänkande publiken.

I »Ett handelshus» spelade Stjernström själf advokaten Berner och Holmqvist skulle utföra köpman Tjelde. Tidigt om morgnarna fick man se direktören och skådespelarne ute och promenera. Det var nu Holmqvist undergick sin exer-

cis — ty det var under dessa promenader de stora scenerna utarbetades. Resultutet blef också präktigt. Så sant konstnärligt har aldrig Viktor Holmqvist förr eller senare utarbetat någon roll, som just Tjelde i »Ett handelshus».

Nyåret 1875 var teatern ändtligen så pass färdig att man kunde flytta repetitionerna ned på scenen. Sällan har man sett ett teaterbygge gå så raskt. Emellertid kunde öppnandet icke ske ännu på ett par veckor.

Dagen bestämdes till den 19 januari. Repetitionen var ansträngande och slutade icke förr än klockan ett på natten. Stjernström torkade sin svettdrypande panna, och efter ett kort, men vänligt:

»Tack, och god natt, mitt herrskap!» svepte han in sig i sin päls och gick hem — men icke tror jag han sof så lugnt den natten.

Vi troppade också af. Kallt var det så det sved i skinnet, men det tycktes ej vara tomt på gatan ändå. Där uppe vid kyrkan rörde sig en mängd mörka figurer, hvilka väckte vår uppmärksamhet. Det var stadsbud, arbetskarlar, halfstora pojkar och gummor. En del sprungo omkring för att hålla sig varma, en del hade slagit sig ned på kyrktrappan och intogo, huttrande i kölden, en styrkedryck ur medförda buteljer — och det kunde väl behöfvas.

Vi förstodo snart meningen. Det var början till kön. Stockholmarna kunna frysa, svälta och tröttas — då något nytt lockar dem. Nu var

det väl ock ett litet *vinstbegär* med i spelet, men det fordras mod att tillbringa natten på gatan i tio graders köld.

Och så randades dagen — den stora, epokgörande dagen. Det fanns just ej mycken ro i själen, alla nerver voro spända och kammaren blef för trång — man måste ut i ljus och luft. Naturligtvis blef kosan teatern. Klockan var 8,30 och nu hade kön växt till en ansenlig längd. De som stodo närmast voro blåfrusna, med rinnande ögon och istappar i hår och skägg. De sågo ut som vandrare på väg till Sibirien.

Sämjan tycktes vara god — man hade numrerat hvarandra med krita på ryggen — och det såg rätt komiskt ut.

Nu öppnades luckan och inom ett par timmar var huset utsåldt.

Och så kom kvällen. Det var en ståtlig anblick, denna salong, strålande i rik förgyllning, upplyst af den väldiga »Sonnenbrenner» och fullsatt af en publik, bestående af allt hvad hufvudstaden ägde intelligent och vackert, rikt och uppsatt.

Spänningen var stark. Skulle detta nya, från skilda håll hoplappade sällskap kunna ge lif och blod åt Björnsons ur lifvet gripna skildring?

Förhänget flög upp. Sorlet tystnade. Intet prål i dekoreringen — allt enkelt och gediget som i ett rikt norskt hem.

Replikerna falla naturligt och karaktererna framstå allt klarare. Publiken blir lifligare med

hvarje scen. Stjernström som advokaten, Holmqvist som Tjelde och fru Littmark som fru Tjelde fira triumfer denna afton. Publiken är öfverraskad! Den har ej trott Viktor Holmqvist om att kunna skapa annat än »roliga gubbar». Alla fylla sin plats i striden — och nu är slaget vunnet — ridån faller för sista gången — publiken jublar — den *tror* på den nya scenens framtid!

Stjernström framträder. Han är rörd — han lofvar, »att så länge lif och hälsa stå bi, arbeta för det goda och sanna till fosterländska konstens gagn!»

Och så var den minnesvärda dagen slut.

* *
*

»Ett Handelshus» gick kväll efter kväll en lång tid för fulla hus och under rikligt bifall. Under tiden arbetades utan rast och ro. Det ena programmet följde på det andra, »Redaktören» föll, men »Farinelli» gjorde stor lycka.

Emellertid märkte Stjernström att publikens gunst icke var mycket att bygga på. Det var en annan publik nu, än den han varit van vid före 1862, då han nedlade sitt förra direktörskap.

Det hade kommit en ny tid — den muntra, frivola operettens. Och den hade inkräktat publikens hjärtan och vändt dess sinne ifrån de allvarliga och sedelärande pjeserna. Det hände nu som oftast att under det såväl Operan som Dramatiska teatern spelade för tomma väggar, drogo den Mindre teatern och den Södra fulla

hus med »Fatinitza», »Lilla frun» och hvad de allt heta, dessa det parisiska smakförfallets mönsterbilder.

Stjernström fick också snart känna följden af denna publikens nya smakriktning. Hur goda pjeser, som än gåfvos, så glesnade småningom publiken på parketten och raderna. »För all del — Nya teatern är alldeles förträfflig, goda stycken och utmärkt samspel — men det är så tråkigt», och därför gick man hellre på de teatrar, där det sjöngs »tsing-la-la» och dansades cancan.

Och ändå, hvilken repertoar bjöd icke Stjernström på redan under detta första år: »Don Cæsar de Bazano», »Tadelskolan», »En lektion på harpa», »Döden fadder», flera svenska och franska komedier och lustspel af framstående författare; och på hösten följde »Siri Brahe och Johan Gyllenstjerna», »Den girige», »Kabal och kärlek», »Kämparne på Helgeland», »Kadettskolan i Stuttgart», »En arbetare» m. fl. En verkligt väl vald och mångsidig repertoar, som borde ha tillfredsställt de flestes fordringar. Men nej, det hjälpte icke — *tiden* var en annan.

Med 1876 tillkommo några fler kvinnliga sujetter, däribland fru Dorsch Bosin och fröken Olga Björkegren, hvilken senare inom kort lofvade att en gång i tiden blifva Sveriges första tragedienne. De rika anlagen, den höga majestätiska skepnaden, de vackra, fastän stränga dragen, och den klangfulla stämman, allt berät-

tigade henne till den plats, hon från början intog inom skådespelet.

Det märktes under detta andra år icke alls på Edvard Stjernström, att han hade misstagit sig i sin stolta och självfmedvetna tro, om att kunna leda publikens smak och hela den svenska teaterns riktning in på bättre banor. Djärft gick han på i sitt arbete och han meddelade sin fasta tro och öfvertygelse åt sina artister, hvilka med stort förtroende blickade upp till sin vane ledare. Det patriakaliska regemente, han från gammalt älskade att föra, bidrog också att göra honom älskad — af dem som verkligen förstodo hans hjärtas sinnelag.

I många fall despotisk, som alla själfständiga män med skapande förmåga väl i grund och botten äro, hatade han all opposition, och det hände allt som oftast, då någon ung, egenkär skådespelare gjorde invändningar mot en rättelse, att Stjernström med flammande blick utbrast:

»Vill herrn icke rätta sig efter *mig* — så får herrn stå i stöpet!»

Den »självförträfflige» fann snart för godt att falla till föga och detta hade han sedan nytta af för hela lifvet.

Stjernströms blick för hvad konsten fordrade, för smådetaljer i utarbetandet af karaktererna i rollerna, för själfva det individuella i framställningsförmågan som stod hvar och en särskild skådespelare till buds, den var säker, och slutligen — hvad den stora publiken kunde tåla och

smälta för att rätt och tillfullo uppfatta och uppskatta ett godt teaterspel — det förstod Stjernström i grunden.

Jag minnes särskildt en gång, då vi repeterade det allmänbekanta lustspelet »Sodom och Gomorrha», efter tyskan bearbetadt af doktor Fahlcrantz. Den gamle Fredrik Deland spelade Pipping, men var högst missbelåten med rollen.

På en repetition brast ovädret löst. Stjernström nagelfor hvarje replik och själfva Fredrik Deland undgick icke hans skarpa anmärkningar. Till sist blef den annars godmodige Deland arg, slängde rollen i golfvet och utfor desperat:

»Att du vill ge sådan sakramenskad smörja! Det är himmelskriande! En sådan dum pjes kan endast gå i en publik — i Blåkulla!»

»Nå nå, käre Fredrik, var trankil!» ropade Stjernström leende från regiplatsen, och knackade sakta med guldkryckkäppen i golfvet. »Du *spelar* rollen och var för öfrigt *lugn.*»

Pjesen gick under Stjernströmska tiden, och under efterföljande regementen vid Nya teatern, öfver *hundrade* gånger — och *Pipping* var en af Fredrik Delands glansroller under hans senare skådespelarelif.

Så där kunna äfven en del gamla skådespelare misstaga sig, men Stjernström ägde en *säker* blick.

Var Edvard Stjernström på *scenen* den stränge, omutlige teaterledaren, mot hvilken ingen vågade »*mucka*», så var han utom densamma

den glade, uppmuntrande faderlige vännen. Till honom kunde man komma med sina bekymmer och fick ständigt hjälp och goda råd. Fliten och arbetet belönade han frikostigt och hade någon genom ett särskildt forceradt läxläsande och studerande af en roll, hjälpt honom att snabbt få fram en pjes, kunde den vara viss om att på kvällen efter väl fullgjordt arbete få en vänlig blick ur de glada ögonen och en sakta hviskning: »Kom hem till mig i morgon bitti.» Och den lilla visiten renderade ofta — hundra kronor, i klingande och blankt *guld*.

Det var *så* Edvard Stjernström uppfostrade teaterfolk, strängt, faderligt och ledde dem efter sin vilja — och vann hjärtan.

Småningom aftogo dock krafterna, sjukdomen tillstötte, men energin slappades ingalunda, åtminstone icke synbart. Stjernström märkte nog att teaterskeppet, som han uppbyggt, höll på att kantra för den nya tidens vindar, men såsom en ärlig styrman ville han hålla rodret upp mot vinden så länge han det förmådde.

Upp och ned gick det med sjukdomen under senare hälften af år 1876, ömsom var han fjättrad vid plågolägret och ömsom uppe. När någon förbättring inträdde, lät han köra sig till teatern, bars upp och lades på en chäslong, ställd öfver tvenne bänkrader å parkett, hvarifrån han ledde repetitionerna.

Än en gång flammade lifsgnistan upp, så att han åter kunde uppträda på scenen. Det

var i hans hustrus, fru Louise Stjernströms, historiska skådespel »I Sverige 1676», hvari han utförde Johan Gyllenstjernas roll. Den sista gången han uppträdde var den 22 november 1876. — Stjernström, allt mer försvagad, ägde dock kraft att till julen sätta upp och inöfva Kotzebues »Gustaf Vasa» och hade den glädjen att se detta gamla fosterländska stycke lifligt slå an på den *folkliga* delen af publiken.

Men därmed var det slut.

Nyåret 1877 gick dystert in för Nya teatern. Man hade då klart för sig, att chefen skulle gå bort och man visste icke hvad som skulle komma sedan.

Edvard Stjernström dog den 10 februari klockan half fyra eftermiddagen, och därmed var den sagan slut.

— — — — — — — — — — — — — — —

Att ingen verkligt dugande man blir utan fiender och afundsmän, är ju en gammal sanning. Stjernström blef det icke heller. Förtalet, småsinnet och elakheten sökte under hans lefnad smäda och smågöra hans lifs verksamhet. Man kunde i synnerhet aldrig förlåta honom att han började ett nytt teaterföretag och därigenom öppnade en svår konkurrens med de kungliga teatrarna.

Men vid den öppnade grafven tego belackarena. — De bruka ju alltid så göra. —

De som lärde känna Edvard Stjernström närmare, de veta, att det var en man med säll-

synt kraft och intelligens och med ett redbart hjärta, öppet för alla som förstodo sig på att öppna dess slutna portar. Dessutom var han en skådespelare och teaterledare, som satte den svenska konsten *högst* och *först*, — en sådan, som vår tid tyvärr saknar like till.

Bland scenens bortgångna storheter skall alltid Edvard Stjernström intaga ett framstående rum.

2.

»Endast en kvinna».

Dagen efter Stjernströms begrafning var hela personalen sammankallad å Nya teaterns scen. Vi stodo där sorgsna och vemodiga och hälsade djupt vördnadsfullt fru Stjernström, då hon inträdde i vår krets. Hon gick helt stilla ned till rampen, där hon tog plats med Fredrik Deland och August Falk vid sin sida.

»Jag har först att bringa eder alla min makes, eder chefs, sista farväl!»

Hon höjde de tårskimrande ögonen mot oss och nickade sakta med hufvudet.

»Därefter vill jag hemställa till eder, huruvida ni vilja fortsätta teaterns verksamhet under

min ledning. Jag är visserligen *endast en kvinna* och därtill en åldrad sådan, men med Guds hjälp och om alla i sin mån vilja uppfylla sin plikt och göra sitt bästa, hoppas jag, så långt mina krafter medgifva, att kunna fortsätta min makes verk. Viljen I fortsätta teaterns verksamhet under samma villkor som förut?»

Ett sakta, men enstämmigt *ja*, blef det under dessa förhållanden lätt väntade svaret.

Vi kände denna ädla kvinna så väl förut. Hon hade troget stått vid sin makes sida under alla bekymmer. Hon hade dittills, visserligen för det mesta osedd, deltagit i teaterns arbeten, hon hade varit Stjernströms egentliga »smakråd» och hade öfversatt, bearbetat och skrifvit flera af de stycken, som under de gångna åren gifvits, och dessutom visste man att *hon* varit sujetternas bästa vän och förespråkare hos den rättvise, men ofta hetsige chefen.

Men icke förty höjdes inom kort i det oroliga lägret inom kåren, — ett sådant finnes ju alltid — röster som började »knorra» och klandra och klagade öfver »kvinnoregemente». Allt hvad Louise Stjernström anbefallde och förordnade, hennes val af pjeser och rolldistribution, blef underkastadt sträng kritik, och när därtill recettinkomsterna minskades, så fingo dessa själfmedvetna förståsigpåare vatten på sin kvarn.

Och det *var* dåliga tider. Men det var ungefär lika skralt för alla hyggliga teatrar. Det var nu operetten stod i sitt fulla flor.

Hur det än gick, fick personalen dock sina löner på dagen, så på *dem* gick det sannerligen ingen nöd. Det var icke många som tänkte på, att under *denna* stränga pliktuppfyllelse från Louise Stjernströms sida, hennes förmögenhet småningom sjönk ihop till intet.

Emellertid arbetades det oförfäradt, ty det *kunde* dessa sujetter, säga hvad för öfrigt man vill! Pjes efter pjes följde hvarandra och om äfven studiet icke blef detsamma som under Edvard Stjernströms tid, så gingo dock styckena jämförelsevis säkert. Man hade nu, tyvärr, kommit in i denna trampkvarn, som är den sanna konstens fördärf.

Här blef lösen för dagen »nytt, nytt»! En pjes gick ofta icke mer än tre gånger, och ett program i veckan, det var det vanliga.

Under Louise Stjernströms regie, som varade från Stjernströms död 1877 till hösten 1879, inöfvades och uppfördes icke mindre än fyrtiofyra större pjeser, förutom en mängd, enaktare och repriser. Af de större pjeserna, som gingo ett någorlunda antal gånger, skall jag nämna: »Solen sjunker», »Sphinxen», »Bedragare och bedragne», »Daniel Hjort», »Ståthållaren af Bengalen», »Många vänner, litet vänskap», »Vingåkersbruden», »Helmfelt», »Engelbrekt och hans dalkarlar», »Markis de Villemer», »Inomhus», »Rikedom», »En adlad köpman», »Äfventyrarlif», »Huset Fourchambault», »Michel Perrin», »Jeppe på berget», »Vildfågel», »Doktor Claus», »Kungs-

ämnena», »Drottning Margot», »Barnhusbarnen», »Maria Tudor», »Bertrand de Born» och »Leonarda».

Det är ju en ståtlig repertoar, framförd och uppsatt under en *kvinnas* ledning. Visserligen sökte hon stundom hjälp af en och annan, men sannerligen den hjälpen blef till synnerligen nytta och säkert är att alltsammans gått omkull, om hon icke själf med okuflig energi och nästan manlig kraft, hållit verket uppe.

Sålunda vände sig Louise Stjernström sommaren 1878 till Fritz Ahlgrenson, som då vistades utrikes, med anhållan det han ville åtaga sig regissörsskapet, — detta så mycket mera som »Kungsämnena» skulle sättas upp till det följande året. Hans förr så mästerliga konst såsom dekorationsmålare skulle då också komma till användning. Nå, Ahlgrenson kom, tog, med vanliga artisttag, friskt uti i början, men innan kort slappades hans intresse för det allvarliga arbetet och han föredrog att lefva det glada och obekymrade bohêmelifvet. Dekorationerna till »Kungsämnena» gjorde han dock ifrån sig såsom en sannskyldig konstnär och dem hade han all heder af.

Nej, den enda som Louise Stjernström fast kunde lita på som ett stöd i alla strider och bekymmer, — det var August Falk, hennes biträde i affärer, hennes kassör och därtill andre regissör. Han var outtröttlig och sig lik i alla skiften.

Hur en kvinna med sådan styrka och ett sådant jämnmod kunde bära på sina svaga skuldror en sådan börda af omtanka och kväfvande bekymmer, är i sanning beundransvärdt. Hon såg tydligt med sitt klara förstånds öga att det icke i längden *kunde* gå och en annan — en vanlig *affärsman* hade gjort ett tvärt slut på alltsammans. Hon hade då helt visst kunnat rädda mycket mera från skeppsbrottet.

Men Louise Stjernström tänkte på kåren, som berodde af henne.

I rent konstnärligt hänseende var hösten 1878 och våren 1879 anmärkningsvärd, och intresset för nya teatern och dess sträfsamma arbete tycktes vakna ur sin slummer.

Louise Stjernström hade nämligen lyckats engagera en utmärkt gäst, den store norske skådespelaren Johannes Brun, hvilken å Nya teatern, för första gången i Stockholm, uppträdde under hela septemher månad, och därunder gaf sin mästerliga Michel Perrin och sin dråpliga »Jeppe.» Publiken var förtjust och teatern fullsatt.

Så kom Emil Hillberg från Svenska teatern i Helsingfors, där den unge skådespelaren redan förvärfvat sig ett namn. Han var engagerad vid Nya teatern för ett år och uppträdde första gången den 19 oktober i »Främlingen», såsom hertig de Septmond. Hans ståtliga hållning, hans karakteristiska och djärft realistiska spel tog publiken med storm och hans framgång var

fullständig. Till honom återkommer jag något vidare i ett följande kapitel.

Slutligen i april 1879 uppträdde fru Lotten Raa-Winterhjelm, såsom gäst i en af sina glansroller: Maria Tudor, och i maj samma år gaf Fritz Arlberg ett kort gästspel såsom Bertrand de Born.

Och nu var det slut.

Louise Stjernström hade tröttnat och det må ingen förtänka henne. Hon hade blott väntat på att få öfverlämna teatern i antagliga händer, och att fullt uppfylla alla sina kontraktsförbindelser och det senare hade hon nu gjort i alla afseenden.

I öfver två år hade hon kämpat och stridt, — man kan säga ensam, — icke blott mot ett oblidt öde, — utan äfven mot dåliga konjunkturer och en klandersjuk opinion, hvilken tycker sig ha sagt allt då den med en ryckning på axlarna utbrister: »Det var ju endast en kvinna!»

Kvinna, ja! Det var och *är* just det namn som tillkommer Louise Stjernström, en god, öm, och ädel kvinna, ett mönster för hela sitt kön. Tyngd af bekymmer, som stal sömnen från henne om natten, hade hon dock hjärta och sinne för den enskildes sorger och lidanden. Efter dagens många och tunga mödor kunde Louise Stjernström i mörka kvällen skynda att vaka och trösta vid en sjukbädd under några timmar och aldrig var hennes öra slutet för barmhärtigheten som manade: »hjälp»!

Hur ringa tacksamhet hon inhöstade, det vet ingen, kanske icke ens hon själf. Hon begärde ju heller ingen. Allt hvad hon gjorde ansåg hon endast såsom pliktuppfyllelse.

Alla som lärt *känna* henne, ägna henne också den djupaste *vördnad*.

3.

»Jolanta».

Det var den 10 mars 1875, som hon uppträdde för första gången å Nya teatern i Stockholm såsom Jolanta i Henrik Hertz's romantiska och af den fagraste poesi mättade skapelse »Kung Renés dotter».

Hon hade utfört rollen några gånger föregående vinter i Göteborg och i densamma väckt uppseende.

Nu hade emellertid hennes spel vunnit i säkerhet. Hon fick fram allt det drömlika, ljufva och skära hos denna luftiga, änglalika uppenbarelse, så, som skalden i en från jordisk passion fri och härlig stund, tecknat sin Jolanta.

Det var egendomligt att iakttaga teaterpubliken under denna och följande aftnar. Den satt stum och stilla — blott här och hvar kunde

man förnimma en suck, eller en snyftning, och då ridån föll, rådde också en andaktsfull tystnad.

Men så bröt jublet löst — icke stormande och vildt. Det var en aktningsfull hyllningsgärd åt en konstnärinna, som med sitt fina spel skänkt en stråle från sin egen rena, blygsamma kvinnosjäl. Från den kvällen var hon publikens gunstling och kritikens söndagsbarn — ja, själfva de kvinnliga artisterna skänkte henne, utan afund, sitt bifall.

Då hon första aftonen, sedan hon spelat Jolanta, aflägsnade sig från teatern möttes hon af Elise Hwasser, hvilken öfvervarit representationen. Den stora skådespelerskan slöt henne med rörelse i sin famn, under utropet:

»Tack, älskade barn! Ni har skänkt mig en skön, oförgätlig stund!»

Och hon hörde till dem, som icke yfdes öfver sina framgångar. Ständigt lika enkel och blyg mottog hon beröm och smicker, och då en gammal konstvän tillsporde den unga kvinnan hvaraf det kom sig, att hon, ännu blott ett konstens skolbarn, kunnat utöfva ett så gripande inflytande på alla, svarade hon med ett stilla leende:

»Jag vet ej, kanske man har litet sympati för mig!»

Nu följde roll på roll. Man byggde hela repertoarens framgång snart sagdt, på henne. Hon utförde under de närmaste åren Maritana i »Don

Cæsar de Bazano», Cecilia i »Solen sjunker», Lady Teazle i »Tadelskolan», Regina i »Regina von Emmeritz», Emilia i »Spelaren», Lotta i »Amors genistreck» och många fler.

Själf trädde hon, oaktadt sin anspråklöshet, högt. Hennes dröm var att få spela Ophelia och Gretchen, men — där gnagde en mask i den fagra kroppshyddan. Rosorna bleknade och vissnade och inom kort låg hon, föremål för så mycken kärlek och så många förhoppningar, liflös på bår, just då våren 1879 kom med sina första späda blomster.

— — — — — — — — — — — — — — —

En af vårt lands, den tidens noblaste konstkriticer, skref vid hennes frånfälle:

»Ur den gyllene ked af behag och talanger, hvarmed den dramatiska konstens gudinna ännu, om ock hos oss sällan och blott för några snart flyktande timmar, förmår vid sig binda tusen åskådares hjärtan, har döden i dag brutit en länk af äkta och ädel metall. Ingen bland hufvudstadens konstvänner, som läser namnet ofvanför det sorgligt betydelsefulla korset, skall göra det utan rörelse vid minnet af de njutningsrika stunder, som innehafvarinnans vackra konstbegåfning skänkt honom, och vid tanken på den sympati, som hennes enkla och behagfulla väsen hos honom väckt.

»Ty det må vara sagdt, utan något braskande beröm öfver en konstnärsande, som ju aldrig hann till storhet, att den lefde och verkade ge-

nom ett ädelt hjärtas snille och ett äkta kvinnligt väsens medfödda tjusningskraft. Det var dessa lifgifvande egenskaper, som åt hennes Jolanta förlänade det rörande uttrycket af änglalik, genomskinlig klarhet och på allt hvad hon skapade tryckte en prägel af kärlek och sanning. På hennes gång mot ljuset skola blommor falla i hennes spår likasom i den sköna Ophelias, ledsagade af den enkla shakespeareska hyllningen:

Ljuft åt den ljufva!

— — — — — — — — — — — — — — —

Vid hennes graf kvad en ung skald:

»Ridån gått ned. Och fri från plågans läger
en ädel ande blef, då bojan sprang.
Och nu en ängel mera himlen äger —
och jorden — den har mindre en talang.

Ridån gått ned. Och uti konstens tempel
din ljufva bild, din röst ej tjusar mer...
Din korta lefnadssaga ett exempel
likväl af hög och ädel skönhet ger.

Ridån gått ned. »Jolanta», »Maritana»
på konstens blad du *evigt* tecknat har;
de skola äfven andra lifligt mana
att söka en gång *blifva* hvad du var.

Ridån gått ned. Af *oskuld*, af *behagen*
så ren och flärdfri fram en bild du tog.
Din skönhet låg ej blott i anletsdragen;
ur blåa ögat själens äfven log.

Ridån gått ned. Men grafven frid skall skänka.
O, hvila ljuft du där, från orons värld!
I mångens öga tårens pärlor blänka —
Det rörda hjärtats *tack*, dess minnesgärd.

Ridån gått upp. I minnets tempelsalar
din bild allenast nu man skåda får.
Men konstens genius mildt vår sorg hugsvalar
med orden: '*Glädjens att hon varit vår!*'»

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Hvem hon var? — Det är lätt gissadt.

4.

Josephson och Holmqvist.

Det var dessa båda herrar, som nu öfvertogo Nya teatern.

Den förstnämnde, den vane och skicklige teaterledaren, som, sedan han slutat sitt regissörsskap vid Kungl. operan, hade försökt sig såsom

teaterdirektör både i Stockholm och Göteborg, samt dessutom sedermera varit den egentliga ledaren af Kristiania stora teater, och så den senare, en af hufvudstadens mest populäre skådespelare.

Det tycktes också att »detta månde blifva något af» — och det blef det också på sätt och vis.

Josephson, med sin storslagna natur och sin stora konstkärlek, kunde aldrig se saker i smått. Han inrättade teatern från första början — man kan säga — efter kontinentalt mönster.

Där skulle gifvas *allt*, såväl det stora skådespelet — Josephsons gamla rotfästade kärlek — som ock opera, operett, komedi och fars och för att möjliggöra detta engagerades en stor och dyrbar personal — det gjorde detsamma *hvad* det kostade!

Holmqvist, som var mer praktisk, småborgerligt sparsam och som helst ville »förtjäna pengar», samt hade föga eller ingen konstnärslystnad, grinade illa åt Josephsons storslagna arrangemanger, men det hjälpte icke.

Josephson hade såsom villkor för kompaniskapet satt: »*En* herre och *en* vilja — det vill säga, *jag!*»

Och så blef det.

Josephson var samma despot som under sin regissörstid, men också samma entusiast för sin konst, liberal, frikostig — ja, slösare på konstens

altare. Var någon *jude* ifråga om penningar, icke var det Josephson — det var *Holmqvist*.

Som Josephsons och Holmqvists regemente vid Nya teatern ligger så pass nära vår tid, att läsaren troligen ganska väl minnes teaterns triumfer och motgångar under detta skede, skall jag fatta mig kort och endast erinra om de mest epokgörande episoderna under den tid jag var med, det vill säga, från hösten 1879 till hösten 1884.

Det första spektaklet under den nya regien, gafs redan den 17 augusti, då Börjesons »Erik den XIV» uppfördes med Fritz Arlberg i titelrollen, hvilken här visade sig nästan lika utmärkt såsom skådespelare som han förut var känd såsom sångare. Fru Louise Fahlman, som redan vid fru Stjernströms teater gifvit rika löften om sin framtid, hvilka också hafva besannats, utförde Karin Månsdotters roll. Men hur bra stycket i det hela gafs, icke gick det med någon vidare fördel. Publiken strejkade.

Icke såg det bättre ut under de närmast följande månaderna — idel glest besatta hus och det började se mörkt ut med hela det stora företaget.

Men räddningen låg nära, dock icke så som Josephson drömt sig. Den vidt omtalade operetten »Bocaccio» uppfördes för första gången den 11 december 1879 och härmed tycktes framgången vara gifven. Fyllda salonger hvarje afton — ja, man proppade in lösa stolar på parkett i

alla gångar, så att hade en eldsvåda brutit ut, vete gudarna hur det gått. Det var naturligtvis herr Viktor Holmqvists snåla påhitt.

Trots den kvickhet operetten onekligen ägde och den utmärkta utstyrsel den hade, är väl ganska osäkert huruvida den blifvit så särdeles långlifvad, om den icke fått det utmärkta utförande som kom den till del.

Det var fru Caroline Östberg-Horwitz som här gjorde sin entré på Nya teatern och hon understöddes förträffligt af Rudolf Sellman, Holmqvist, fröken Ida Byström, Richard Wagner och de öfriga innehafvarna af hufvudrollerna.

Men den som icke var så alldeles belåten, var Josephson.

Strax före spektaklets början brukade han stå vid ridåhålet och se huru publiken strömmade in. Man hörde honom då ofta mumla:

»Ja, nu kommer patrasket! Men när jag ger *goda* pjeser behaga de icke komma!»

Och så gick konstentusiasten in i sitt rum och slog igen dörren efter sig.

De summor »Bocaccio» och alla de öfriga stora operetterna inbragte under de följande åren satte dock Josephson i stånd att gifva alla de stora och utmärkta stycken som lågo honom så ömt om hjärtat och hvilkas värdiga uppförande utgör en verklig och sann heder för Ludvig Josephsons minne såsom teaterdirektör.

Allt mer och mer kompletterade han personalen för det stora skådespelet. Sålunda se vi där inom kort, förutom Fritz Arlberg, August

Lindberg, Emil Hillberg, William Engelbrecht, fru Bosin, Anna Lisa Hwasser-Engelbrecht och flere andra, lämpliga för de tragiska uppgifterna. Det är med skäl Josephson i en af sina böcker kallar denna tid vid Nya teatern »en glansperiod». Kungl. teatrarna hade haft sin på 1860 talet. Nu var det Nya teaterns tid.

Det var denna enskilda teater förbehållet att uppföra sådana mästerverk som »Axel och Valborg», »Faust», »Macbeth», »Hamlet», »Emilia Galotti», »Julius Cæsar», »Richard den andre», »Don Carlos», »Brand», »Orleanska jungfrun» samt de svenska, värdefulla skådespelen »Mäster Olof», »Kristian den andre» och »Gustaf Banér». Äran häraf tillkommer i första rummet Josephson, som med pietetfull omsorg iscensatte och utstyrde dessa stycken på ett sätt, som skulle hedrat hvilken stor, med statsanslag understödd scen, som helst.

Att en och annan uppgift öfversteg rollinnehafvarnas krafter är ganska naturligt, men totalverkan var dock i det hela god.

För en enskild teater att gifva en sådan repertoar kostar gräsliga pengar och därför var det ständigt brist på sådana. Pengar flödade ganska friskt in, men utgifterna voro så ofantligt stora, att inkomsterna ingalunda kunde förslå. Under den tid jag var med gingo dock lönerna någorlunda ordentligt ut, men sedan, mot slutet af Josephsons och Holmqvists regemente, lär äfven uppstått stagnation i dessas utbetalande.

Penningbekymmer kunde emellertid på intet sätt rubba Josephsons lugna mod. På ett nästan komiskt sätt kastade han hela denna börda på Holmqvists skuldror, hvilken han väl ansåg egentligen skapad till att negociera upp pengar. Och den förmågan ägde Holmqvist i hög grad. Hvar han tog dem ifrån, är icke godt för den utomstående att säga, men mynt lånade han — utan att sätta sig själf i klämma.

Att arbetet under dessa oroliga tider drefs med en oerhörd fart är gifvet. Det var en kamp för lifvet! Att ofta nog det konstnärliga studiet härunder fick stå efter, är sant, men Josephson hade en förmåga att leda det hela så, att detalj-arbetet där det behöfde skymmas, doldes af den utmärkt arrangerade ensemblen.

Förhållandet mellan Josephson, såsom direktör och regissör, och artisterna var under hela denna tid ganska godt. Mycket af hans forna brutalitet hade med åren bortarbetats och brusade han någon gång upp, så lugnade han sig fort nog. Despoten satt nog kvar, men den hörde till hans natur och medförde det goda att han strikt genomdref sin fasta vilja gent emot alla och främst emot — Holmqvist. Det lönade sig sannerligen icke för denne att söka lägga sig i scenens arbeten eller i repertoarens uppställanden.

Viktor Holmqvist däremot var mindre väl omtyckt af sujetterna. Hans blaskiga sätt, hans opålitlighet och hans stormodiga viktighet be-

röfvade honom all popularitet inom *artisternas* krets, där man aldrig lär sig fördraga dessa små »brackfasoner».

Den som absolut icke kunde fördraga Holmqvist, var Emil Hillberg. Jag skall nu nämna några ord om denne, för närvarande vårt lands främste skådespelare, under den tid han var vid Nya teatern.

* * *

Det var år 1881 Emil Hillberg kom till Nya teatern för andra gången. Denna storslagna, men oroliga natur hade under tiden pröfvat på såsom teaterdirektör i Göteborg. Hillberg kunde naturligtvis icke nöja sig med »ett litet, honnett sällskap», som kunde bära sig i det »konstälskande» Göteborg. Han slog på stort, skulle ha både opera, skådespel och komedi och engagerade från höger och vänster och gaf storartade löner. Allt lofvade att blifva något verkligt storståtligt, — men de kloka skakade på hufvudet. Nå, det gick också — som det skulle gå. På fyra månader var hela härligheten slut — och direktören i konkurs med ett deficit på nära hundra tusen.

Många roliga historier gingo om vännen Hillberg i Göteborg under den tiden, bland dem följande:

En rik, konstälskande mecenat af semitisk race, hade bland andra blifvit utsedd till god

man i Hillbergs konkurs. Den lille noble juden och Hillberg voro en dag sysselsatta med att gå igenom en mängd af Hillbergs räkningar, då den »gode mannen» plötsligt ger till ett rop.

»Hvad är det om?» frågar Hillberg lugnt.

»A, herr Hillberg! Det är förfärligt, gräsligt! Här är en räkning på rödvin till *fjorton* kronor buteljen.

Jag är nu visserligen en ganska förmögen man, — men jag dricker *aldrig* ett så dyrt vin.»

»Men det gör *jag*,» svarade Hillberg med sin oefterhärmliga trygghet.

Nå, efter dessa lysande dater kom den excentriske skådespelaren till Nya teatern. När en gammal vän till honom uttryckte sin förvåning öfver hans raska omsättning af hundra tusen på fyra månader, svarade han majestätiskt:

»Du får ursäkta mig att jag icke förmådde göra det *fortare!*»

För öfrigt beklagade han sig öfver Göteborg.

»De ljuga också så f—nadt i den där sta'n. De ha spridt ut att jag förtärt bakelser för sjuttiofem kronor om *dagen*, — om de åtminstone sagt *konjak!* Men bakelser — fy f-n!»

Hillbergs första uppträdande i Stockholm blef »Macbeth». Man såg genast att här hade man en genialisk skapare framför sig, en verkligt tragisk konstnär, som siktade högt och gick sina egna vägar till målet. Sedan följde Cassio i »Julius Cæsar», Gert i »Mäster Olof» och mot slutet af Hillbergs uppträdande å Nya teatern,

Talbot i »Orleanska jungfrun», samt dessutom ett flertal stora uppgifter inom det borgerliga området, alla utförda med ett i vår tid sällspordt konstnärsskap.

Emellertid kom där en »fnurra på tråden». Hillberg och Holmqvist kommo i ett stort gräl — orsaken var ganska obetydlig, men verkan blef storartad! Hillberg resolverade — att Holmqvist skulle *bort*.

»Jag sätter icke min fot på teatern, så länge den slyngeln finns där! I annat fall bryter jag kontrakt!»

Josephson sökte medla, men förgäfves.

Som det var väl mycket begärdt att själfva den ene direktören skulle aflägsnas, så kunde denna fordran icke bifallas. Hillberg höll sitt ord, bröt kontrakt och rustade sig att afresa till Finland.

Holmqvist rasade och svor hämnd! Han skyndade till Öfverståthållareämbetet och bad om »portförbud», på den grund att Hillberg var skyldig teatern en del penningar.

»Portförbudet» erhölls och Holmqvist hade placerat ett par »bylingar» vid Express' landgång. Själf satt han inne på Skeppsbrokällaren och njöt af att snart ha sin antagonist i sitt våld. Kvart efter kvart gick, de resande anlände efter hand, men ingen Hillberg syntes till. Ångbåtsklockan ringde — båten lade ut. Holmqvist kunde icke styra sig längre, utan gick ut till sina rättstjänare. Nej, Hillberg var icke med och

den hämndfulle direktören stod där med lång näsa.

Hillberg hade anat oråd, eller blifvit underrättad om anslaget mot hans frihet — samt föredragit att resa till Finland öfver — Grislehamn. Det dröjde dock icke länge innan vi hade den utmärkte, men orolige och nyckfulle konstnären åter. Allt blef synbart väl igen — men om äfven Holmqvist fick nåden »att beträda scenens område», så undvek han helst att sammanträffa med sin gamle antagonist.

Sedermera tillhörde Emil Hillberg Nya teatern intill dess han öfvergick till den kungliga dramatiska teatern, hvars prydnad han varit.

* *

*

Fritz Arlberg var den andra af de manliga fixstjärnorna på Josephsons och Holmqvists för en liten tid så gnistrande firmament.

Med sin till snille gränsande intelligens, med en tjusningsförmåga, som han lyckats bevara från ungdomens glänsande dagar ända in i ålderdomen, då åren strött silfver i lockarna, behärskade han publiken och drog densamma med sig.

Hans stora operatid var visserligen förbi. Don Juans, grefve de Nevers och »Den flygande holländarens» dagar, voro svunna, men han hade andra toner på sin omfångsrika klaviatur. På äldre dagar förstod han kanske mera än förr att

tillgodogöra sig och teatern de rika resurser, hvarmed en gifmild natur utrustat honom.

Man fick nu se den forne, store operasångaren utföra rent tragiska uppgifter, såsom exempelvis Erik XIV i pjesen af samma namn, »Macbeth» och Mefistofeles i Goethes »Faust» och detta på ett så glänsande sätt, att hans spel i dessa stora, fordrande uppgifter med ens inrangerade Fritz Arlbergs namn bland vårt lands bättre tragiska skådespelare.

Däremellan excellerade han i den stora, glada operetten och det med en ungdomlig glöd, en lätt sprittande elegans, som helt enkelt hänförde publiken. Hvem minnes icke ännu hans sergeant i »Bellevilles mö» — kanske det bästa på operettens område han presterade under dessa år.

Hvad skulle dessa fordrande operetter varit under hela denna tid om icke Fritz Arlberg och Caroline Östberg funnits? Med deras tillhjälp inhöstade emellertid Nya teatern hundratusentals kronor.

Med en enorm arbetsförmåga förenade Arlberg ett, man kan säga, fenomenalt minne. Vid inträffade sjukdomsfall kunde han inöfva ett ganska stort sångparti från morgonen till aftonen och det finns bevis på att han inläst och spelat ganska stora och viktiga talroller, hvilka han, af samma orsak, fått endast ett par tre timmar innan ridån skulle gå upp.

Som kamrat var Arlberg af det älskvärdaste

slaget. Frikostig och hjälpsam, angenäm och kvick, med ett som oftast sprudlande gladt humör, hvilket dock emellanåt icke uteslöt en giftig drift med den som råkade förarga honom. Efter spektaklernas slut älskade Arlberg att samla ett kotteri af de manliga ungdomarna kring sig och leka litet bohêmelif. Då bar det af till »Gropen» i Grand Hôtel och här gick det hett till under sköldarna. Fritz Arlberg var »Wohlthäter» och här sprang ofta hela det stora honorar som han på aftonen förtjänat.

Så fram på natten när »gasken» var riktigt uppe, kunde det hända att sångarlynnet föll på »gamle Fritz». Han kastade af sig rocken, ställde sig i ett hörn af salen och sjöng Bellman på ett sätt, som ingen i vår tid kan efterhärma. Det fanns måhända något af Bellmans eget snille och naturell hos Fritz Arlberg!

Natten slutade ofta med ett af Arlbergs favoritnöjen — det att marschera af och göra »kattmusik» utanför hans vän, Ludvig Josephsons fönster.

Men på morgonen efter sådana glada bacchanalier var Arlberg lika kry som en fisk i vattnet och repeterade med lif och lust. Hans ovanligt starka kroppskonstitution bevarade honom tills vidare från några efterräkningar.

Fritz Arlberg och Ludvig Josephson voro gamla och intima vänner, som förstodo att värdera hvarandra. Bägge voro i hög grad intelligenta och konstkära, och dessa egenskaper bi-

drogo att fast knyta bandet mellan de båda männen.

Jag tänker att Fritz Arlbergs minne som konstnär skall lefva länge. Han var ju en sista länk, som föll bort ur kedjan af storheter från vår gamla operas storhetstid.

* * *

Om Nya teaterns öden efter år 1884 tillkommer icke mig att tala, enär jag sedan endast betraktat dess verksamhet på afstånd, eller från salongen. Aren 1880—1884 kunna dock betraktas såsom de lyckligaste och ärofullaste under Ludvig Josephsons och Viktor Holmqvists direktörskap.

Slutord.

Det är aderton års teaterlif jag här i flyktiga utkast skizzerat, det vill säga, min omgifnings eller den milieu, i hvilken jag rörde mig under dessa år, så skiftande på nya och olika stämningar, som endast teaterlifvet äger att erbjuda. Att jag föga, eller intet, talat om mig själf, torde vara en vinst för läsaren, enär en skådespelare, som icke lyckats att göra någon insats i sin tids konstkultur, sannerligen icke har förvärfvat rätten att låta sig bevara i minnet.

Att spela ett trehundratal större eller mindre viktiga roller, gör föga eller intet till saken. Många följa efter, som göra precis detsamma.

Men af det solljus, som i ynglingaårens drömmar omgaf teaterlifvet, har jag dock lyckats bevara några bleka strålar ända in i ålderdomen, och i dess ljus har jag också sökt att teckna dessa minnen och silhuetter från min glada, jublande, bittra, tårfyllda, men trots allt — oförgätliga teatertid.

Då jag säger detta är det också klart att mina anspråkslösa skildringar af artister och små

episoder ur deras lif äro hållna i den ton, som man använder om gamla, kära, oförgätliga vänner, och om där en och annan gång är inflätad en liten munter anekdot, karakteristisk för den eller dens sinnelag, så torde det vara mig förlåtet.

De hafva kommit med, när minnet lekte som ett muntert skratt på läpparna, eller gick letande och spanande att spåra upp något särdeles kännetecknande hos de gamla vänner, jag här aftecknat.

Trött vid det för mig otacksamma kallet att vara utöfvande konstnär slutade jag hösten 1884 min teaterbana, men intresset för den dramatiska konsten lefver fortfarande. De limfärgdoftande skogarna, de gungande, gamla medeltidsborgsalarna och de i elegant rococo förgyllda fonderna tjusa mig än i dag, och de sagor som skalder och stora själsskildrare besjungit och satt i scen mellan dessa målade väfbitar, hänföra mig ännu någon gång då de återgifvas med lif och sanning,

Men det är också allt som återstår af den sjuttonårige ynglingens stolta drömmar.

STOCKHOLMS STADSBIBLIOTEK

Innehåll.

Elevskolan och de Kungl. teatrarna.

1. Det första steget 3
2 Kamratkretsen 9
3. Ossian Jernqvist 14
4. Stackars Pålle 21
5. Richard den andre 26
6. En veteran 33
7. En repetition på »Judinnan» 40
8. Min första flamma 46
9. Den gamle portvakten 52
10. Georg Dahlqvist 58
11. Afrikanskan 64
12. Gubben Broman 71
13. »Sju sorger och åtta bedröfvelser» 76
14. En sommarsaga — och en debut 85
15. Hvart togo de vägen? 91
16. En glansperiod 97
17. Gustaf Fredrikson 105
18. Elise Hwasser 110
19. Familjen Almlöf 116
20. Svante Hedin 121
21. En konstnärsturné sommaren 1870 130
22. Nya vyer 139

Hos Vilhelm Åhman.

1. Direktören 145
2. De nya kamraterna 154
3. »Hofkamrern» 164
4. I Göteborg 168
5. En katastrof 173

Nya teatern.

1. Edvard Stjernström 179
2. »Endast en kvinna» 192
3. »Jolanta» 198
4. Josephson och Holmqvist 202

Slutord 215

14. 6.7.[illegible]

13 FEB. 1..18

11 APR. 1. 18

Lc

14 APR 1970

MAGASIN

Skv
4084 hc
Hellander
Från mitt teaterliv
(1898) g14113

SSB

HELLANDER

Från Mitt Teaterlif

BTJ System AB
800 18 02 1733 55
BTJ

Ikz
Hellander